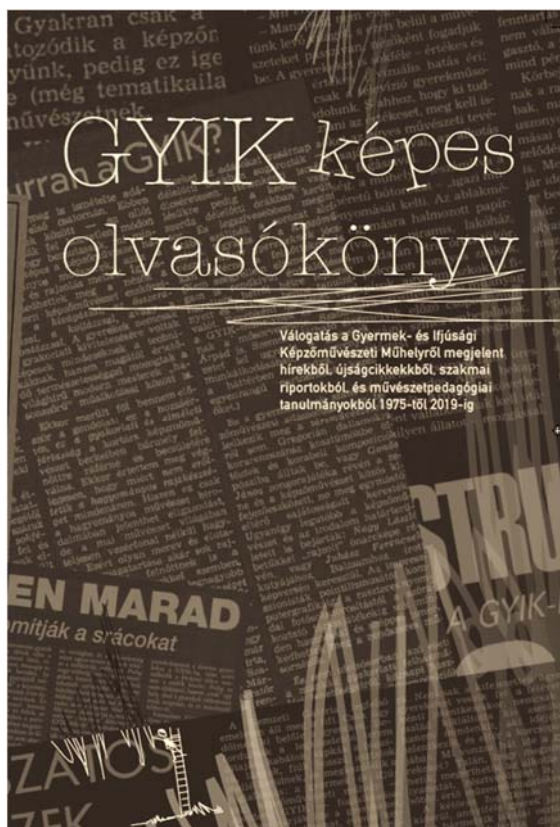

GYIK KÉPES e-OLVASÓKÖNYV

SZERKESZTETTE: EPLÉNYI ANNA

1. rész: 1975-2010

A 45 éves GYIK-Műhelyről megjelent cikkek időrendi repertórium

Forrásdokumentumok: színes, de nyomtatóbarát verzió. A könyv nyomtatott verziója a honlapon keresztül postán rendelhető.

Budapest, 2019.

MMA
MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

■ Előszó ■

A GYIK-Műhely a pillanat csodája. Egy csodás hosszú pillanaté, amely már 45 éve tart... Annak a pillanatnak a csodája, amikor megszületik az alkotás belső vágya, amikor a gondolatok alkotássá válnak... amikor kinyílik a gyerekek szeme, megmozdul a keze és megszületik egy-egy mű. E pillanat megteremtésének módszerére kíváncsi minden oktató, tanár, kolléga: hogyan lehet ezt a varázslatos hangulatot elérni? megtartani? kiteljesíteni?

Hogy az eltelt 45 évben mi milyen válaszokat adtunk erre a kérdésre, arról főként kiadványaink, szakkönyveink tanúskodnak, amelyek sorában ez már a tizedik. Ennek az olvasókönyvnek az a célja, hogy feltárja azokat az elfelejtett gondolat-morzskákat, amelyek az elinduláskor jellemezték a Műhelyt; hogy közreadja mindazon cikkeket, riportokat, amelyeket mi felleltünk magunkról, a múltunkról, az egykor itt tanítók módszereiről az elmúlt majdnem 45 évben. Bár sok cikkben elhangzik ugyanaz a pár alapvető tény a GYIK-Műhelyről, mégis kiolvashatók a sorok között a különböző évtizedek kor-szellemei, azok újító ötletei, az itt oktatók pedagógiai szemlélet-különbségei, művészeti elvei, annak kisugárzása a közélet felé; megjelennek a múlt mozzanatai, kiállításai és eseményei.

A kiadvány azt kívánja nyomatékosítani, hogy a GYIK-Műhely nemcsak pillanatnyi, spontán ötletelés (volt), hanem pedagógiai szemléletében már önmagában is különleges hagyománya, egyedi múltja, szinte már saját történelme van. Sok kis egyéni történetből, tanulságból összefűzött képes olvasókönyve. De minden mesének a tanulsága a harmadik cikk lezárása, miszerint: *„Az emberi, és főként a gyermeki képzelet határtalan. Csak nem szabad megnyesni. A várbeli műhely gyerekei együtt repülnek a színek és formák legszebb mesevilágában, a valóságban.”*

E 70 darabos cikk-, és könyv-gyűjtemény a saját GYIK-archiválás első lépése, amelyet reményeink szerint a régi fényképek, diák, videók, filmek digitalizálása és közreadása fog követni. Bízunk benne, hogy e kötet több művészetpedagógiai szakdolgozat, diplomamunka, és akár doktori disszertáció kutatási munkarészét is segíteni tudja. Köszönjük mindazon riportereknek, újságíróknak érdeklődéseit, akik kíváncsiak voltak ránk az elmúlt évtizedekben, és azon szakmabéli kollégáknak, akik elmélyedve módszereinkbe, magas színvonalú kritikákat, véleményeket vetettek papírra karaktereket nem kímélve. Nekik köszönhetjük, hogy most van mit megjelentessünk!

A cikkek eredeti, színes változatainak összefűzött forrásdokumentuma megtalálható a www.gyikmuhely.hu honlapon, ill. elektromos periodikákban, digitális adattárakban. Legújabb kiadványaink megvásárolhatóak a honlapunkon. A kiadvány összeállítását és megjelenését az MMA – Magyar Művészeti Akadémia, Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete támogatta.

Eplényi Anna PhD, 2019.

Tájépítészmérnök, rajz szakos tanár,

a GYIK-Műhely vezetője

■ Egy egyszerű történet ■

A GYIK Műhely története nagyon egyszerű történet. A szabadság értelmes gyakorlása, és fenntartása tulajdonképpen rendkívül egyszerű. Csak fel kell mérni a szabadságfok állapotát, és az igényeket, s megalapítani egy gyerekközpontú, szellemiségében korszerű, alkotó légkörű, játékos és folyton változó dinamikájú Műhelyt. Ezt tette 1975-ben Szabados Árpád és Várnagy Ildikó. S folyamatosan ez zajlik a Műhely falai között, szabadság, alkotókedv és békés változások. Ez az, amire a külső szemlélők olyan gyakran rácsodálkoznak. Különösen mostanság. Létezik, létezhet-e ez, egy ilyenfajta kis szellemi közösség, felnőttek és gyerekek ilyenfajta egymást becsülő, egymással kommunikálni tudó csoportja? Igen. Immáron 45 éve. S talán ennek az egyszerű történetnek ez a legfurcsább eleme. Ez a szám. A magyar közelmúlt egésze vonul el a GYIK Műhely falai fölött s mégis áll még, működik még, folytonos változásra képesen. Talán ez tényleg csoda.

E cikkgyűjtemény olvasásakor a változó korszellem fel-felbukkan a sorok között, de az újabb és újabb írások, interjúk, cikkek azt bizonyítják; Szabadosék nem tévedtek. Szüksége van gyerekeknek, felnőtteknek (szülőknek és tanároknak) és a közoktatás egészének egy ilyen sajátos formára, melyet jobb híján GYIK Műhelynek neveznek, s mely, ha megváltatni nem is tudta és nem is tudja, de erős befolyással bírt és bír a mai napig a magyar művészeti nevelésre. Hatása csápszerűen hálózta be az általános iskolák újra törekvő pedagógusait, új metódusokat, kísérleti tanítási rendszereket, szabadidős és egyéb iskolai, vagy iskolán kívüli törekvéseket indított be. Módszertani központtá vált, szakirodalmi hivatkozási alappá. Intézményesült- talán akarata ellenére. Az itt olvasható írások legnagyobb részt ezekből a hatásokból igyekeznek megragadni egy-egy pontot. Fontos, és érdekes végigolvasni őket, összeáll belőlük ez az egyszerű történet. A GYIK Műhely története.

Sinkó István, 2019.

Festőművész, művészeti író,
a GYIK-Műhely egykori vezetője

Játszani tanít

Szabados Árpád 1968-ban végzett a Képzőművészeti Főiskolán, grafikus. Munkácsy-díjat kapott 1976-ban. Tíz éve tanít, három éve a Gyermek- és Ifjúsági Képzőművész Műhely (GYIK) vezetője.

— A játék a GYIK műhelyében most a képernyőre került. Nem vagy tanár, mégis tanítasz. Miért?

— Nem állítom, hogy mindenkinek ezt kell csinálnia, de mindenkinek, különösen a művészeknek, valamilyen felelős kapcsolatban kell lenniük a társadalommal, amelyben élünk. Soha nem csináltam olyat, amiben nem hittem. A gyerekekkel való foglalkozásban mélyen hiszek, kapcsolatuk velük a kölcsönösségen alapul, hiszen amíg én a képzőművészeti látásmódra tanítom őket, addig ők állandó készenléti állapotban tartanak. Szélesebb életszemlélet adnak, tulajdonképpen így szedek fel a világból dolgokat.

— És a gyakorló képzőművészet?

— A tanítás nem hátráltat a munkában. Készülök a Stúdió Galéria téli kiállítására, amire a tervekkel most kell leadni. Illusztráltam egy gyerekeknek szóló könyvet és Kis Dénes verseskötetét. A Pannónia stúdióban kísérleti rajzfilmet csinálunk — megintcsak gyerekeknek. S végül a legizgalmasabb dolog: januárban magyar kiállítás lesz Münchenben, ahol az egyik teremben a GYIK műhelyéhez hasonló játékokat rendezünk 10–14 éves német gyerekeknek. Papírból, nyomatokból csinálunk játékokat, rajzeszközöket, képeket adunk és a nyelvi nehézségeket áthidalva a játékkal, éppen játszani igyekszünk majd tanítani őket.

Szabados Árpád

Szabados Árpád grafikusművész évekig tanított iskolában. Tavaly a televízióban láthatuk Varázsszó című műsorát. Nemrégiben a Nemzeti Galériában indítottak többekkel közösen gyerekek és pedagógusok részére olyan sorozatot, amelynek célja a vizuális kultúra emelése, az eddigieknél gyakorlatibb, aktívabb módszerekkel.

— Milyen szerepe lehet a játéknak a képzőművészetben mind a befogadói, mind az alkotó magatartás alakításában?

— A játék, játékoság szerepe hasonlít a rendkívül erős koncentráció előtti lazításhoz. Ha nem volt rá lehetőség a rajzórán, hogy egy-egy feladatot játékosan oldjunk meg, igyekszem legalább „laza” helyzetből elindítani a tanítványaimat. A játék nem mindig lazaságot jelent, gyakran a szétszóródás, széthullás veszélye ösztönöz a koncentrációra. Idősebb tanítványaimtól elvárom, hogy képeiken elsősorban a szándékuk legyen világos. A tanulmányok rajzolása közben nagyon nehéz mozognak, ezért nagyon nehéz elhitetni, hogy az azonos jelenség mindnyá-

SZABADOS ÁRPÁD

junk számára más és más jelentést hordozhat, másként provokál, másként vált ki érzelmeket. Végso elkeseredésemben szoktam mondani, hogy próbáljon meg játszani, feleltlenül firkálni. Az a kérésem, hogy a jelenségeknek olyan arcát ne rajzolja, amit már megjelenítettünk. Emelje ki a valóságos léptérendszerből és térből. Pl. ha figuráról van szó, nem lehet arányos a szobához, s a környezet tárgyai sem egymáshoz. Hasonló feladatot adtam iskolában kisebbeknek is: csak azt rajzolhatják, amit még képen nem láttak. Akaratlanul is játékszabályokat kell megfogalmazniuk a maguk számára. Az első pillanatokban mindig segítséget vártak. Ismeretlen területre léptek, de mert játékról, veszélytelen vállalkozásról volt szó, meglepően bátran dolgoztak. Az eredmények szokatlanok voltak, nem hasonlítottak egymásra. A képzőművészetben egy-egy problémának többféle eredménye és megoldása lehet egyformán jó. Felmerülhet a kérdés: ha az alkotó bizonyos értelemben önkényesen alakítja a helyzeteket, dolgokat, akár az 5–6 éves gyermek, akkor vajon az 5–6 évesek művészek? Nem, de azok is. Meggyőződésem, hogy az alkotó ember szélesebb életsávon él, mint más. A 40 éves ember teljesítménye, viselkedése stb. életkorára jellemző. Tudati szintjének, tapasztalatainak megfelelően látja a világot. Ő is volt 8–10–16 éves, de ez nem jelenti azt, hogy úgy tudja átélni a megváltozott világot, mint egy mai 8–10–16 éves. Kétségtelen, hogy a pedagógusok vagy azok a szülők, akiknek sok gyerekük van, többszörösen, tudatosan is átélve a különböző életkorok sajátosságait, jobban megőrizték magukban a gyermekit. Saját 3–4–8–10... éves műveit soha el nem veszítve, élve ezeknek az életkoroknak az érzékenységével, élhetnek 40–50–60 évesen is 30–40 év szélességű életsávon. Jó volna tudatosan is kimunkálni ezt a képességet a csecsemőkortól kezdve. Könnyebbé válna kontaktusteremtésünk a társadalommal, a dolgokkal. Lányom még kicsi: kinyújtja a nyelvét a szemben ülő bácsira. Nincs időm rászólni, mert a bácsi rögtön a lányomra ölti a nyelvet. Meghökkenek. Mindhárom nevetünk. Lányom emberi vonatkoztatási rendszere tágabb volt, mint az enyém, nem mertem volna hasonlóan viselkedni. Miután megbarátkoztak, megbeszélték a nyelvnyújtogatás szabályait.

Marafkó László

LÁTNI JÓ

Tárlaton az alkotóval találkoznunk, mindig figyelembevesztjük a titokbeteget pillanatot. De ezen a városi kiállításon, ahol a Magyar Nemzeti Galéria gyermekműhelyében készült rajzok, szobrok, játékok javán állították ki — ez a pillanat szokatlanul vidám volt. Egy lázban forma lurkó vonszolta teljes szívet a szüleit: "Néztek csak, ezt én csináltam! Meg ezt is! Azt a szobrot a Kovács!" A szülők kiestek zavartan, örömeiket palástolva intették a helyhez méltó, csendesebb viselkedésre az „alkotót”. De azért büszkén méregették a falakon ragyogó foltokat, vonalakat, a tárlókban felsorakoztatott agyag- és sütemény-szobrokat, a körülöttük hivalkodó, gyúrtpapír állatfigurákat. Hiszen a tíz-tizenéves éves gyerekek ezrei — formázóképesek, ami ezen a kiállításon kibontakozott, valóban elragadó!

Először magam is csak ennyit láttam a tárlaton. Csak később, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgató-helyettesével, Erő Istvánnal szót váltva ismertem meg a tárlat pedagógiai kulisszatitkait, a kiállítás háttérét, igazi célját és rendeltetését. Hogy a Galériában működő ifjúsági és gyermekműhelyben nem művészetnevelés folyik, még csak nem is tehetségkutatás, hanem valamilyen vizuális nevelési kísérlet. Sőt, talán nem is kísérlet: nevelés és játék folyik itt, hetente háromszor. Szabados Árpád grafikus, a műhely vezetője, világítás nélkül foglalkozik a rajzolás, mintáriszeres jelenetekkel. Némi és látni tanítja őket, felfedezni a mindannyiunkat körülvevő gazdag szín- és formavilágot.

Szabados tanár úr meinte: "Én fogad: itt a nyár, lehet, hogy már nem is nagyon jönnek a gyerekek. De mire a foglalkozás ideje elérkezik, lelkes (és maszatos) fiúk lá-

nyok ülnek körül a nagy asztal. Munkájuk legelső mozzanata: agyagot „bányászni” az ablak előtti ládából. Azután ki-ki hozzákézd a gyúrshoz, formázáshoz. A mai feladat — olyan szabados válatot készíteni, amely a szobrot, körüljárható „szobrot” kialakítani, amely lehetőleg minden oldalról, előlről, hátulról nézve is más. Aki akar, a tíz újján kívül szerszámot, kést, mintázófát, vésőt is használhat.

Amíg a gyerekek dolgoznak, Szabados Árpáddal beszélgetünk. Megtudom, hogy rajztanárként a Cukor utcai iskolában, nyári táborozások alkalmával, és az úpejti Derkovits-klubban is foglalkozott már hasonló, a gyerekek látéskultúráját fejlesztő játékokkal, műhelymunkával, és éppen ezért fogadta meg néhány hónapos múltja van, de az érdeklődés máris nagy. Ismerős rajztanárok küldik a gyerekeket, szülők hozzák csemetéiket, törzstagok a barátikat. Az ingyenes foglalkozásokon mindenki részt vehet. Még az eszközökért, az anyagért sem kell fizetni. Ezen a szülők egy része meglepődött, a gyerekeket ugyanez pazarlásra ösztönözte. Szoknunk kell még a kínálózó lehetőségeikhez is...

Szabados Árpád hangsúlyozottan műhelyről beszél és foglalkozásról, nem pedig képzőművészetről. Nem művészetet, és nem is csak műteremtést akar nevelni, hanem látni tudó, a művészet befogadására és saját környezetük alakítására képes, harmonikus embereket. Munka közben a gyerekek zenét hallgatnak (a tanár úr lemezjátszóján), mások

pedig vetített diáképekben gyönyörködnek.

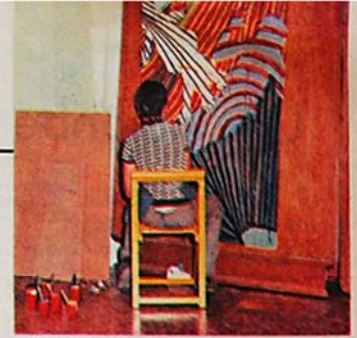
— Érdekes, hogy a különböző korú, más-más iskolából, családi környezetből érkező gyerekeknek milyen gazdag, eleven, romlatlan a látása... Milyen gazdag a képzelet!

— Eredendően minden gyerek remekül lát, és örömmel fejezi ki rajzban, színekkel, vonalakkal a világról szerzett benyomásait. És mindig megtalálja rajzaiban a lényegét! Csak később kezd el mérlegelni, másolni, viszonyítani, és a többség ilyenkor sajnos, abba is hagyja a rajzolást. Itt a műhelyben igyekszem olyan feladatokat találni, amelyek ösztönzik a gyerekeket gondolataik és érzéseik rajzi kifejezésére. Például azt mondom: képzelj el egy nyüzsgő, forgalmas utcát... Ne rajzold le, amit látsz, hanem próbáld csak színekkel, vonalakkal érzékeltetni a nyüzsgést, az autók és az emberek mozgását, a forgalom ritmusát.

Az eredmény — szinte meghökkentő. Mindez természetesen csak egyetlen kiragadott feladat, egyetlen eleme a foglalkoztatás módszerének. Szabadosék (tucatnyi, hasonlóval dolgoznak) a gyerekek papíri lépnek, gyúrnak, ragasztanak, agyag-szobrokat építenek és árnyékokat tanulmányoznak. Néha egymás kezét vagy testét rajzolják körül, azután színes foltokat festenek, figyelnek, s abban versengenek, ki mit fedez fel a felhők és árnyak sokféle formájában.

Az emberi, és főként a gyermeki képzelet — határtalan. Csak nem szabad megnyesni. A városi gyerekek együtt repülnek a színek és formák legszebb mesevilágában, a valóságban.

F. A.

NADOR ILONA FELVÉTELEI

Színek és formák

Aki látta a gyermekműhely kiállítását, erre a képre biztosan emlékszik

Ki tud többféle arcot elképzelni, felragasztani, nyolc előre kivágott papírforma alapján?

Íme, egy kolléktív alkotás

Az alkotókból lesznek a modellek

■ 4 ■ Szabados Árpád: **GYIK Műhely a várban** Képriport, *Kincskereső*, 1977. 9. szám, december, pp. 1-41. és Lázár Ervin (GYIK-oktató) December Tábornok

Decembéri számunk illusztrációit a Magyar Nemzeti Galéria
GYIK MŰHELYÉNEK TAGJAI készítették. A fotókat Halász István és Szabados Árpád készítette.

Szerkesztik: Deme László főszerkesztő, Simai Mihály főszerkesztő-helyettes,
Baka István, Dobcsányi Ferenc, Grezsa Ferenc, Lengyel Balázs,
Madácsy László, Szepesi Attila, Tandi Lajos.

A SZERKESZTŐ ASZTALA

űhely a Várban

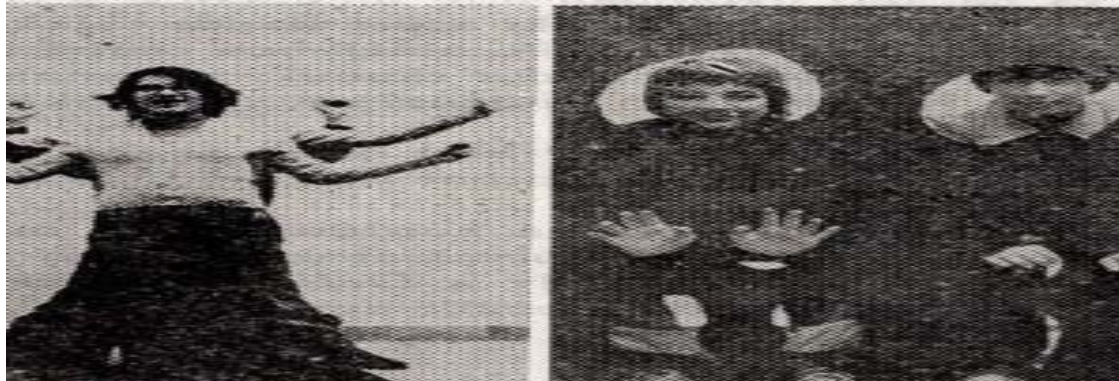
ntáziáddal, hogy el tudd képzelni, mily
zóművészeti) Műhely, ahol sárkányok szü
ztő gépeket terveznek a hétalvóknak . . .
faágak. Dróttal, spárgával kötözték össz
n és két első lábán. A húsa összegyűrt új
ír volt, azután zöld, fehér és fekete lett a
k négyfejű) és nyakára villogó, fehér pa

t cipőről nem akarok bővebben írni, has
koznátok, küldjétek Budapestre, a Budava
YIK Műhelyébe! Szívesen adjuk neki az
belit; kézzel font, almazöld, kötélcipőfüze
nden készül: szobrok (agyagból, gipszből,
k, festmények, kollázsok, montázsok. T
és szerkezeteket.

k. Például: a gyerekek becsomagolták e
papírszobrokká változtak. Beállították e
tokat alakítottak ki. A „Pihenők” című s
műhelyben, ha délután hat órakor nem
51.

találkozunk, két-két órára. Az elsőtől r
diktól nyolcadik osztályosokkal kedden é
citromsárga székkel vagy csíkos párnákka
kerülnének eléd az asztalra, jó puha ag
írok . . . Veled még húsz, huszonöt, tizene
z asztalokat. Várnagy Ildikó néni és jó
színből és formából jól sikerüljön a GY

SZAI

■ 5 ■ Szabados Árpád: GYIK Műhely a várban - Képriport, in: *Kincskereső*, 1977. (9) december pp. 1-41. és Lázár Ervin (GYIK-oktató) December Tábornok

Lázár Ervin

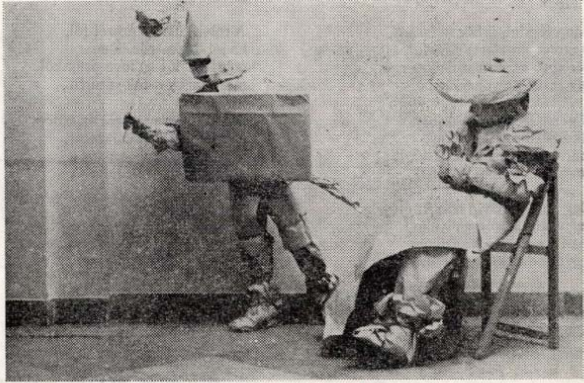
DECEMBER TÁBORNOK

Jégkristály-rú borosta az arcán, deres halánték, sas orr, sas tekintet. Zúzmaraszállt a trónterem falára, amikor December tábornok beviharzott, pára csapódott a drágakövekre, megtompult az aranylemezek fénye.

- Győztem! - rikoltott December tábornok, szájából kivillogtak a szép, fehér, lapos fogak.
- A trónszékhez lépett, teli tüdőből ráfúj, November tábornok maradványai fáradt pernyeként szétlebegtek, elenyésztek a semmibe.
- December tábornok a trónra huppant - a királyi szék nagyot nyögött.
- Én vagyok a király - ordított December tábornok. Az alattvalók mélyen meghajoltak.
- Király vagyok! - ismételte December tábornok, s az alattvalókból halkán, sziszegve, mint a téli szél, elősustorgott: Éljen a király!
- A terem kárpitjai mögül fagykigyók csusszantak elő, törékeny szárnyú didergések és vacogások lebegtek a mennyezet alatt.
- És most már soha többé... senkinek...! - mondta December tábornok. - Ez a trón már örökre az enyém!
- Hahotázott.
- Egdörgés decemberben? De furcsa.
- A hang végighömpölygött a tájon, forgolódtak a völgyekben, felágaskodott a hegycsúcsokon - aztán magába szivta a palaszürke ég.
- De akkor egy icike-picike „jaj”, sóhajnyi se, csak akkorka, mint egy pillé-szárny-moccanás. Aztán még egy, megint egy és újra, újra.
- Támadnak - kiáltott rémülten az Első Ezredes. - Már elesett öt másodperckatonám.
- December tábornok felbődült a trónon, jégcsapszakállá nőtt.
- Egyetlen katonámat nem adom! Egyetlen másodpercemet sem! Minden erővel védekezni!
- Az ablakhoz ugrott, végigtekintett glédába állított hadseregén.
- Nem adjuk meg magunkat!
- Hurrá! - zúgta a sereg, felemelt kezekkel vivátoztak a másodperc-hadosztályok, a perc-ezredek, az óra-századok és a nap-szakaszok. Hurrá!
- A nagy zaj elnyelte a haldokló másodperc-katonák kiáltásait.
- December tábornok szeme végigpásztázta katonái fegyverzetét: a fagy-pikákat, zúzmaravetőket, hóvihartankokat, fényelhárítókat, jégpáncélosokat és szélhőkötet.
- Nem győzhetnek le - mormolta elégedetten.
- Ekkor egy hangos jaj-kiáltás, a hadsereg elnémul, és végig a suttyogás: Elesett az első nap. Ott elől már bomlanak a sorok, hallatszik a fegyverek csattogása, süvítése, patogása, rianások pendülnek.

2

- Elveszünk - siránkozik az Első Ezredes, már csont és bőr, félelem piroslik a szemében, menekülne, de December tábornok vállon ragadja, az első sorba löki.
- Harcolj, kutya, még nincs veszve semmi!
- S az Első Ezredes out, a sor elején, puff, elzuhan. Egy hét már hősi halott.
- Tovább! - rikkant December tábornok és csatasorba állnak a Második Ezredes katonái. Mintha most csitulna a harci zaj, csak kis jajok, csak apróka jajdulások.
- Ki törődik velük, kicsoda! - üvölti December tábornok - csak hulljatok másodpercek, adjátok értem a véretek, percek! Csak én maradjak meg! Ti se érdekeltek - vicsorogja az Ezredeseknek.
- És ott kinn újra feldübörög a csata. Piff-paff, esnek el a napok, a hős csütörtökök, vakmerő szerdák és lánglelkű péntek.
- Reszket December tábornok, üvölt December tábornok, tombol December tábornok. Az utakat hó fújja be, elakadnak a vonatok, nyögnek a háztetők a fehér súly alatt.
- Nem adom meg magam - vicsorog December tábornok rongyos csizmában, széthasadt mentében.
- Jég a bordája, jég a térde, jég a szíve. Jégtábornok.
- Nem lehet - liheg December tábornok -, ez az én trónom. Markolná a karfát, de az erő már elcsorgott ujjából, csak ordítani tud még egy utolsó, azt is szárnalmasan, egyre halkulón.
- Én December... eceber... ember... ember...
- Látod - súgja neki az utolsó perc -, ha ajándékba adtad volna a napokat, az órákat, a másodperceket. Ha szép hókristályokkal, vastag hóbundával, szánkózó gyerekekkel...
- És meghal. Vele pusztul kinba dermedt királya is.
- Hallottad, Január?

3

■ 6 ■ Szabados Árpád: **A GYIK-akcióról - tőmondatokban** (Gyermek- és Ifjúsági Képzőművészeti foglalkozások a Nemzeti Galériában) *MŰVÉSZET*, A Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének Lapja - XIX. évfolyam, 9. szám, 1978. szeptember, pp. 8-11.

A GYIK-akcióról – tőmondatokban

GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGI KÉPZŐMŰVÉSZETI FOGLALKOZÁSOK A NEMZETI GALÉRIÁBAN

Bemutathatok néhány szép tárgyat:

1

2

3

4

5

Érdekes vagy gyerekektől ritkán látható munkákat:

6

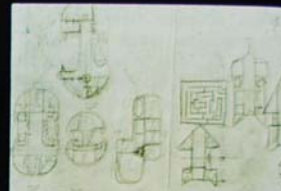
7

8

9

10

A felnőtt szemnek élvezeteseget:

11

12

13

14

15

Választhatnék azonos módon formált, színes papírplasztikákat:

16

17

18

19

20

8

1 festett gipsz favázon (13 éves)
2 kötőmélék, épített, festett (12 éves)
3 agyag és drót (14 éves)
4 karton alapon só- és liszt-formák, festett (13 éves)
5 fa, spárga és karton (13 éves)

6 plasztikus, festett papír (14 éves)
7 Madách: Az ember tragédiája, Falanszter, diszletterv (14 éves)
8 tervezett fotó (14 éves)
9 élő szobor – becsomagolt gyerek (13 éves)
10 épületterv, vázlatok (14 éves)

11 agyag (8 évesek)
12 festett karton (13 éves)
13 rakott edény, agyag (12 éves)
14 tollrajz (11 éves)
15 plasztikus csendélet, papír, színes cérna (10 éves)

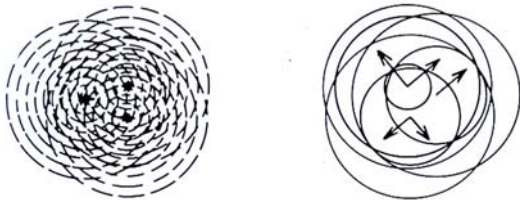
16 papír, csiriz (13 éves)
17 papír, csiriz (14 éves)
18 papír, csiriz (13 éves)
19 papír, csiriz (13 éves)
20 spárga (13 éves)

Sajnos ezzel a néhány képpel nem tudom érzékeltetni a Műhelyünkben zajló munka lényegét. Több mint tíz éve foglalkozom vizuális neveléssel, sokszor volt vagy lett volna alkalmam megfogalmazni, hogy miért (1), mit (2) és hogyan (3) szeretnék átadni a gyerekeknek. Mindig időhiányra vagy fölkészületlenségemre hivatkoztam, és halogattam egy használható kézikönyv megírását. Természetesen nem kerülhettem ki, hogy kollégáimnak, szakembereknek egy-egy előadásban, beszélgetésben vagy módszertanilag rendezett kiállítással megpróbáljam megfogalmazni munkámat. Igyekeztem mindig az elharapott mondatra hasonlított. Ezt, ha képzőművészetről beszélünk, inkább természetesnek, mint hibának, ha pedig az elharapás pillanatában energiában gazdag „mondatról” van szó, akkor kifejezetten szerencsésnek tartom.

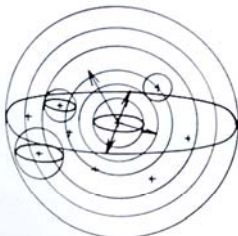
A képzőművészeti problémáknak (talán éppen a tudománnyal ellentétes irányú eredménykeresés – általános – konkrét – miatt) számtalan konkrét jó megoldása lehet.

Nincs szándékomban hosszabban leírni, hogy miért nem foglaltam meg a vizuális neveléssel kapcsolatos munkám lényegét, valamit azért mégis: utaltam a problémamegoldásra, lényegileg mindig problémákból, problémakörökből indulunk ki. Talán ez magyarázza, hogy az anyag átadásának gyakorlatában nem tudom a linearitást (az egyszerűtől a bonyolult felé haladást), sem pedig a spiralitást (a visszatéréseket magasabb szinten) hangsúlyozni. A feladatok nem egyértelműen egymásra épülők. Egymásutániságukat és bizonyos ismétlődéseket nem tagadhatok, de ha leírnám őket egymás után, nagyon lényeges tényezőket veszítenék el, vagy a túlságosan sok beszúrás és utalás miatt úgy nézne ki, mint egy elektromos sündiszón, amiből elektromos vezetékek indulnak el és érkezik a tér minden irányából. A sündiszónk helye változtatható, és minden vezeték helyettesíthető, de önkényesen egyiket sem szakíthatom meg anélkül, hogy ne döglenne meg az állatkánk.

Meg kell bocsátania az olvasónak, hogy mondandóm plaszticitása érdekében leegyszerűsíttem a kérdést: pontból egyre növekvő gömbhöz hasonlítanám a számomra ideális formát, amit egy-egy probléma megoldása közben igyekszünk sugárszerűen a tér minden irányába kiterjeszteni, így munkálkodásunk a gömb felületén történik oly módon, hogy a felület mindig magába zárja az előzményeket. Ezek a gömbök növekedve egymást érintik, majd egymásba áthatnak, míg az ideális felé tartva már-már egyetlen gömbnek látszanak.

Természetesen ezek a kiindulási pontok térben és időben változhatnak, és az is elképzelhető, hogy jó néhány közülük pont marad, soha nem növekszik, de ha csak egy is kiteljesedik, magába foglalhatja az összes többi.

Talán ez a magyarázata, hogy a gyerekek szemléletmódjában hirtelen változásokat figyelhetünk meg. Valószínűleg ezek azok a pillanatok, amikor két gömb érintkezik, vagy egy-egy nagyobb bekebelez néhány kisebbet.

A térben és időben szétszórta pontok együtt láthatók, ha megfelelő dimenzióval lát a nevelő, a tanár.

Szerencsére a vizuális nevelés napi gyakorlata nem enged

olyan inaktív szerepet, hogy a vizuális nevelés önmaga vizsgálatát tegye fő tárgyává, amit napjaink képzőművészete megtehet. Megjegyzésem kicsit degradáló, ha nem teszem hozzá sietve, hogy az önvizsgálat bizonyos mértékig reveláció lehet a képzőművészeti határterületek kiterjesztésében és egy egységesebb világkép lehetőségének a megteremtésében. De szerényebb igényünk kielégítése sem volna megvetendő: ha például a közlekedőedények törvényének érvényesítésével a vizuális nyelv és a beszéd közötti ökonomikusabb gazdálkodást segítene elő, birtokolt szellemi javaink kifejezésére.

21

A látás iskolái

22a

22b

23a

23b

24

25

26a

26b

26c

A látás iskolái

Visszatérve az általánosságban emlegetett problémákra, hogyan is fogalmazható meg egy szűk kérdéskör sémája?

Például: három különböző karakterű térforma között kell kapcsolatot teremteni. Összekötöm őket egy szállal, azonos jelet tehetek mindháromra, esetleg azonos színűre festhetem őket, ezáltal nyilvánvalóvá válik az összetartozásuk (az esernyő és a varrógép véletlen találkozása a műtőasztalon...). Idegenségükben tartoznak össze vagy funkcionálnak... Ezekre és a továbbiakra is mindig találunk analógiákat az emberek közötti viszonyokban (három, egymást nem ismerő magyar találkozik Párizsban).

Változtathatók a három forma egymáshoz viszonyított helyzetén. (Így optikailag kapcsolódnak egymáshoz, lesz például egy közös síkjuk vagy olyan pozitív-negatív formák kapnak hangsúlyt, amelyek megteremtik a kapcsolatot.) Tartalmilag, tematikailag kapcsolhatók... Alakíthatom a formákat úgy, hogy összehangolódnak (ahogyan az emberek alkalmazkodnak egymáshoz), és alakíthatom őket úgy, hogy ellentétesek legyenek, ezzel teremtve meg a feszültséget – így egymást feltételezik...

Képekkel nézzünk meg egy feladatkörből néhányat, ami nálam így fogalmazódott meg: adott térben vagy felületen olyan rendszert kell szervezni, amelyben minden elem egymáshoz és az adott térhez vagy határolt felülethez való viszonya tisztázott. A feladatkor további bontását mellőzöm. Két határesetet mondok: lehet egyetlen gesztus – vonal egy fehér papíron (21) – és lehet egy elvben nem határolt területen, például a padlón részletekből (24, 23/a) összerakott figura. Az elsőnél csak az adott felület és az egyetlen elem közötti viszony, a másodiknál pedig csak az elemek közötti viszony értékelhető. Maradjunk az utóbbinál (a kiragadott példákban számtalan változatát használok, itt nincs módöm utalni valamennyire),

tehát a darabokból összeépített figuránál. A hat-tízesekek egy nagyszalontai találós kérdésből indulnak ki. (Vargha Balázstól kölcsönzöm.)

*Legalul van két karó, / azon fölül egy hordó,
azon fölül terjesz-berjesz, / azon fölül nyújtom-bújtom,
azon fölül tátom-bátom, / azon fölül szirtyem-szortyom,
azon fölül illancs-pillancs, / azon fölül nagy sik mező,
azon fölül sűrű erdő, / csikók laknak benne*

A gyerekek lerajzolják a karókat, a hordót... kivágják és összeépítik az emberkét. A darabolás, a figura bontottsága ilyen módon természetes számukra (22/a, 22/b).

Hasonló feladatot a 10–14 évesekkel úgy kezdünk, hogy kérem, figyeljék meg, rajzolják le egymás kezét, szemét, cipőjét... A rajzokat kivágják, összeépítik, és a hiányzó részekkel kiegészítik a figurát (23/a, 23/b).

Az itt látható változatnál azt is kértem (korábban a nagytással foglalkoztunk), hogy a lerajzolt testrészek, -részletek töltsék ki a lapokat, tehát nagytássá fől az elemeket. (Így jöhetett létre a szokatlanul nagy mértékű aránytalanság: egy szem akkora, mint egy cipő... – ami zavarja a gyerekeket, különösen a 12–14 éveseket, de jó alkalmat adott a léptékváltás megbeszélésére.)

A foglalkozáson a második lépés az volt, hogy maguk szervezzék meg egy újabb figura megfestését, tudva, hogy mire használják majd az elemeket. A csoportnak magának kellett eldöntenie, hogyan ossza fől a munkát, ki mit, milyen színnel, milyen méretben fessen... (25 percük volt rá, hatos, illetve hetes csoportokban dolgoztak, minden csoportban volt ötödikes és nyolcadikos is – 25.)

Hogy mi rejtőzik a feladatban, azt hiszem, a hevenyészett leírás ellenére is érzékelhető az olvasó számára. A rész és egész viszonyá-

nagyítás, természet utáni rajzolás, egyéni és csoportos munka, tervezés – szigorú kötöttségek mellett a csoportoknak önálló, de szervezett munkája és: „játék”.

Hasonló feladatot oldottak meg a 6–10 évesek (26/a, b, c),ők 2-3-as csoportokban dolgoztak.

Maradjunk az ő korosztályuknál. Hogyan készítenek egy összerakható, de más jellegű figurát? Megbeszéljük, hogy minden csodabogarat – például sárkányt is – ismert elemekből épít össze a képzeletünk, hiszen azt mondjuk, hogy a bőre olyan, mint a krokodilé, a lába olyan, mint a...

A kérés az, hogy minden gyerek rajzoljon minél többféle fejet, lábat vagy akár – csak farkakat... Lehetőleg egyféle elemet (27). A kisüji fejből rajzol, de előfordult, hogy hasonló feladatnál állatfótokat, könyveket osztottam szét, ezekből is meríthettek ötleteket.

Az elkészült rajzokat kiterítik az asztalokra, így az egész csoport használhatja a gyűjteményi fejet, lábat, karokat, szárnyakat, farkakat, csőroket... Bárki bárkinek a rajzát felhasználhatja csodabogara fölépítéséhez (28/a, b, c, d).

Ha a fenti feladatokból egy-egy kérdést kiemelünk, a problémakör újabb feladataihoz jutunk, amelyek megelőzik vagy követik ezt. Maradjunk a figura „összerakásánál”: ugyanez agyagból (29) az építés, építettség plasztikai nyelven történő megfogalmazását teszi lehetővé (30). Ha a mozgathatóságot emelem ki, az elvezethet a cérnával összekötött sikkfigurához, a lapok átfordíthatók, így lehet akár kétarcú is, színben változó. De ide tartoznak az árnyjátékhoz készített figurák is. Mások a mozgathatóság lehet szempontja a figurának (31). (Készítője a figura vázához saját testének arányait vette alapul, izülettől izülettig.) Egy szélsőséges példát is mutathatunk a mozgathatóságra: töltőanyagában hajlítható drótváz van (32/a, b).

Térjünk vissza az elemekből való építkezéshez, továbbra is a példák szintjén: az elemek lehetnek adottak (33/a, b). Ilyenkor a gyerekek helycserével egymás képeit rendezik át, nem adhatnak hozzá és nem vehetnek el formákat, csak elmozdíthatják azokat.

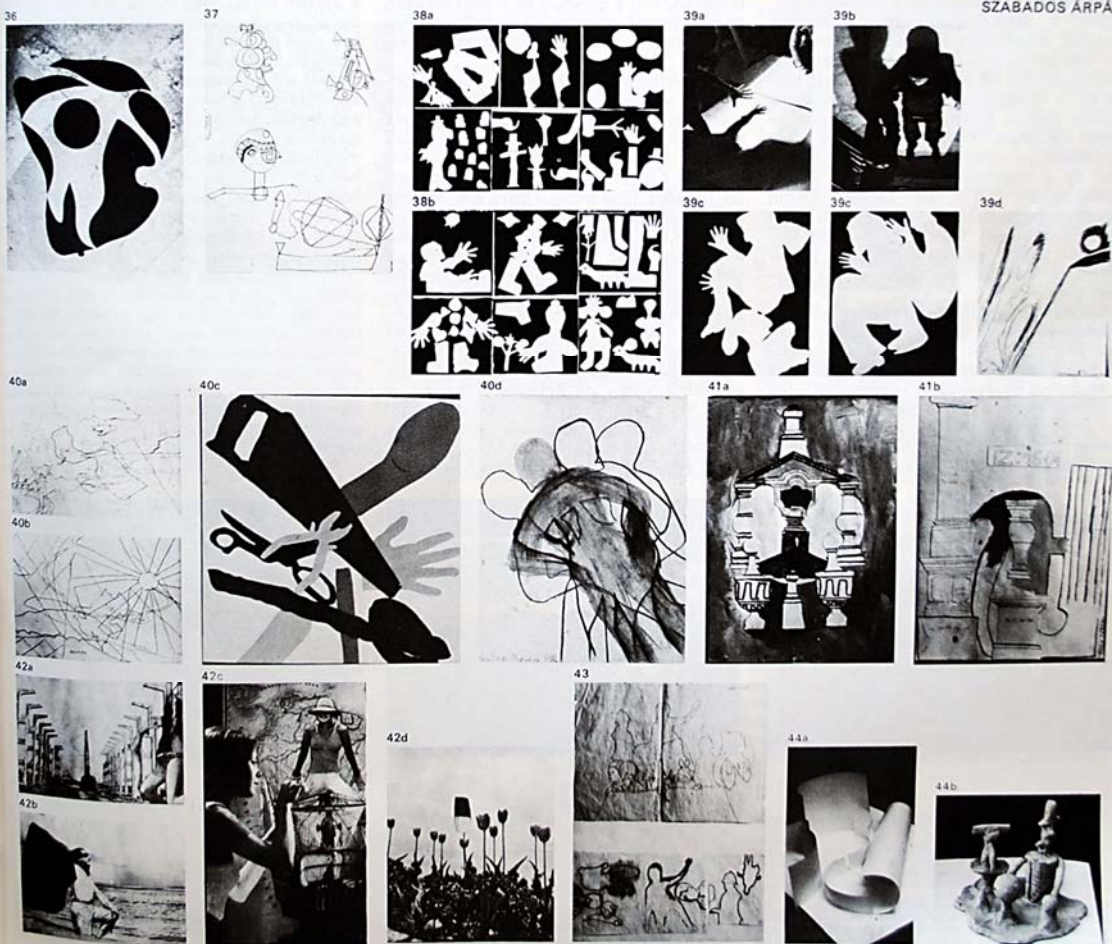
Lehetnek az elemek azonos formájúak (34/a, b), de lehet azonos számú és formájú eleme minden gyereknek (35/a, b), a feladat ilyenkor az: ki tud többféle maszkot, arckifejezést alakítani belőlük. Jól kapcsolható foltokat vágnak ki (36). Társasjáték: egy-egy gyerek csak a saját számát vagy betűjelét rajzolhatja a papírra (37). Játéknak foghatók föl a kicsik által készített kollázsok is. Mindenki egy szabadon választott formából vág ki nagyon sokat, ezeket azután csereberélik egymás között, például két körét adnak egy kezét, négy csillagért egy figurát... (38/a, b). Ha elegendő formájuk gyűlt össze, képet építenek belőlük.

Az elemeket gyűjthetik, például árnyékokat úgy, hogy ráfeksznek a papírra (39/a, b, c), különböző tárgyakat rajzolnak körbe; szabadban fűcsomó, kerítés stb. árnyékát rögzítik papírra. Lámpával formálják az árnyékokat (39/d). Ezeket a tudatosan gyűjtött foltokat, formákat építik össze (40/a, b, c, d). Montirozhatnak természet után készített vázlatokat (41/a, b). Ezeknél olyan részleteket keresnek – itt például épületeken –, amelyeknek némi formai autonómiájuk van, de legalábbis körülhatárolhatóak.

Használhatnak újságkivágatokat (42/a, b, c, d) vagy kopíroznak képeket (43), hogy új rendszerbe szervezhessék őket. Újabb problémakörre kellene utalnom, ha az önálló tartalommal, esetleg fogalmi jelentéssel is bíró elemek szervezéséről akarnék szólni.

Hozhattam volna példákat a fenti problémák megvilágítására a plasztika területéről is, utalásul álljon itt néhány (44/a, b). És a többi... a többi legyen ismét a gyakorlat dolga.

SZABADOS ÁRPÁD

Tévénapló

Merre surran a GYIK?

Kezdetben volt a GYIK. Azaz teljes és hivatalos néven: a Magyar Nemzeti Galéria gyermek- és ifjúsági képzőművészeti műhelye. Vezetésére Szabados Árpád grafikusművész vállalkozott. Utólag bevallom, magam is meglepődtem, amikor — három évvel ezelőtt — „alapítólevelének” sokszorosított toborzólevelében koránsem tartotta kizáró körülménynek a rajzkészség meglétét vagy hiányát, mint az általában közismert rajzkörök szokása. Sőt, szinte szugerialta, hogy a „rosszul rajzoló” gyerekek is bátran beiratkozzanak. Munkamódszerük ismeretében aztán magam is beláttam: neki lett igaza.

A GYIK mindenevő volt és étvágya úgyszólván csillapíthatatlan. Régi plakátok tömkelegétől kiállításkatalogusokig, száraz ágaktól textilhulladékokig sokféle alapanyagot dolgoztak fel és sokféle módon. Igazából csak első év végi kiállításukon derült ki, hogy mindez mire volt jó. Erről a gyermeknapj tárlatról annak idején mi is beszámoltunk lapunkban. Többek között megírtuk, hogy a márványfalak koránsem dőltek össze a Budavári Palotában attól, hogy nemzeti képzőművészetünk klasszikus remekei mellett a GYIK-műhely eredeti gyermekreációi várták a nézőközönséget. Pedig ezek az alkotások világért sem akartak a miniatűr műtárgyak szerepében tetszelegni. És ennek ellenére — vagy talán épp ezért — aratott sikert a háromfejű sárkány (száraz ágakra tekert színes papírsíkokból), vagy a tarkabarka primitív maszkok, a fehér papírból tépdesett kollázsok, a tésztábló gyúrt figurák, a karikatúrák s az absztrakt kompozíciók is népes nézősereget hódítottak. Szinte felsorolhatatlan, mi mindent csináltak — játékosan. És közben — szinte észrevétlenül — messzemenő művészettörténeti, meg műfaji és technikai jellegű képzőművészeti ismereteket szereztek.

A Galéria műhelyébe aztán — két évvel ezelőtt — az egész ország bepillantást nyerhetett a televízió jóvoltából. *Varázsoló* címmel ugyanis képzőművészeti műsorsorozat készült — gyerekekről gyerekeknek. A forgatókönyvét Szabados Árpád írta, a műsorvezető Farkas Ádám szobrászművész volt, és Szabó Márta szerkesztésében került a képernyőre. Bizonyára sokan emlékeznek még erre a rendkívül vonzó, érdekes műsorra, hiszen a televízió a múlt vakációjában — minden bizonnyal nem vélet-

lenül — meg is ismételte adását az első csatornán. Ebben — többek között — az ollót használták fel közvetlen módon arra, hogy bemutassák, mi mindenre képes a képzőművészet hagyományos módszerek, azaz a festés és rajzolás mellett. Így ismerkedhettek meg a nézők a modern képzőművészet eszközeivel; a kivágással, az összerakással, a kollázssal, avagy a montázssal. A gyerekek nemcsak a gyakorlati kivitelezésére voltak képesek mindezeknek a technikáknak, hanem magától értetődő természetességgel mozogtak a világhírű modern mesterek „hasonszórú” műalkotásai között is.

Ekkor merült föl bennem először a gondolat: ez a hozzáértés, ez a gyakorlati és elméleti jártasság a kortárs képzőművészet berkeiben bármely felnőttre ráférne és becsületére válna. Ekkor értettem meg véglegesen, hogy miért nem erőltetik a hagyományos rajzkészséget mindenáron. Hiszen ez csak a hagyományos művészet birodalmában jelenthet eligazodást, de a mai művészet világában teljesen vezérfonal nélkül hagyja. Ezért olyan merev és elutasító a magatartása akár sok rajzolni tudó felnőttnek is a kortárs törekvésekkel szemben. A műhely egyik legnagyobb erénye: értő-érző nézőközönséget nevel a jelennek, a jövőnek. És koránsem törekszik mindenáron a „művészképzés” babérajaira.

Nagyjából azonos szerzőcsoport össz munkája volt most egy újabb tévésorozat. Ennek már nemcsak forgatókönyvét írta, hanem műsorát is vezette Szabados Árpád, szintén Szabó Márta szerkesztésében. Az operatőr ezúttal Dubovitz Péter, a rendező pedig Kézdí-Kovács Zsolt volt. A „főszereplők” továbbra is a GYIK tagjai, valamint saját alkotásai. Az adássorozat címe: *Játék a GYIK-műhelyben*. És — elnevezéséhez híven — ezúttal is játékosan közelítette meg a képzőművészet kifejezőeszközeit.

Az első adásban például a *kiemeléssel*, a *főlnagyittással*, meg a *tűzással* foglalkoztak. A második részt röviden úgy foglalhatnánk össze, hogy az expresszionizmus gyökereit tárta fel, hiszen azt próbálták láthatóvá tenni, ami tulajdonképpen alig vagy csak átiételesen látható: a bensőnkben lejátszódó *indulatokat*, *érzelmi hullámzásokat*, *értelmi tulajdonságokat* és így tovább. A harmadik „játék” a környező valóság konkrét tárgyait helyezte új közegbe, hogy megszokott összefüggéseikből kiemelve újabb, másabb jelentéseket nyerhessenek. Negyedik jelentkezésük alkalmával azonos vagy hasonló alapelemekből szerkesztettek minél változatosabb kompozíciókat.

Ezeket az adásokat vasárnap a délelőtti órákban sugározták — dicséretesen. Hetenkénti ismétlésükre pedig a keddi vagy szerda délelőtti órákban került sor. És legszívesebben megint vitába szállnék a sorozat alcímével. Ugyanis ez a *Képzőművészeti műsor gyerekeknek* jócskán ráférne a felnőttekre is. (Nem szégyellem elismerni: magam is rendkívül érdeklődéssel figyeltem hétről hétre fejleményeit és találtam benne tanulmányt. Egyébként így lehet ezzel a GYIK-műhelynek és az adásnak a műsorvezetője, Szabados Árpád is. Szemmel látható élvezetet lel ugyanis a gyerekek munkálkodásában, és szívesen a háttérben maradva, szinte egyenrangú partnerként kezeli őket.)

Ez a gyermekeknek szánt képzőművészeti adássorozat nem fedkezik meg a *társzművészetek*ről sem. Gregorián dallamokra korareneszánsz kosztümökbe öltöztek és korabeli kompozíciók pózaiba álltak be, vagy *Gonda János* zongorajátéka révén a zene és a képzőművészet közös kifejezőeszközeit, no meg egymástól eltérő sajátosságait keresték. Ugyanígy legutóbb a képzőművészet és az irodalom határterületeit is bejárták: *Nagy László* betűkkel „rajzolt” önarcképe révén, vagy *Juhász Ferencnek* kutyájához, Balzsamhoz írott képversén keresztül. Az impresszionisták pointilizmusától komputergrafikáig, a raszteres nyomdai fotósokszorosítástól a szóra-kozgató társasjátékokig sok minden hasznossal és széppel ismerkedhettek meg a rendszeres műsornézők.

Es nem utolsósorban: szó esett a munkák *gyakorlati* felhasználási lehetőségeiről, *köznapis* hasznáról. Így egyes sikkkompozíciók textilmintaként is elképzelhetők lehetnének valóban, egyes — elemekből összeállított — térplasztikák pedig akár játékszók, vagy szökőkút formájában, eredeti méretben megvalósíthatók. Valahol itt kezdődik a közművelődés. Hiszen azok a gyerekek, akik ezeken a foglalkozásokon részt vettek — és remélhetőleg azok a nézők is, akik ezt a sorozatot végignézték — családi, baráti körükben, iskolájukban vagy később munkahelyükön a képzőművészeti közizlés erjesztő kovászai, terjesztői, jó irányba lendítői lesznek. Akik nem me-rev elutasítással szemlélik az újat — de kritikátlanul sem hódolnak be előtte, hanem biztos szemmel, avatott kézzel választják el az ocsútól a tiszta búzát.

Hinni szeretném, hogy velem együtt sok felnőtt nézőtársam akad. Ha tévednék — az ismétlést szíves figyelmükbe ajánlom!

Wagner István

Spielerisch zu schöpferischer Tätigkeit

In der Kinder-Werkstatt der Nationalgalerie

Hier werden keine Künstler erzogen, hier gibt es keine Noten, und hier ist überhaupt alles unkonventionell. Die Werkstatt, ein Raum von der Größe einer Kleinstwohnung, ist eingerichtet mit Tischen, die (Zeugnis der Arbeit!) in allen Farben des Regenbogens prangen, Stühlen, Schränken und Regalen, in denen Temperafarben, Klebstoff, Papier, Klebestreifen, Blei- und Buntstifte, Knetmasse, Büroklammern und vieles andere in buntem Durcheinander ein friedliches Beisammensein führen. Sechsmal in der Woche geht es hier recht lebhaft zu, wenn sich, unterteilt nach Altersklassen, Gruppen von Sechs- bis Vierzehnjährigen in der „GYIK“-Werkstatt der Budapester Nationalgalerie einfinden, um all das zu zeichnen, zu malen, zu formen, was blühender kindlicher Phantasie entspringt, was sichtbar oder unsichtbar ist, was der Welt des Kindes einen Sinn gibt.

Die „GYIK“-Werkstatt (GYIK könnte auch Eidechse bedeuten, doch die ungarische Abkürzung steht für „Werkstatt bildender Kunst für Kinder und Jugendliche“), im Auftrage der Nationalgalerie betreut von András Ádám und geleitet von dem Grafiker Árpád Szabados, wurde zu dem Zweck geschaffen, durch spielerische Arbeit die visuelle Erziehung der Kinder zu fördern, ihnen ihre eigenen Begabungen bewußt zu machen, ihre Kreativität zu entwickeln. Hier wird absichtlich das Wort „Schöpfung“ umgangen, man spricht von „Arbeiten“.

Wie läuft eine solche eineinhalbstündige Beschäftigung ab? Árpád Szabados, von den Kindern „Onkel Árpi“ genannt, für den eigenem Bekenntnis zufolge die Beschäftigung mit Kindern schon in der Zeit, als er noch die Hochschule besuchte, faszinierend war, und dem recht wenig Zeit für seine eigene künstlerische Arbeit bleibt, stellt ihnen die Aufgabe, auf einem normalen DIN A4-Blatt etwas zu zeichnen, was man nur selten oder überhaupt nicht sieht, etwas Unwichtiges, was durch die

FOTO DR. J. BODOR

Gemeinsam begutachten Árpád Szabados und 13jährige mit Temperafarben gefertigte Arbeiten.

fragt, ob es auch etwas sein kann, was es überhaupt nicht gibt. Und was dabei herauskommt, ist durchaus sehenswert: das Innere einer Uhr, eine Schuhsohle, Därme, ein phantastisches Ungetüm, das einen ganzen Hasen verschluckte, und vieles andere.

Dann gilt es, eine konkrete Aufgabe zu lösen, nämlich etwas Unwesentliches aus der Werkstatt auf Papier zu bannen, wobei der eine die schräg aufgezogene Jalousie, der andere in der Ecke aufgestapelte Papierkörbe oder den Kleiderständer auf Papier bannt. Dann geht es an die Arbeit mit dem Kohlestift, doch jetzt schon in Großformat, wobei Árpád Szabados zunächst erklärt, was sich mit Kohle alles anfangen läßt, wie vielfältig sie zu handhaben ist. Mit mehr oder weniger Geschicklichkeit entstehen die Hand Beethovens, wundersame Vögel, balltretende Mädchenbeine, Luftballons, ein schnurrbartiger Alter, ein dahinrasendes Auto, eine Gestalt mit Riesenfingern, eine Bäuerin mit Kopftuch, geschickt auf dem Großformat verteilter Krix-krax oder geometrische Figuren. Und wie im Fluge sind die eineinhalb Stunden vergangen.

(Eine Werkstattausstellung, die in erster Linie mit der Arbeit der Kinder, ihrem Verhältnis zueinander und zu ihrer Arbeit bekenntmacht, ist gegenwärtig im III. Stock der Nationalgalerie zu besichtigen.)

Unter Künstlern und Fachleuten, die sich mit dem Unterricht auf dem Gebiet der Kunst beschäftigen, wird es nicht selten zur „Gretchenfrage“, daß sich die zeichnerische Phantasie des Kindes durch den „akademischen Stil“ des Unterrichts an den Schulen recht bald abnutzt, sich der Konvention anpaßt, um Er-

wartungen gerecht zu werden. Erfreulicherweise aber sind in letzter Zeit auch die Lehrpläne flexibler geworden, läßt der in den Gesamtlehrplan integrierte Zeichenunterricht der Phantasie mehr Spielraum.

Zur Zeit sind es rund 130 Kinder, die in dieser von der Nationalgalerie finanzierten, von Árpád Szabados und vier anderen Lehrern mit Hingabe geleiteten Werkstatt ihrer Phantasie freien Lauf lassen können. Hier wird

FOTO DR. J. BODOR

Was sich mit Papier und Farbe alles anfangen läßt, beweist diese Arbeit aus der Gruppe der 7- bis 8jährigen.

planmäßig, ganz bewußt eine Aufgabe auf der anderen aufbauend, ein Beitrag dazu geleistet, daß sich durch die spielerische Beschäftigung die Rezeptivität der Kinder zur modernen Kunst, zur Kunst überhaupt entwickelt, daß sie sich eine gewisse Praxis auf dem Gebiet schöpferischer Tätigkeit aneignen können, gleich auf welchem Gebiet sie später einmal arbeiten.

— el —

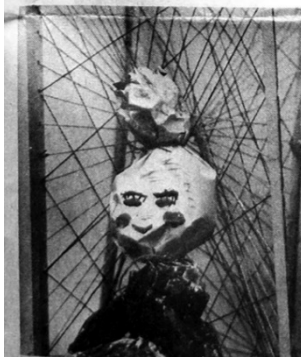
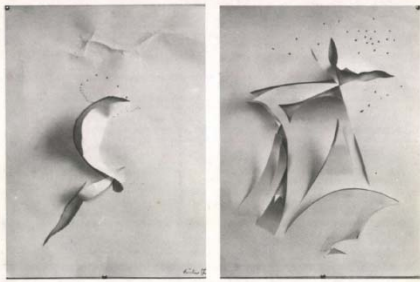

FOTO L. SZEPSI SZÜCS

Aus Papierelementen gefertigte geometrische Form.

Zeichnung Gewicht erhält. Da wird erst einmal laut miteinander oder still mit sich selbst Kriegsrat gehalten, da wird ge-

GYIK-műhely

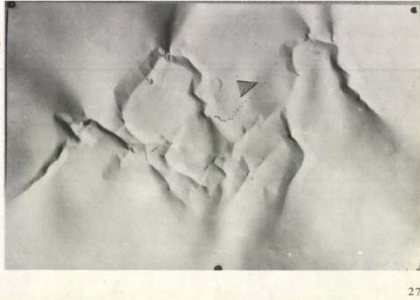
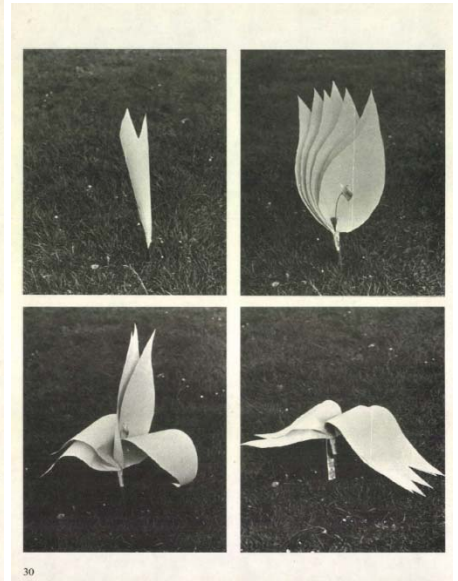
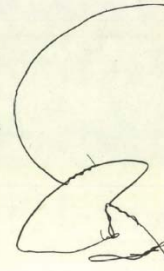
E számunkban a Magyar Nemzeti Galéria Gyermekek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhelyében készített munkákból közlünk. A Műhelyben évente 200 gyermek fordul meg, többségük rendszeresen.

6-14 évesek négy korcsoportba osztva, heti egy vagy két foglalkozáson vehetnek részt.

A megszokottól eltérő gyermekmunkákat a műhelyben folyó, elsősorban tartalomra és csak másodsorban módszerre koncentráltó pedagógiai munka magyarázza.

A mai, élő képzőművészet – feladatokban, feladatsorokban megfogalmazható – problémáinak fölvetése és az a törekvés, hogy ezeket a gyerekekkel közösen oldjuk meg, ritkán eredményez spontán, naív gyermekrajzokat.

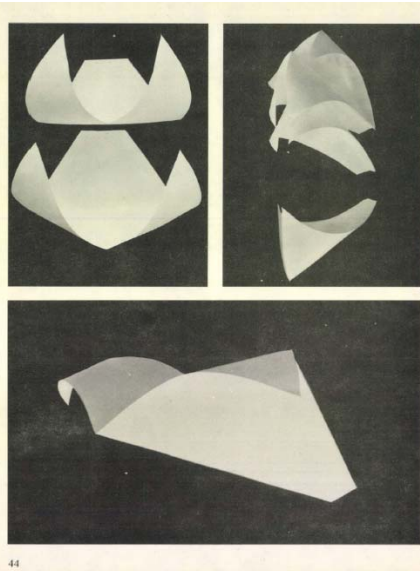
A munkák nagy része az alkotó és a vizuális gondolkodás gyakorlásának segédeszközei. Az itt közölt munkák csupán szűk keresztmetszetet adnak a Műhely munkájáról.

27

20

30

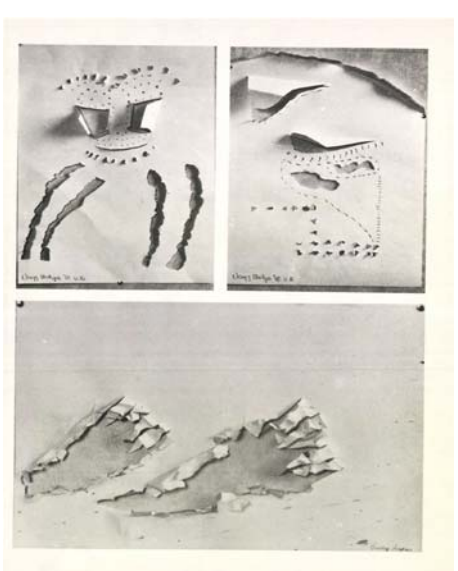
44

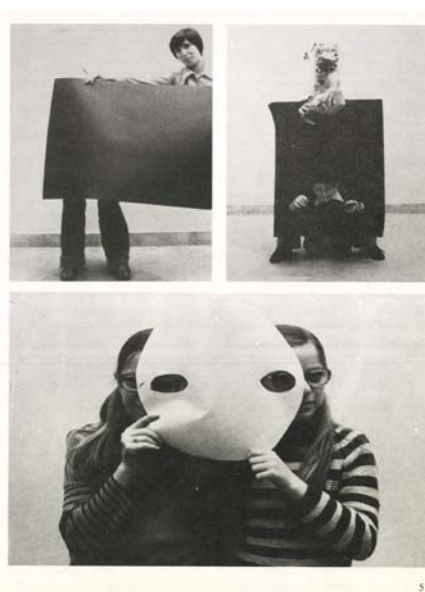
Tigris az utcán

Jajgat már meg sír is, megverték a tigrist.
De mit keres egy tigris fénys nappal az utcán?
Ezen törtem – fejem törtem,
törtem – törtem,
törtem – törtem,
törtem – törtem,
De hirtelen szálló tört be.
S amin törtem, kitérőlté.
Anóta sem tudom, mit keres egy tigris az utcán?

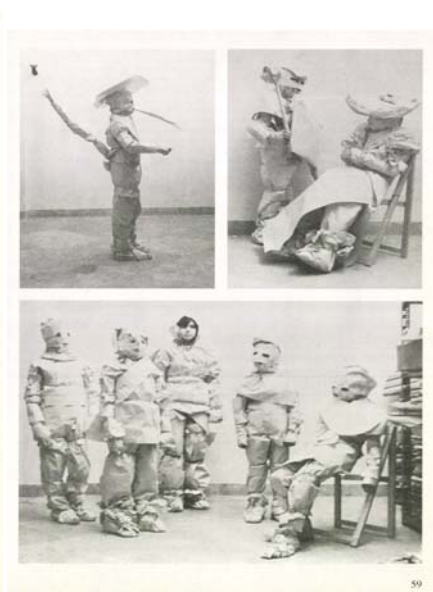
Szilágyi Ákos fordítása!

49

51

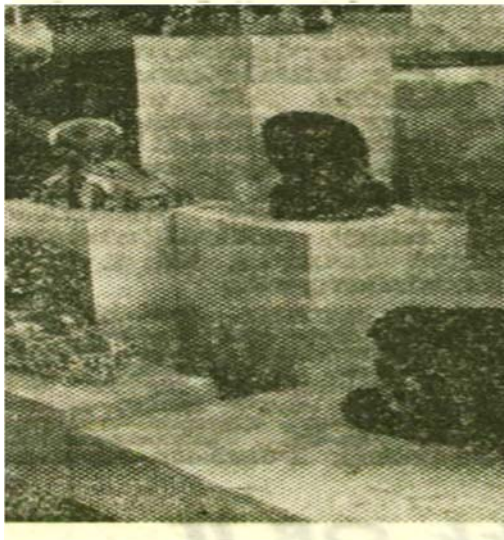

59

■ 11-14 ■ Somogyi Károlyné: **Névjegyük: GYIK Műhely, Délmagyarország, 1979.**
 szeptember 20., p. 5. és más ismeretlen forrásból származó cikkek

uhely

megdolgoztatni k
 jüket, akik egys
 nálják a fejüket és
 t, akik ebben a mű
 világot teremtenek,
 ítik a tizenévesek
 országát. — A Szal
 d grafikusművész
 agy Ildikó szobrász
 vezette GYIK (C
 és Ifjúsági Képz
 ti) Műhely most, a
 k vizuális kultúrát
 világhétén a sz
 ontban teszi le n
 Vonzó, példaadó

Ezúttal a Kiállítási nap-
 lónkban a Magyar Nemzeti
 Galéria GYIK-műhelye-
 ben folyó munkába adunk
 bepillantást a szegedi Ju-
 hász Gyula Művelődési
 Központban látható kiállít-
 ás kapcsán. Másik tárlat
 is megtekinthető Szeged-
 en: Balla Margit rézkar-
 cái. Vásárhelyi festőmű-
 vész, Németh József Munká-
 csy-díjas alkotásaiból
 Szolnokon nyílt kiállítás,
 míg Herczeg Klára kis-
 plasztikai Makón tekin-
 tetők meg. E tárlatok
 megnyitására is beszámol-
 unk.

**Pillantás
 a GYIK-műhelyre**

A vizuális nevelés, a gyer-
 meki aktivitásra építő mű-
 veszetpedagógia egy hosz-
 szabb távú, eredményes ak-
 ciójába avatja be az érdeklő-
 dőt a szegedi Juhász Gyula
 Művelődési Központban
 látható kiállítás. A Magyar
 Nemzeti Galéria GYIK-mű-
 helyéről, vagyis az ott folyó
 gyermek- és ifjúsági képző-
 művészeti foglalkozásokról
 ad érdeklőket a bemutató.
 Az idej képzőművészeti
 világhét „gyermek vilá-
 ga”-jelmondatához kap-
 csolódva a tárlat nem kizáró-
 lág az alkotásokon keresz-
 tül, a szabadjára engedett
 fantázia termékei révén te-
 szí láthatóvá a legújabbak
 és a képzőművészet kapcsola-
 latát, hanem a saját neve-
 lőmunka folyamatáról is in-
 formációt tár a néző elé.

Ebből kiindulva, mivel
 műhelybemutatóról van szó,
 nem a ragasztott papírfigu-
 rák, játékos térkompozíciók
 és fotótervek a kiállítás fő-
 szereplői, hanem ezekkel
 együtt a foglalkozásokat ve-
 zető Szabados Árpád és
 Várnagy Ildikó művészetpe-
 dagógiai koncepciója. A lát-
 ványon túl tanulságokkal
 szolgál: hogyan lehet közös-
 ségi tevékenységként szer-
 vezni a manuális munkát,
 sokrétű tapasztalatokat adni
 a képzőművészet formanyel-
 vééről, anyagokról és kifeje-
 zésmódokról. Az egyéni
 megfigyelőképességnek és
 fantáziának is teret engedő
 munkák létrehozása eszköz
 arra, hogy a gyerekek aktí-
 van és élményszerűen sze-
 rezzenek ismereteket, az al-
 kotás folyamatának része-
 seiként.

Sokféleség jellemző a
 GYIK-műhelyre, programjáb-
 an éppúgy szerepel a rajz,
 a festés, a szabad asszociá-
 ciós kollázs, lakástervezés,
 plasztikus formák alakítása,
 fotók tervezése, mint az
 aránymegfigyelésre módot
 adó testrészek és formaele-
 mek papírkivágásából való
 képépítés. Mindez természet-
 esen irányítással, céltudato-
 s szervezésben folyik. Fotó-
 tók és fotósorozatok vallá-
 nak a műhelymunka hétköz-
 napjairól, az alkotó gyerme-
 kek örömeiről. A kiállítás
 részben így — gyűrmával,
 papírral és olóval, textil-
 anyagokkal, só-liszt keve-

rékkel, festékkel, kartonnal
 munkálkodó lányokról és fi-
 úkról készült felvételekkel
 — dokumentálja a GYIK-mű-
 hely tevékenységét, részben
 pedig felsorakoztat néhány
 alkotást.

Papírkollázsokat, amelye-
 ken az újságkivágatok új
 rendszerbe szerveződve is
 önálló tartalommal telítőd-
 nek; megtervezett fotósoro-
 zatokat; vízfestéses kövér-
 sovány, vidám-szomorú, la-
 pos és magas sarkú cipő el-
 lentéppárokat; papír- és ra-
 gasztóanyag segítségével lét-
 rehozott festett tárgyakat;
 jellemeket sugalló fejeket és
 hajlított-alakított plasztikus
 formákat. Amelyek mögött
 ott érezhető a gyerekek fo-
 kozatosan fejlődő megfigyelő
 és alkotóképessége, valóság-
 érzéke és színes fantáziavilá-
 g.

10.20 JÁTEK A GYIK-MŰHELYBEN
 IV/1. rész

A műsor a Magyar Nemzeti Galéria gyer-
 mek- és ifjúsági képzőművészeti műhelyé-
 be (röviden: a GYIK műhelybe) kalauzol. A
 gyerekek a képzőművészet néhány kitéjező
 eszközével ismerkedhetnek meg. Az elő-
 adásban tiemelnék, nagyitanak, túlnak.
 Hogyan érhetjük el például, hogy az ábr-
 rázolt ember óriásnak látszódjék? Lehet-e
 gyűlésdoboz szobor-modell?

A fargatókönyvvel írta és a műsört vezeti:
 Szabados Árpád. Közreműködnek a GYIK-
 műhely tagjai. Szerkesztő: Szabó Márta.
 Operatőr: Dibovitz Péter
 Rendező:
 Kézdí-Kovács Zsolt

SZÍNES
 11.00-12.15 Dabreceni Dálya-Vasár

TORONY

Építé toronyt! Magas! Szilárd! Ne dőljön el! Ki a leggye-
 sebb? Nagyon jó! Iól van, gyerekek!
 A megdicsért gyerekek — a GYIKK tagjai — a Magyar Nem-
 zeti Galériában építik toronyaikat. Azért járnak ide, hogy vizuá-
 lis nevelést kapjanak, gyarapodjék szépezzék, kézügyességük.
 Hogy mi az a GYIKK? Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti
 Kör. Itt járt egy délután, 9—10 évesek között fotóriporterünk,
 Erdei Katalin.

■ 15 ■ (sz.n.) Kinek ajánlja? Szabados Árpád a Játék a GYIK-Műhelyben?

Népszabadság, 1978. május 14., p. 14.

■ 16 ■ Vajk Vera: Látod amit nézel? Népszava, 1978. május 22., p. 5.

1978. május 14., vasárnap

KINEK AJÁNLIJA?

Szabados Árpád a Játék a GYIK-műhelyben

Nehéz helyzetben vagyok. A saját portékámat kell ajánlanom a kedves olvasónak. Ha lebeszélem róla, bolondnak tart, pedig szívesen sorolnám műsorunk hibáit.

Előljáróban a GYIK-ról. 1975-ben a Magyar Nemzeti Galériában nyílt egy műhely 6–14 éves gyerekek számára. Képzőművészettel foglalkozunk itt, nem kizárólag jó adottságú gyerekekkel, hiszen az ő céljuk sem az, hogy majdan képzőművészeti pályára menjenek. Várnagy Ildikóval csupán olyan feladatokat, feladatso-rokat dolgoztam ki számukra, amelyek segítenek kimunkálni bennük — lehetőleg életreszólóan — a vizuális megismerés és kifejezés igényét.

A Magyar Televízió most vasárnap kezdődő négyrészes sorozata szélesebb közönség előtt kívánja megnyitni a műhely ajtaját, bemutatni az ott folyó munka jellegét.

Miért pletykálok, és kerülöm a szíves ajánlást? Mert úgy hiszem, hogy a képzőművészettel és általában a művészetekkel együtt kell — kellene — élnünk, nem pedig az ujjaink között tartott csodabogárként ismerkedni vele. A műsorban pedig — minden igyekezetünk ellenére — azt tesszük. Az anyagban megvalósult alkotásokat elektronikus képen mutatjuk be, sőt a reprodukciót reprodukáljuk. Beszélünk a képzőművészetről, holott a képzőművészetnek mások a nyelvi sajátosságai, mint a beszédnek.

Környezetünben nap mint nap számtalan képzőművészeti alkotással találkozunk, bennük, mellettük élünk, de nem velük. Ezek csak akkor fontosak, ha nem csupán csodáljuk őket, hanem segítenek látni — élni. Ha segítenek önmagunkat, emberi, tárgyi környezetünket megismerni, értékelni, saját életünk alkotóivá tenni. Nem a szakmai ügyesség vagy az anyag megmunkálásának szépsége érdekkel bennünket, hanem az az energia, ami egy-egy alkotásban sűrűsödve fölhasználható, „fogyasztható” számunkra, személyiségünk harmonizálására, kiteljesítésére.

Gyakran csak a szépségre korlátozódik a képzőművészeti igényünk, pedig ez igen szűk terület (még tematikailag is) a képzőművészetnek.

Kinek ajánlom végül is a műsort? Tizenegy évesnél idősebb gyerekeknek és a felnőtteknek.

A felnőttek hajlamosak úgy nézni egy kitűnő balett-táncost, mint egy magasugrót, és fordítva; így az egyik magasugrónak, a másik balett-táncosnak rossz. Ha történetesen egy kép nem kíván látványelemeket tartalmazni, akkor hiába keressük benne a dolognak bármilyen elvont képét; ha disszonanciáról szól, akkor hiába keressük benne a harmóniát.

Igen szerény keretek között, de a képzőművészeti nyelv és gondolkodás sajátosságaiba szeretnénk bevonni, beavatni a nézőt. Szeretnénk alakítani a gyerekek szemléletmódját bizonyos aktív befogadóképességre.

LÁTOD.

AMIT NÉZEL?

Gyerekeknek készült, de a felnőttek figyelmére ugyancsak érdemes a *Játék a GYIK-műhelyben* című képzőművészeti filmsorozat. A GYIK-műhely a Magyar Nemzeti Galéria gyermek- és ifjúsági képzőművészeti köre, ahol látáskultúrára, a szép szeretetére, a művészet titkainak megismerésére tanítják a kis-lányokat, kisfiúkat. Tanítják (nem okítják) értelmező szóval, a látvány erejével, kedvükre való, érdekes feladatokkal.

A görbe tükrökkel való játéktól és egymás fényképeinek mókás ábrázolásától néhány lépés vezet a torzkép, így *Daumier* karikatúráinak megértéséig, élvezetéig. Szinte bámulatos volt, ahogy ezek a gyerekek *Michelangelo* szobrán, *Van Gogh* festményen felfedezték a jellemet, a belső tulajdonságokat kifejező vonásokat. *Chagall* és *Picasso* kevéssé közérthető művein az alkotói szándékot, a mondanivalót.

A Hét egyik riportjában *szocialista brigádok* kérdeztek meg, miért nem járnak gyakran múzeumba, képtárba, kiállításra. A válaszokból

kiderült, hogy sokan misztikusnak tartják a műalkotók világát, és a be nem avatottak feszélyezettségét érzik egy-egy tárlaton. „Ha az embernek megmagyarozzák, kezd egy kicsit komolytani hozzá” — mondta az egyik brigádvezető. Ezt a segítséget elsősorban a televízió adhatja meg páratlan vizuális eszközeivel, a GYIK-műhely módján látni tanító műsorokkal.

■ 17-18 ■ Fábíán László: **Tévéről – Ezúttal Másképpen**, *Film Színház Muzsika*, 1985. 1. szám, pp. 20-21. (A „Játék a GYIK-Műhelyben” műsorról írták az ismétlés idején), és ismeretlen forrásból származó hirdetés

TÉVÉRŐL — EZÚTTAL MÁSKÉPPEN

GYIK-műhely. „... megtanulják érteni és szeretni a művészetet ...”

Csütörtökön korántsem volt olyan a választék, hogy akár egy pillanatra is hezitálhattam volna. Eldöntöttem, az én műsorom a Játék a GYIK-műhelyben. Választásom, természetesen, nem történt preferencia híján. A műsornak Szabados Árpád a gazdája, akit van szerencsém művészként is, emberként is becsülni. Aki csak ebből a sorozatból ismerné, annak is támadhatnának efféle gyanúi, arról pedig mindenképpen meggyőződhetne, hogy pedagógusnak egyenesen kiváló. A műsor

történetesen a nézőpont, a kompozíció és a forma kérdéseit feszegette. Szabados „gyerekei” a legkörmönfontabb Rodcsenkó-fotók pontos elemzését adták. Amikor pedig gyakorlati feladatokhoz jutottak, invencióról, önálló kifejezési készségről tettek tanúbizonyságot. Ezek a gyerekek nemcsak megtanulják érteni és szeretni a művészetet, de érezni is fogják, az érzékenység pedig ebben az esetben sokkal fontosabb. Szabados valószínűleg ab-

ból az elvből indul ki, hogy mindenki tehetséges (ezt Moholy-Nagy vallotta először, de ő nyomában művészt is faragott volna mindenkiből), az érzékenységet azonban ki kell fejleszteni. És ki is lehet fejleszteni! Semmi más nem kell hozzá, mint egy olyan művészpédagógus, aki tisztában van azzal a társadalmi megbízatással, amit hivatása jelent. Gondolom, ezeknek a gyerekeknek a többsége nem lesz művész (jóllehet, szerepel olyan kiállításokon, amelyeneket Sza-

bados is csinált „közös művekből”), valamiképpen azonban munkása lesz a művészetnek, a modern művészetnek, mert a látásmód, amivel itt megismerkedik, ezt lehetővé teszi számára.

(Egyébként ez az adás is ismétlés volt, miként a héten még jó pár.)

keióban a csapat
 enet Köves József A közös kutyá című
 sági regényének tévéváltozatából
 (MAFILM – Boldóci Csaba)

Gyermekeknek készült

Játék a GYIK-műhelyben
 Alakulnak a szobrok a Magyar Nemzeti Galéria gyermek- és ifjúsági képzőművészeti körében
 (Tv Fotó – Tóth György)

Kiállítás

„GYIK-KIÁLLÍTÁS”

Magyar Nemzeti Galéria

A GYIK — vagyis a Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhely — munkájával a Műhely-sorozat számára fenntartott teremben ismerkedhetnek meg a látogatók. Mintegy azt is jelzi ez, hogy a négy éve, a

6—14 éves gyerekeket életkoruk szerint immár hat csoportba tömörítve működő, Szabados Árpád grafikusművész vezette műhelyben sajátos kísérletező munka folyik.

Ezt bizonyítják a kiállítás tárgyai, a foglalkozásokról, az elkészült munkákról készült fotók, diapozítívok is. Folyamatokkal találkozunk, egy-egy probléma megoldási módjaival. A vonal lehetőségeivel, a papír megmunkálhatóságával, az egyes elemek és az egész viszonyával foglalkoznak — természetesen alapfokon — a résztvevők. A rajz, a festés, az agyagozás, kollázkészítés állandó kiegészítője a játék; tömegek és folyamatok elemzése; az arckifestés; a vizuális problémákkal együtt a színek lélektani hatásának tanulmányozása. Látásmódot, gondolkodást formálnak ezek a foglalkozások.

Erdemes egyébként tanulmányoz-

ni a festetlen arcokat is: azokat a fényképeket, amelyek az alkotó gyerekekről készültek, azt a figyelmet, amellyel munkájuk felé fordulnak. E felvételek azt igazolják, amit valaki így jegyzett be a vendégkönyvbe: „Azt hiszem, sikerült bebizonyítani, hogy a játék legalább egyenértékű a munkával, ha a legigazibb értelmében vesszük, akkor TÖBB.” A 130 gyereket foglalkoztató műhelyről pedig a hasonló korosztályú látogatók azt kérdezik: hogyan lehetne középük tartozni? *(Képünkön részlet egy nagyobb gyermekkompozícióból.)*

P. Szabó Ernő

Vasárnap a Galériában

A GYIK-műhely meg a Magyar Nemzeti Galéria sokféle „köznevelési programja” jól ismert a múzeológusszakmában. A múzeumban rajzoló gyerekek látványa meg lassan egészen megszokottá válik. De gyerekek és szülők rajzolására, közösen — ez már újdonság. Így a szülők nemcsak azt látják, mit rajzol, hogy rajzol csemetéjük, hanem — a Galéria munkatársainak segítségével — azt is tudomásul veszik, hogy gyermekük *gyermekrajzokat* készít.

FELVÉGI ANDREA KÉPRIORTJIA

Szerda, 1981. szeptember 23.

GYIK a galériában

Múzeumi órák és napok

A falon függő nagy tabló a GYIK tagjainak munkája. Kollektív alkotás, volt, aki ötleteit adta, más valaki színeit, formáját teremtette meg. A GYIK pedig nem más, mint a Magyar Nemzeti Galeria Gyermek- és Ifjúsági Klubja, amely lehetőséget ad az effajta munkára. Ez a klub is része annak a közművelő tevékenységnek, amelyről Éri Gyöngyivel, a galéria megbízott főigazgatójával beszélgetünk.

A közművelődési munka a hetvenes évektől kezdve kapott nagyobb szerepet a múzeumokban, ma már népes muzeológus-pedagógus gárda végzi mindenhol. Mit tesznek önök azért, hogy mind több hívet toborozzanak a képzőművészeknek?

— A múzeum nemcsak a népesség tárnaka, hanem a mindenkori anyagi és szellemi kultúra őrzője is, és mint ilyen, sokrétű funkciója van. Hiszek abban, hogy ha valaki felfedezi, megtanulja meglátni a szépet, az hatásos van egész életére, mindenkori magatartására. Elsődleges célunk tehát, hogy megváltoztassuk a múzeumba járás szokásait. El kell érniük, hogy ne csak kötelező turisztikai program legyen a múzeum, hanem heti, havi igényrendszeres elfoglaltság. Ezért dolgoztunk ki olyan ismeretterjesztési módszereket, klubrendszert, amely minden generáció, minden réteg számára vonzó lehet.

Melyik korosztállyal foglalkozik a legszívesebben?

— A legnagyobb reményt az általános iskolásokhoz fűzzük, hiszen ők a jövő múzeumlátogatói. Tőlük kapjuk a legtöbb elmenyt is. Itt van például a GYIK-műhely. Nemcsak manuális képzőművészeti munkát végeznek tagjai, hanem másfajta is. Van egy szekciója, amelyet mi a dramatikus játékok csoportjának nevezünk. Az idejéről gyerekek előre le nem írt szövegeiből és mozgásából olyan játékos rögtönzések és kollektív alkotások születnek, ame-

lyek híven tükrözik ennek a korosztálynak kimeríthetetlen fantáziáját, kreativitását. De ugyanez a klub tart foglalkozásokat a szellemileg visszamaradott kicsinyeknek. Ezt a rehabilitációs munkát a testi fogyatékosoknak is szeretnénk megszervezni. Nem szabad, hogy ezek a gyerekek ne kapják meg a művészetekből számukra elérhető maximumot.

— A klubrendszer csak keveseket érint. A nagyobb, szélesebb rétegű közművelő munka a szervezett múzeumi órák alatt zajlik. Minden évben elküldjük óratervünket az iskoláknak és ezek élnek is a lehetőséggel.

Mennyiben járulnak hozzá ezek az órák a tananyag elmélyítéséhez? Hogyan kapcsolódnak az iskolai tantervekhez?

— Ami a tananyag, a tantárgytervezés nyomán csak ábránd marad, az egy-egy ilyen múzeumi óra alatt megvalósulhat. Nemcsak rajzfoglalkozásaikat tölthetik nálunk a diákok, hanem a magyar irodalom és történelem összefoglaló órákat is. Irodalom és történelem leckét úgy tudunk kiegészíteni, hogy az megmarad, valódi ismeretté válik a diákok fejében. Hirdetjük és valljuk a művészetek egységének a megteremtését, és ennek megvalósításaért a galéria nem keveset tesz.

Egyik legismertebb rendezvényük a Vasárnapi kórusmúzsika. Milyen programokat ki-
nának meg?

— Van más zenei rendezvényünk is. Idén indul útjára az a minden második szombatra tervezett sorozat, amelyet a Bakfark-lantrio állított össze. A barokk teremben játszanak majd, műsoruk a középkori muzsikától kezdve mutatja be a lantművészet legjobb darabjait. A másik újdonság az a szerződés, amit a Várszínházal kötöttünk. A társulat fiataljai múzeumi színházat terveznek, első előadásuk a Magyar művészet 830–1870 című kiállításunkhoz kapcsolódik. Önálló este-
ten kamaradarabokat mutatnak majd be.

Ezek a rendezvények már jobbra a felnőttebb korosztályhoz szólnak. Milyen a kapcsolat velük?

— A középiskolásokkal, egyetemistákkal jó az együttműködésünk. Jórészt ők látogatják a galéria klubját is, amelyet a keddi napokon tartunk. Már sokkal kevesebb sikerünk van a dolgozók, elsősorban a munkások körében. Ezért aztán elindul a hegy Mohamedhez, mi megyünk vándorkiállításokkal, előadásokkal híveket toborozni. Ezek nagyon népszerűek, de rendszeres látogatóvá e kiállítások hatására kevesen válnak. Minden ilyen tárlathoz alapos, szép katalógust készítünk, amely ingyenes. Benne megtalálják az összes kiállított képet, mellé magyarázatot a műről, ismertetőt a mesterről. Mégis csekély a siker. Hogy megismertessük munkánkat, a múzeumi lehetőségeket, most tervezünk elindítani egy kiadványt, Ismeri a Nemzeti Galériát? címmel. Ezzel szeretnénk az üzemi propagandát

Van-e valamiféle fóruma a múzeumok közművelődési munkáját végzőknek?

— Egy ideig volt, ma már nincsen. Így hát mindenki maga kísérletezik. Azt viszont bátran állíthatom, hogy a Galéria munkája sokaknak volt ötletadó modell. Mostanra már összegyűlt annyi tapasztalat, hogy közművelődési füzeteit állítunk össze belőle. Az általam legfontosabbnak ítélt feladat az, hogy a GYIK-műhely módszertanát sokakkal megismertessük, mert az valóban jó, követni való példa.

— De nem elég népszerűsíteni, klubokat szervezni, előadásokat tartani. Olyan kiállításokat kell rendeznünk, amelyek önmagukban is vonzóak, érdekesek. Ezzel lehet a legtöbb látogatót megnyerni.

Hanthy Kinga

Gyermekek a múzeumban

Tegnap, az idei múzeumi világnapon változatos program várta a gyermekeket a budapesti múzeumokban is. A Magyar Nemzeti Galéria B épületében — ahol a felvételnk készült — a gyermek- és ifjúsági képzőművészeti műhely tanárai fogadták az érdeklődőket. A helyszínen előkészített anyagokból segítségükkel al-

kottak fantáziadús figurákat a gyermekek. Ugyanezen a napon a Nemzeti Múzeumban a régészek munkájával, a restaurálás műhelytitkaival ismerkedtek az ifjú látogatók. A régészeti raktárakban olyan leleteket is megtekintettek, amelyek eddig még nem kerültek a közönség elé.

BÁNHALMI JÁNOS FELVÉTELE

■ 23 ■ (T. I.) Maszatos kezek, *Képes Újság*, 1985. 9. szám, p. 30.

CSALÁDI KÖR

MASZATOS KEZEK...

A Nemzeti Galéria legfelső emeletén áll meg a lift. Csak úgy dőlnek ki belőle a gyerekek. Befordulnak a legközelebbi terem ajtaján, kabátok, sapkák a fogszóra, lányok, fiúk hosszú asztalok mellé kerülnek, és megkezdődik a foglalkozás: a gyermek és ifjúsági képzőművészeti műhely — röviden: GYIK — foglalkozása. Tíz éve várják ide a gyerekeket, általános iskolásokat, évente kétszázszor, a velük dolgozó képzőművészek.

Portrékat nézegetnek, portrékat beszélnek meg az ötödikes-hatodikos gyerekek. Hasonlít, jellemző, nem sikerült — mondják egymás munkájáról. De már várják az új feladatot. Papírt gyűjtöttek, hajtogatnak, vonalakat emelnek ki ceruzával, szénrel, egy unalmasan egyenes, sík lapból valami mást készítenek végigéve az alkotás folyamatát, tudva, hogy ami létrejön, nem képzőművészeti alkotás, a szó akadémikus értelmében.

Szürke, fekete vonalak a papíron, vagy egyszerűen csak maszatos foltok, ahogy maszatosak már a kezek is, az arck is. Új anyagot hoznak a dexton-salag állványról, nedves agyagot. Olyan formát kell létrehozni, amely a számukra kellemes: behunyt szemmel folyik a munka. Továbbfejlesztve: átadják egymásnak az elkészült valamit a gyerekek, és behunyt szemmel megpróbálnak hasonló tárgyat kialakítani.

Az elkészült dolgokat újragyúrják, átförmálják, átalakítják, itt nem kitérő — „jaj, de aranyos” dolgok készülnek, amit haza lehet vinni, a mama barátóknak, s a rokonoknak mutogatni, mit tud ez a gyerek!

Az agyag ugyanolyan anyag mint a többi, az eredmény nem művészi teljesítmény, és az alkotók sem művészek, nem is biztos, hogy annak készülnek. A GYIK-műhely nem ígér belépőt, biztos felvételt a képzőművészeti szakiskolájába, aztán a főiskolá-

ra. Nemcsak a kifejezetten ügyes gyerekeket veszik fel a felsővezényelti jelentkezéskor, nemcsak a család kikialtotta kis zseniket, hanem mindenkit, aki idejében jelentkezik, és elfér a torcsoportjában. Mi vonzza hát ide a gyerekeket? Talán, hogy megismerhetik, megérthetik az alkotás folyamatát, résztvevőként is, későbbi, érte múzeumlátogatóként is.

A kétórás foglalkozás végére kiderül, annyiféle gyerek jár ide, mint bármelyik iskolai osztályba. Minden moduljára díszítéssel váró, a feladatot kétszer-háromszor visszakérdező, „sajtkukac” és lassan mozduló. Van, aki három-négy jó agragformát készít, és van, aki csupán a gyűrűsban-csapkodásban lel örömet. A foglalkozást Lázár Ervin János és Szabados Árpád vezeti. Halk szavuk, türelmesek. A szemlélő számára legkevésbé idevaló gyerekek leginkább. Hová menne, ki foglalkozna vele, ki lenne a barátja, ha nem fogadnák be itt hétről hétre?

Odakinn nő a sötétség, idebenn csökken a figyelem, a gyerekek indulnak hazafelé. Szabados Árpád képzőművész, az Iparművészeti Főiskola tanára, a GYIK-műhely kitalálója, szervezője, vezetője még marad. Mint minden foglalkozás végén, hetente kétszer, immár tíz esztendeje. Sok száz óra végén, amely sok száz óra pedagógusi munkát jelent, de talán hiányzik a képzőművész idejéből. Az ellentmondás, nem ellentmondás számára.

— Egyszerűen azért, mert szeretem csinálni. Amit elkezdtem, most már a tanítványaimmal együtt folytatom. Lehet, hogy így túlságosan is egyféle az elképzelés, lehet, hogy egyszer majd más, másképpen kell csinálni, de most még ilyenek szeretjük valamennyien.

T. I.
Fotó: Kiss Zoltán
(A felvételek a GYIK-műhely tíz esztendősi jubileumi kiállításán készültek)

1985. december

A Magyar Nemzeti Galéria Gyermekek és Ifjúsági Kiállítás

Az alkotóképesség fejlesztése

✿ Ha megkérdezik a gyerekeket, mit csinálnak a GYIK-műhelyben, a legtöbben azt válaszolják: nem tudom. Szülők is gyakran mondják, hogy a gyerekek nem akarnak vagy nem tudnak beszámolni róla, mi történik a műhelyben, de szeretnének járni.

Kétségtelenül sziget jellege is van a műhelynek, ahol a gyerekek önszántukból töltik az idejüket. Mint minden játszóhelynek, ennek is megvan a maga világa, ami csak annak nyílik meg, aki benne él.

Nem véletlenül kezdtem azzal, hogy a gyerekek nem tudják megmondani, mivel is foglalkozunk valójában. Bármilyen kihívóan hangozzék is, sokszor mi sem! Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nincs egy lazán behatárolható körünk a megközelítendőkről, csupán azt, hogy már azok kiválasztásába is igyekszünk a gyerekeket bevonni. A problémakeresésbe. Amikor ez nem sikerül, akkor az általunk meghatározott standard alapokat igyekszünk velük elsajátíttatni. Ennek — sok előnye és egzakttsága ellenére — óriási hibája az, hogy a gyerekeket ilyenkor a saját képünkre formáljuk. Itt máris a dolgok lényegénél vagyunk. Vajon az általunk közvetíthető értékrend elég határozott-e ahhoz, hogy a felnövekvő új generáció azt tagadva is megőrizhessen belőle annyit, hogy saját, új értékrendjéhez alapokat kapjon?

Az általunk közvetített értékrend az élet milyen területeire terjed ki? Ha azt mondanánk: a vizualitásra, szorosabban a képzőművészetre, úgy a képzőművészetet szűkítenénk le egy végletesen specializálódott területre, ha pedig azt állítanánk, hogy értékrendünk mindenre kiterjed, úgy alapvető konfliktusba keverednénk a gyerekekbe máshol rögzülő értékrendekkel — vagy rendetlenséggel. Ez a dilemma végigvonul munkánk tartalmi és módszertani törekvésein.

A legáltalánosabban megfogalmazható célunk az, hogy segítsünk a gyerekeknek egyéni és társadalmi önalkotó képességük kifejlesztésében. Mit értünk ezen? Ahhoz, hogy képesek legyenek önmaguk megalkotására és ne csupán sodródjanak a képességeik, körülményeik meghatározta irányba, képessé kell tenni őket a határozott egyéni és társadalmi önértékelő tevékenységre, melyre csak az alapos egyéni és társadalmi önismerettel válnak éretté. Az egyéni és a társadalmi elválaszthatatlanságát azért hangsúlyozom, mert önismeretünk, alka-

tunk, képességeink csak tágabban dimenzionált viszonylatokban válnak értékelhetővé. A gyerekeknek ez a viszonyítási alap gyorsan táguló körökkel jellemezhető: a járóka, a szoba, a ház, az utca, a városrész, a város — az ország — Európa — az Univerzum. Ez a valóságos térben táguló kör kihat az emberek érzelmi és szellemi kapcsolatrendszerére is (például: anya, szülők, hozzátartozók, barátok, osztály — csoport — generáció — nemzet — emberiség). Az önismeret fejlődésének korai fázisaiban meg kell éreztetnünk a gyerekekkel, hogy a másakra, a másokra való érzékeny figyelemmel a saját önismeretüket mélyíthetik.

Áttérve az értékelő tevékenységre, kijelenthető: önértékű munka nincs. Az értékelés dimenziói soha nem korlátozódhatnak csak a létrehozott tárgyakra. Tehát ha például a gyerekek festenek, először soha nem egymáshoz viszonyítjuk a képeiket, hanem igyekszünk rámutatni a felvett, feldolgozott (megismerésből vagy élményekből táplálkozó) anyag értékeire, és azokat hasonlítani össze a létrehozó alkattal, képességeivel; mennyire tudta mozgósítani és kihasználni a saját maga lehetőségeit. Csak ezután viszonyítjuk egymáshoz is a műveiket.

A műhely (alapvető) feladata, célkitűzése az, hogy az alkotó (nem feltétlenül művészi) tevékenység motívációit igyekezzék megértetni és megéltetni a gyerekekkel. A foglalkozások nagy részében tehát az ilyen módon értelmezett alkotótevékenységhez szeretnénk hozzásegíteni a több csoportban velünk együtt dolgozó mintegy kétszáz hat-tizennyolc éves fiatalt. Ezt a célt azonban igen nehéz heti kettő (esetenként négy) órában elérni akkor, ha az ilyen gondolkodást és mentalitást más területeken nem, vagy csak nehézségek árán lehet gyakorolni. Irwing A. Taylort idézem: „kultúránkban meglehetősen rossz szemmel nézik azoknak a tulajdonságoknak igen nagy részét, amelyek alkotó személyiségeknél — jellegzetes módon — megállapíthatóak, így az érzékenységet, a heves vérmérsékletet, a hiszékenységet, a nyíltságot, a részletekkel való csekély törődést, a befelé fordulást, s a koraérett döntések megtagadásának képességét”.

Szerencsére a gyerekekkel szemben általában némileg elnézőbbek vagyunk. Így talán időben sikerül néhány készséget megőrizni, megerősíteni és alkotóképességgé fejleszteni.

Szabados Árpád

Képzőművészeti Műhelye: GYIK

A kezdet és a végpont: a tapasztalás

Szerencsésnek mondhatom magam: egy évig részt vettem a GYIK-műhely munkájában. Tanárként, mondtam volna, ha idejében meg nem fékeztem magam. Hiszen ez az a szó, amit ha leírnék, rengeteg magyarázatot kellene fűzőm hozzá. Pedig a lényeg talán éppen e fogalom lábjegyzetei környékén tanyázik.

Sokan és sokszor próbálták már meghatározni a GYIK lényegét. Felnöttek, gyerekek egyaránt. De akárhány szót elhasználtak, akármennyire messze mentek is minden hagyományos modelltől, a szavak szavak, a magyarázatok magyarázatok maradtak, nem tudták fölölteni azt a testet, ami még a rosszul sikerült együttlétek idején is élt. Csak tapasztalni lehetett — megfejteni a titkát nem. Akárcsak az életnek, amihez ez a kis műhely igazán hasonlított. (Most is, és ezután is az igék múlt idejét használom, és ez nem véletlen. Még mielőtt bárki is gyanakodni kezdene, elmondom: nem lezárult folyamatról van szó. A GYIK-műhely azóta is él és működik. Semmiféle beavatkozás a munkájába nem történt. Az ideidő megválasztása: magánügy. Nem tudok, s nem is lehetek objektív; számomra annál sokkal fontosabb volt az az év, hogysen tárgyilagosságnak mutassam magam.)

Az ember olykor megérezkeli a szavak gyöngességét. De a nyelvhasználat kényszere erősebb, s ez természetes. Ekként én sem énekelni vagy rajzolni fogok a GYIK-ról elmélkedvén, hanem írni. Az eddigi ezerhez hozzáteszem ezeregyediként a magam értelmezését, mert ha tudatában vagyok is a lényeg kifejezhetetlenségének, statisztikusan bizom benne, hogy az értelmezések, értelmezéskísérletek, összeadódván (szintűgy ellenőrizhetetlen folyamatok eredményeként), érzékelhetővé válnak.

Mindaz, ami ebben a kis műhelyben történt, hiányt pótol. Talán tévedek, de úgy vélem, ez működött és töltötte föl élettől azt a közösséget, amelyik hétről hétre megjelent a Galéria harmadik emeletén. Kimondatlanságaikat, külvilágbeli helyzetek lehetetlenségeit hozták ide a gyerekek, szinte csodát várva ettől a heti kétórás „életgyakorlattól”, amiről aztán rendre kielégületlenül távoztak. Nem csodálható: örökösen készültek a tökéletesre, a megvilágosodásra, a teljes föloldódásra. Helyette szerencsés, sikerült együttlétek során föloldódást nyertek. Ha pontos akarok lenni: még több terhet a nyakukba.

Ezek a terhek azonban nem kényszerek voltak. Ezeket a foglalkozásokon nem elvárásoknak kellett megfelelniük, hanem elvárásokat kellett támasztaniuk magukkal, a társaikkal és a tanáraikkal szemben. Soha nem kaptak mankót a hónuk alá. Soha senki nem adott praktikus tanácsot nekik. Soha senki nem könnyítette meg a dolgukat (ők sem a miénket). De soha senki nem várta azt sem, hogy mondják föl a leckét. Nem volt lecke. Csak feladat volt. Olyan, amit (diszponált pillanataikban) ők adtak fel maguknak és nekünk. Minden rossz együttlét oka az volt, ha nekünk kellett helyettük (tehát végső soron nélkülük) gondolkodnunk. Ilyenkor többnyire rosszul érezték magukat, és nem nagyon szerettek minket. Ostoba önzés: mi sem őket.

Érzem, közel vagyok egy csúnya félreértéshez: nem lelkigyakorlatokat tartott egymásnak (egymással) az az esetenkénti nyolc-húsz ember, aki az intenzív csoportba járt. Ez a „tömeg” egészen egyszerűen dolgozott. Sokszor bizony elkeserítően eredménytelenül. Mondhatnám: ez általában be van kalkulálva ilyen-olyan tevékenységeinkbe. De a cinizmussal máskor sem megyünk semmire. Ilyenkor valaki föltétlenül hibázik.

Soha és sehol nem tapasztaltam azt, hogy ennyire egymásra legyen utalva „tanító és tanított”. (Lám minden közhasználatú szavunkat lassanként idezőjelbe kell tennem.)

Nem léteznek kiosztott szerepek. Meg akartuk tapasztalni egymást. És egymás révén azt az életet, ami ugyan nem legális, de legalább normális. Nem véletlen, hogy a gyerekek többségének az iskolában konfliktusok tömegét kellett elszenvednie.

A kezdet és a végpont ugyanaz volt: a tapasztalás. És közte, mert hiszen ez mindig közte van: az alkotás. Az alkotásról manapság nagyon rossz képzeink vannak. Alkotásként jószerivel egyetlen tevékenységet ismerünk el — a műalkotást. Nem kell nyelvésznek lenni ahhoz, hogy átlássuk: a műalkotás műalkotás. Célzatos tevékenység, aminek lényege az alkotás, és következménye (esetleges eredménye) a mű. A műalkotás: reinkarnáció. Számomra fontosabb prefixum nélkül: az újratemtődésnél lényegibb a teremtődés, a saját valóm jelenben való testet öltése. A létezésem átélése, a magam megélése. Fontosabb, mert minden más ebből fakad. A mások megértése csakúgy, mint a saját tartalmam közvetítése valamely mű által. Úgy vélem, ez a tömeg hiányzik: akinek, akiért és aki által létezik a mű.

Azt hiszem, minden a tapasztaláson múlik. Annak mélységén, rendjén és bátorságán. Mert hiszen a tapasztalás korántsem olyan evidens igény (a fölkeletés oldaláról nézve), mint vélnénk. Tény, hogy semmi forradalmian új nincsen abban, ha az anyagok milyenségét megtapasztaltatjuk néhány gyerekekkel. Erdes, éghető, természetes, ragacsos, törékeny — örökig sorolhatnám. De enélkül nem lehet továbbmenni: megtapasztalni magamat a világban és a világot magamban, téged, a viszonyunkat, a te viszonyodat hozzám és másokhoz, viselkedésemet és az én viselkedési lehetőségeimet akkor, amikor ki vagyok neked szolgáltatva, helyzetet teremteni és helyzetet elviselni, létrehozni valamit és érteni a másik „művét”, kiszolgáltatni magam anélkül, hogy érlelődne bennem a káröröm: tíz perc múlva te leszel az én szikém alatt — — — — — oldalak telnének meg a megvizsgált viszonyok pusztá felsorolásával.

Minden fontos, ha megeljük, miért. Meg kell tapasztalunk a dolgokat, de nem azért, hogy kettőszáznyolcvanhét több adat legyen egynehány agycellánkban. A kapcsolatok fontosak. Nem a látszatrendszerek, a fölszíni okozatiságok, hanem a jószerivel alig kiismerhető, mert teljességükben soha nem objektíválható összefüggések. Ezt nem nevezném én természetesnek.

A GYIK ezt a természetességet kísértette meg. Kizárván a kizárólagosságot. Minden tekintetben. Senkinek nem mondta (legyen az szülő vagy gyerek — lám, szívem szerint ezt a két szót is idezőjelbe tenném), hogy kitanulhatja a művészszerkeztését. De hogy megpróbálhatja a formalitásoktól mentes normális létezését annak összes konfliktusával együtt, azt kimondatlanul is megígéri (tisztelt szülők! ezt a mondatot ne kérjék számon a Képzőművészeti Műhelytől).

Utószó

Sokan nem fogják érteni, mit keres a nevelési-oktatási kísérletek között a Magyar Nemzeti Galéria Gyermekek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhelye. Hiszen semmi köze nincs sem az iskolai oktatás-neveléshez, sem pedig a hivatalosan bejegyzett kísérletekhez. Holott lényegi kísérlet ez, mégpedig hosszú évek óta folyamatosan zajló, ha nem szerepel is a kiemelt programok között. És tévedés ne essék: nem független semmi szervezett mozgástól! Jó volna, ha a gyerekeken kívül másokban is fölkelne az igény fölmérni, mi módon beilleszteni azoknak (a GYIK-műhelyhez hasonló) közösségnek a tapasztalathalmazát a megreformálendő oktatásba, amelyek mind ez ideig annak periferiáján tanyáznak.

Mányoki Endre

■ A gyerekek nagyon szeretnek idejárn.

Itt sok mindent szabad, amit az iskolában nem. Most éppen könyvek képeiről az állatok testrészeit másolják, minél pontosabban, minél nagyobb rajzon.

Míg a gyerekek rajzolnak, Szabados Árpád grafikusművésszel, a Képzőművészeti Főiskola tanszékvezetőjével beszélgetünk.

– Jelenleg hét-nyolc foglalkozásvezető dolgozik itt heti két órában, a gyerekek korosztályai szerint. Törekvésünk: egyfajta világépítés, amihez minden tanár hozzáteszi a maga elképzeléseit, programját.

– Mit ért azon, hogy világépítés?

– Manapság nem elég, ha a körülöttnk levő világot, s ezen belül a művészeteket passzívan, nézőként fogadjuk be. A gyerekeket is sokféle – értékes és kevésbé értékes – vizuális hatás éri: elég, ha csak a televízió gyerekműsoraira gondolunk. S ahhoz, hogy ki tudják választani az értékeset, meg kell ismertetni őket az egyes művészeti tevékenységek sajátosságaival, az alkotás folyamatával, fogásaival.

A helyiség, a műhely – leszámítva a gyermekmértű bútorokat – „igazi műterem” benyomását kelti. Az ablakmélyedésben egymásra halmozott papírmakettek (van itt piramis, lakóház, vár), a terem oldalán létra, óriás tükör, a vasvázas polcokon rongyos zsákok, festékek, papírok, agyagmaszkok és figurák. A falra erősített óriási műanyag lapon valamelyik előző csoport munkái: életnagyságú, színes emberalakok, némelyik tótágast áll vagy keresztben fekszik.

A bejárat melletti csupasz falon üres fénypászma: Szabados Árpád bekapcsolta a diavetítőt. Árnyjáték következik. Egy önként vállalkozónak kell utánoznia valamilyen állatot – mozgással,

hanggal –, de úgy, hogy a többiek ráismerjenek. Nehezen indul a játék. Előbb Zsófi próbálja a struccot megéleveníteni, majd Attila a majmot. A medve nehézkes mozgása már nem megy olyan ügyesen, de Zsófi ezt is megpróbálja. Ő, úgy látszik, elemében van, mert a fölszólításra, hogy „*mutasd a macskát*”, megint csak ő mozdul. Miközben cicásan gömbölyítve négykézlábra ereszkedik, nevetve nézi árnyékát a falon.

– Hányan járnak egy-egy csoportba?

– Tizenöt-húszan, ez változó. A műhely összesen százötven tagja közül nem egy évek óta jár ide. Sajnos, már három éve kénytelenek vagyunk a gyerekek szüleitől pénzt kérni anyagköltségre, mert a Nemzeti Galéria – a fenntartás költségei mellett – ezt már nem vállalja. A papír, a ceruza, a ragasztó, a jó minőségű festék, az agyag mind pénzbe kerül, s nem is kevésbe.

Körbejárunk, nézzük, hogyan haladnak a rajzolással a gyerekek. Kacsalábak, madárcsőrök, zebrapaták, cápauszonyok pontos és kevésbé pontos másai formálódnak a rajzlapokon. Nézelődés közben kicsit kérdezősködök is. Megtudom, hogy *Emese* messziről jár ide, sokszor borzasztóan fáradt, mire beér, de ahogy elkezdődik a munka, már nem érzi a fáradtságot. Hiszen olyasmivel foglalkozhat itt, ami megmozgatja a fantáziáját.

Zsófi előtt nagy halomban hevernek a rajzok. Ő az, aki az állatutánzásban jeleskedett, ám az élethű ábrázolás – épp egy zebralábat rajzol – még nem igazán megy neki. „*Figyeld meg jobban a hajlatokat*” – hangzik a tanács, s a tanár úr mutatja is, hol kell javítani.

– Imádkoz rajzolni – mondja Zsófi, s megrázza lófarkas fejét. – Itt segítenek, megmondják, mi az, ami nem jó, min kell változtatni. De rögtön megtudjuk

A Gyermekek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhely (közkedvelt névén a GYIK) 1975-ben azért alakult, hogy a rajzolni szerető iskolásokat megtanítsa a képzőművészet értő szeretetére. Azok a gyerekek, akik itt megismerkednek a „műhely-titkokkal” és elsajátítják a különféle mesterségbeli fogásokat, valószínűleg sokkal nyitottabban, értőbben közelednek később a kiállítások, de talán a hétköznapi élet szépségeihez is. Vagyis e képzőművészeti műhely nem művészpálinkát kíván nevelni, hanem fogékony közönséget.

A STRUCCCLÁBÚ

A XXI. SZÁZAD A GYIK-MŰHELYBEN

ZSIRÁ

azt is, ha sikerül a rajzunk. Itt valahogy nyugodtabb minden, mint az iskolában, és jó a társaság. Figyelünk egymásra, és nem szól senki, hogy „ne másold a szomszédodról”, mert olyan természetes, hogy megnézzük egymás rajzát.

– Szoktatok kiállításra is járni?

A kisasztalnál ülő négy lány egyszerre bólint: a Nemzeti Galéria kiállításait együtt szokták megnézni, látták például a mexikói meg a szecessziós tárlatot is. Van úgy, hogy a szüleikkel jönnek. *Annának* a kódexkiállítás tetszett a legjobban, a sok szép régi könyv miatt – de hát ez családi hagyomány náluk, hiszen az édesapja könyvkötő.

A másik asztalnál Attila szemlátómást befáradt a nagy igyekezetbe, s jólesik neki, hogy ő is megszólalhat.

– Én azért jelentkeztem ide, mert a rajz nem túl erős oldalam az iskolában, de szeretnék sokkal ügyesebb lenni. A szüleim ötlete volt, hogy idejőjtek, de nem bántam meg, sőt. Itt úgy érzem, nem az osztályzatoméért fontos, hogy amit csinálók, az minél jobb legyen.

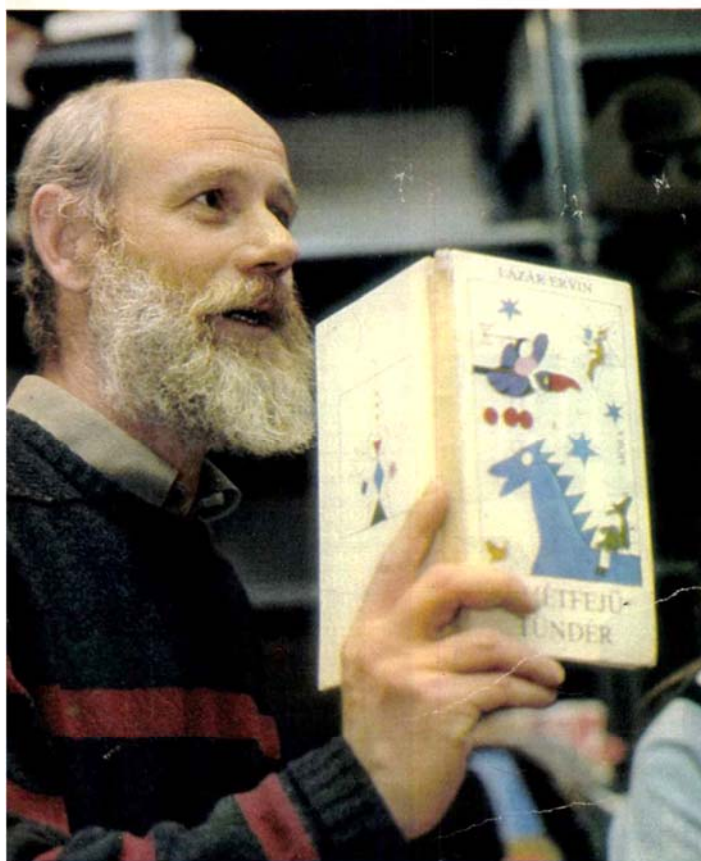
A másik csoportban a kicsik, a másodikosok tevékenykednek. Itt is az állatvilág a foglalkozás fő témája. A kis asztalokon kartonok – csigatestű, madár-

fejű pillangó, halfejű, lótestű figura, s ki tudja, miféle szörnyek és lények, újságképek részleteiből összeragasztva. Ezekről készülnek most a festmények. Néhány gyerek előtt színes agyagfigura – apró sárkány, pöttyös macskó, lila majom. Ezeket a kitalált és általuk megmintázott lényeket próbálják most ecsettel, festékkel megformálni.

– Könnyű az itteni gyerekekkel dolgozni, hiszen a GYIK-műhelybe azok jönnek, akik szeretnek rajzolni, festeni – mondja *Turcsányi Mária*, aki a másodikosok foglalkozását vezeti. Tapasztalatból beszél, hiszen „civilben” rajzot tanít Kispesten. – Sajnos, az iskolai rajztanítás helyzete egyáltalán nem ilyen rózsás. Jobbára nagy létszámú osztályokban, kis helyen, gyatra felszereléssel kell a kötelezően elvégzendő anyagot ismertetni. Nem minden gyereknek van kellő kezűgyessége, s akik ügyetlenebbek, még kevésbé szeretik a tárgyat. Az ilyen gyerekeket még arra is nehéz rávenni, hogy legalább színes ceruzájuk legyen, ha már festéket vagy zsirkrétát nem hoznak.

– De hát a rajzkészség bizonyos fokig fejleszhető, nem?

– Bizonyos fokig mindenkit meg lehet tanítani alapszolgálatokra, csak hogy ehhez az kellene, hogy mindenki

egyenleg tudjunk foglalkozni. Ez egy harmincfős osztályban – irreális dolog. Ahhoz, hogy akár egy egyszerű idomot is rajzoltassunk, jól meg kellene figyelgetni a gyerekekkel a modellt. Minden oldalról körüljárni, megbeszélni a dolgokat.

A GYIK-műhely tíz-egynéhányas csoportjaiban a gyerekek szabadon jöhetnek-mehetnek munka közben, kérdezhetnek, így segíteni is tudják őket. Végül is mindegyikükből előjöhet valami, ami sikerélményhez juttatja őket. Ez pedig az alkotó tevékenységhez – de talán az emberi létezéshez is – elengedhetetlen.

Idáig jutunk a beszélgetésben, amikor Petra odahozza a munkáját. Tanácsért jött, nem tetszik neki az a sárga, amit a medve testéhez kikevert. A kis festett agyagfigura, a minta törzse sokkal narancsosabb árnyalatú, mint amilyenre a rajzlapon sikerült. A bordó fej már kész, de a zöld pöttyök majd csak a végén, a megszáradt lapra kerülhetnek. A tanárnő javaslata alapján Petra újra munkához lát, hogy a festékek keverésével előcsalogassa a kellő színt.

Közben Eszter is odajön és aggódalmas arccal hozzám fordul:
– Az én képemet is meg tetszik nézni?

Szemlátomást boldog, amikor az ő rajzlapja fölé hajolok. Komolyan magyarázza: „Ennek a zsiráfnyakú madárnak igazából a ragasztott kartonon még borjúlába volt, csak most megváltóztattam madárkarommá, mert így érdekesebb.” Még nevet is adott az állatnak: Zsiráfúnak hívja, ez olyan jól hangzik.

Egy pillanatig eljártam a gondolat: talán a jövő Chagallja áll előttem, vagy talán „csak” egy kiállításra járó, műértő ember, egy felnőtt a XXI. századból.

És ha „csak” ennyi, az is elég.
DECSI ÁGNES

Fotó: APOSTOL PÉTER

Ahol megidézük az aranykort

GYIK-műhely a Nemzeti Galériában

A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején sokan tudták, felnőttek és gyerekek, mi az a GYIK-műhely. Elsősorban a Televízió népszerűsítette, Szabados Árpád sorozatán révén a budavári palotában, a Nemzeti Galéria termeiben és a Galéria „fennhatósága” alatt működő gyermek-foglalkozásokat. De számos újságíró, riport is beszámolt róla, hogy van egy kör Budapesten, ahol kedvükre alkothatnak a hatizennegy esztendősek — fiatal képzőművészek, művészetpedagógusok irányításával. Most ebben legfeljebb azok a családok tudják, mi az a GYIK, amelyeknek gyermekel rendszeresen látogatják a műhely foglalkozásait. Legfeljebb — mondom —, mert gyakran előfordul, hogy „menet közben” ébred rá a szülő, nem rajszakkörre, nem is művésztörténeti tanórára, nem is pszichoterápiás foglalkozásokra írta be gyermekét. Hanem mire is?

A GYIK múltjáról, jelenéről, módszertanáról és reményeiről kérdeztem az 1988-89-es tanév kezdetétől megválasztott új vezetőtanárt, Szemadám György festőművészt, valamint Sinkó István művészetpedagógust, az OPI munkatársát, aki tíz éve vesz részt a műhely munkájában.

— 1973-ban alakult ez a gyermekek vizuális tevékenységét segítő műhely. Megalapítója Szabados Árpád grafikus és művésztanár volt. A műhely jellegének kialakításában sokat segédkezett Várnagy Ildikó, Árpád felesége. Sok hasonló jellegű szakkör alakult abban az időben művelődési házakban, múzeumok mellett, — ezek többnyire megszűntek. A GYIK viszont — azaz a *Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhely* — egyre népszerűbb lett, és ha a Nemzeti Galéria virágzó közművelődési programjairól kell beszélni, első helyen mindig benünket emlegetnek. Szabados Árpádék el nem évülő érdeme és leleménye, hogy a hetvenes évek kezdetén a levegőben levő eszmét — hogy tudnillik minden ember művész, csak lehetőséget kell teremteni a számukra, hogy megtalálják kreativitásuk területét — áttették a gyermekek világába. Teljesen korszerű és haladó vállalkozásba fogtak, kihasználva a múzeumpedagógia akkori fölfutását is, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy aki vizuális neveléssel foglalkozik Európában, és történetesen Magyarországra látogat, mindig megnézi mind a mai napig a GYIK-műhelyt.

Sőt, nemcsak megnézik, de hosszú elméleti cikkeket is írnak az itt látottakról. Esztendeje, vagy kettő, egy finn lapban találkoztam a GYIK-kal; gazdag illusztrációs kíséretben számoltak be a műhely példászerű munkájáról. Pedig a finnek vizuális kultúrájukról (is) igen híresek, és lám, még nekik is tudtak újat mutatni.

— Kétségtelenül európai jelentőségű dolog jött itt létre, és szerteágazó szakmai kapcsolatai alakultak ki a GYIK-nak hasonló spanyol, svéd, nyugatnémet, és lengyel művészetpedagógiai csoportokkal.

A műt év őszén azonban megpályázták az Eötvös-alapítvány egyik juttatását, de mivel az alapítvány odaítélését nem tudták sokat a GYIK-ról, nem kaptak semmit sem.

— Ez azért történhetett meg, mert miközben a magyar vizuális nevelés módszertanát jórészt itt kísérletezték ki, ezt senki nem írta le. Mindenki, vagy majdnem mindenki átvette tőlünk, mindenki használta — jól vagy rosszul —, mindenki véleményt formált róla — jól vagy rosszul —, és közben elment mellettünk a világ.

Módszertanukat, tudom, nagyobb múben szeretnék közzétenni. Azt kérem mégis, pár mondatban ismertessék, mire való a GYIK?

— Nem mint önálló szakmát, mint elkülönülő tevékenységet tanítjuk itt a művészetet, hanem azt a teremtő készséget próbáljuk meg kihozni növendékeinkből, ami mindenkiben benne van, természetes gesztusok, vágyak és illúziók formájában. Nem csak képzőművészeti tevékenységet folytatunk, hanem a vizualitással társuló művészeti formákkal is foglalkozunk. Színházzal, filmmel, fotózással és így tovább. A valamikori aranykort próbáljuk megidézni, amikor együtt volt tánc és festészet, színház és zene. Programunkat a gyermekekkel való együttgondolkodás révén alakítjuk ki. Nem csak feladatokat adunk ki, meg számonkérünk; a munka lényege a dialógus. Elindulunk valahonnan, de hogy milyen úton és milyen tempóban valósulnak meg elképzeléseink, azt a gyerekekkel közösen döntjük el. Előfordul, hogy a szeptemberben eltervezett tematika maga is megváltozik menet közben.

— Módszerünk lényege, hogy a kreativitás nem adottság, hanem fejleszthető rendszer. A személyre szóló feladatok és a személyes kapcsolatok fejleszthetik ki a legjobban az alkotó tevékenységet

az emberben. Mindezt természetesen szakmai elmélyültségre törekedve igyekszünk elérni. A gyermekmunkában hallatlan eruptív erő van. Másrészt viszont a megoldások otrombasága, tákoltsága jellemző rájuk. Ez bizonyos határig nagyon kedves és megnyerő, de tudni kell, meddig mehet el a „gyermekdedtség”, és mikor kell föltétlenül a gyerekeket a szakmai tisztességre, az anyagok megbecsülésére, az adott körülmények elfogadására megtanítani. És, ami mindezzel összefügg, és módszerünk harmadik „tartópillére”: értő nézőket, befogadókat szeretnénk nevelni. Amikor egy gyerek maga is végigpróbál bizonyos technikákat, megérti azokat a művészi gesztusokat, amelyeket egy-egy műalkotás közvetít számára.

Ha találkozok az ember egy gyerekkel, öt-tíz perces beszélgetés után kiderítheti róla, GYIK-os, vagy sem. Ha lát egy gyermekmunkát, percek sem kellene hozzá, hogy megállapítsa, a GYIK-műhelyben készült-e vagy egyebet. Bajtárgyjá jegyét növendékein a GYIK-műhely. De mi lesz azokból, akik kikerülnek innen? Művész? Műértő? Jókedvű ember?

— A maga módján rezervátum a GYIK-műhely. Illúziókat és vágyaikat próbálják itt megvalósítani a gyerekek. Hogy mi lesz belőlük hat, nyolc itt eltöltött év után, nem tudom. De az biztos, hogy jó emlékeket visznek innen magukkal. Jó emlékeket, meditatív készséget, a tárgyak tiszteletét. Az utóbbi egy-két évben egyre több olyan gyerek jön hozzánk, akit pszichológus helyett íratnak be a szülei a GYIK-ba. A legtöbbjük ezeknek is beilleszkedik az itteni munkába, és, ha alkalmas tevékenységi területet talál magának, boldogan és kiegyensúlyozottan dolgozik.

A kreativitás tehát gyógykezelésként is alkalmazható?

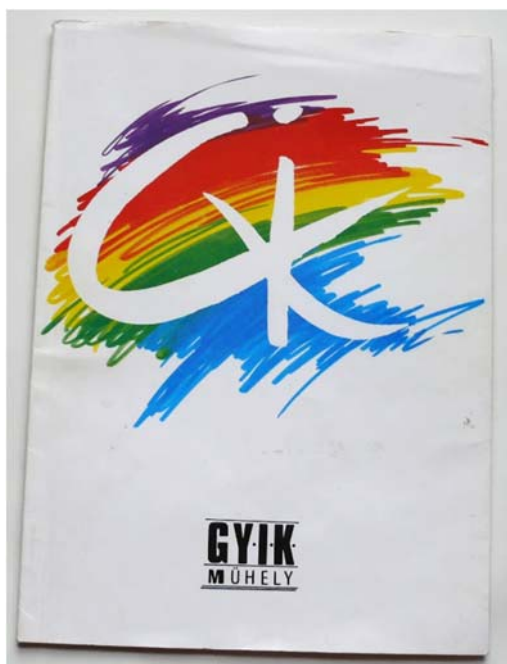
— A csoportok — az általános iskolai korcsoportok szerint, és most, újabban gimnazista-korúaknak is indítottunk foglalkozást — nem válogatott gyerekekből állnak. Felvételi nincs, mindenkit befogadunk, aki jelentkezik. Aki nem ide való, az úgy is lemorzsolódik az első hetek után. Két-száz növendékünk így is minden esztendőben van legalább. Ezek között újabban — szomorú társadalmi jelenség ez — egyre több a frusztált, a lelki sérült, a gátolt, a képességfejlesztési hátrányokkal érkező. Számukra számos terápiás feladatot is be kell iktatnunk. Értük és miattuk szeretünk volna beindítani óvodás csoportot is. Ez azonban anyagi helyzetünk miatt nem valósulhatott meg.

Azt már értem, miért jön ide a gyerek. Kis szabadságért. Embertel méltóságért. De miért jön ide tanítani a művészt? Pénzért aligha.

— Heten tanítunk a GYIK-ban, a közművelődési intézmények között a közepesen jól fizetettek közé számítunk. Havi tizenhat óras munkáért bruttó háromezer forintot kapunk. A tanárok általában szabadúszó képzőművészek vagy művészetpedagógusok. A tizenkilenc éves Seres Edina a GYIK-műhely „neveltje”, ismeri az itteni gondolkodásmódot, átörökíti a „gyikos” hagyományokat, és igen ügyesen foglalkozik a gyerekekkel. Fiatal kora ellenére — vagy éppen azért? — óriási a tekintélye még a nyolcadikosok előtt is. A művész egyébként bőven szüretel annyit a GYIK-foglalkozásokon, mint amennyi időt és fáradságot az itteni munkára fordít. Nyitottabb lesz itt az ember, a gyerekek révén kénytelen megismerkedni olyan idegen stílusokkal, amelyekkel egyébként önszántából soha nem találkozott volna.

(lőcsei)

■ 28 ■ **GYIK-MŰHELY** (szerkesztette: Szemadám György – a GYIK Műhely vezetője; tervezte Futó Tamás; szerzők: Hegedűs Miklós, Sinkó István, Szabados Árpád, Szemadám György, Szendrei László, Torma Edit, Turcsányi Mária), 1989/4., MNG, ISBN: 963 02 69511. Felelős kiadó: Berczky Lóránd

A GYIK Műhely kiállítása a Bartók 32 Galériában

1974 óta él és dolgozik a GYIK Műhely, amely a Nemzeti Galéria köznevelődési osztálya mellett, tőle azonban szervezettel és tematikáját tekintve függetlenül jött létre. Szabados Árpád grafikusművész a Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti (GYIK) Műhely „megalkotója” és első vezetője egy kreatív gyermekszakkör műhely jellegű foglalkozásait tervezte és irányította. Ebben az időszakban, 1974–80 között vegyes csoportok jártak, később korcsoportos megoszlásban, 2-2 vezető tanár irányításával folyt a

munka. 1988-tól 1993-ig Szemadám György festőművész vezette a Műhelyt, amely 1991-től alapítványi formában működik, jelenlegi vezetője Sinkó István.

A gyermekcsoportok éves tematika szerint haladnak, ám a tematika flexibilis, az adott csoport erőihez, tehetségéhez méretezett. Az óvodáskortól a középiskolás korig tartó folyamatokra épülő mű-

helymunka generációkat nevelt már fel, a csoportvezetők között GYIK-műhelyes tanítvány, több főiskolás is található a festők és grafikusok mellett. Ideális körülmény van a művészkutatásra, a művészettörténet játékos megismerésére, az azzal való együttélésre. Ezért is különleges helyet foglal el a GYIK Műhely a hazai tehetséggondozás iskolán kívüli formái között.

Az ez évi hallgatók kiállítása június 10-ig tekinthető meg, naponta – hétfő kivételével – délután 2–6-ig.

(k. g.)

1991. október 29.

KURIR

11

A GYÍK ÉLETBEN MARAD

Nem idomítják a sráccokat

– Ma egyszerű dolgot tanulunk – magyarázza a farmernadrágos, őszülő halántékú művész a csoporttagoknak, akik feszületen figyelik minden szavát, mozdulatát. A férfi kezében egy gyerek által készített alkotás: egy fehér papírlapra merőlegesen ragasztott papírszék.

– Látjátok? – mutatja. – Vastag ragasztóréteg tartja a csövet, mégis le fog esni hamarosan, mégis csak kis felületen érintkezik. Ha azonban a cső végét bevigom és rábájlalom a papírlapra, akkor összeragad, nem esik szét... No, gyerekek, ki tudja megmondani, mi a ragasztás legfőbb szabálya?

– En, én, én – nyújtják magukba kezüket az öt-hét éves csoporttagok. Egyikük felugrik az asztalra és úgy kiáltja: én, majd én!

Ha látná, szörnyet halna Malarenko. Kiosztják az elkészített munkákat, diszertek és szelíd bírálatok közepette. Jutalomként pedig cipőzsis következik, amit a sráccok fülkeket ünnepéssel fogadnak. Egy kisfiú lesz a cípa, akinek az a feladata, hogy „megegye” a kis halakat. Híába, meg kell tanulni jó korán, ha már egyszer a kapitalizmust építjük, hogy a nagy halak megeszik a kis halakat. Persze itt most szerencsére már ideológiamentes játék folyik, a gyerekek színgomatok és neveve menekülnek a cípa elől. Igaza van Quinlianuskak: *játek közben az erkölcsök nyilatkoznak meg*. Végül a sok „fel-falt” hal színtelén ül és diadalmatosan kószol a győztes kis halat, aki megdicsőülten áll a kör közepén. Aztán összeszedik a szemetet,

rendet raknak. A tanárok lekísérik őket szülőikhez, akiket szülőzömel öntönek nyakon a sráccok. Mindez a csoda hetente többször megismétlődik a Nemzeti Galéria B épületében, ahol már 15 éve működik a *Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhely*, népszerűen nevezve a GYIK-Műhely. A gyerekeket kordában tartó és szórakoztatva tanító „tanárokkal” pedig Szemadám Györggyel és Szendrői Lászlóval egyedül maradunk az üres teremben.

Kilenc éve játszik és dolgozom együtt itt a gyerekekkel – mondja Szemadám György festőművész, aki három éve vezeti a GYIK-ot. – Az alapító Szabados Árpád azért hozta létre a műhelyt, mert tudta, a gyermek fantáziát és alkotókészséget nem szabad veszni hagyni. *Ez a műhely sziget, nemcsak mert gyönyörű környezetben dolgoztatunk a Nemzeti Galéria jóvoltából, mert ik adják ingyen a termét. Sziget azért is, mert itt legalább a gyerekek jól érzik magukat.*

Itt a képzőművészet köré szerveztek a foglalkozásokat. A gyerekek képzeltben utaznak, vagy beléújítkoznak régen eltűnt világok helyébe, fantáziájukkal újra teremtenek egy más világot, és közben felhasználják a filmművészet, a tánc, a színészet eszközeit. *Szinte „szerevtelenül” megtanulnak festeni, „szablam”, elajátítják a mesterség legalapvetőbb fogadát. Olyan szabaddis foglalkozás ez,*

ahol a mintegy háromszáz gyerek – mert amilyen járnak jelen a GYIK-ba – megtanul látni, viselkedni és dolgozni, önmagát és egymás munkáját becsülni. Itt nem kívánunk a gyerekből művészt faragni, „csak” a képzőművészet és társadalmi iránt foglalkozó embereket nevelnek. Es mindent heti egyszeri kétórás foglalkozással. Ami itt folyik, az nem hasonlít semmiben a porosz-drilles iskolánkban megszokott, fegyverrel utalmas és farszavú rajzokhoz. *Itt nem akarjuk uniformizálni a sráccokat, nem idomítják őket. Figyelembe vesszük egyéniségüket, „rigolyaikat”. Itt a tanárok is állandóan vizsgálják, ha nem valnak be, nem kömek velük többet szerződést.*

Nincs itt semmi szenczió, csak az nem, hogy 15 év óta még létezik. Inkább szenczió, hogy ilyen műhelyek alig vannak már

az országban és a pénztelenség miatt egyre-másra mennek tönkre a szakiskolák, műhelyek. Pedig nagy szükség lenne e kis közösségekre, hiszen ezek a műhelyek tehetnek emberibbé a majdani felnőttek hétköznapjait. *A GYIK-Műhely is csak azért tud fennmaradni, mert a Magyar Hitel Bank Művészeti Alapítványa segített kétszáz ezer forinttal létrehozni a GYIK-Műhely Alapítványt.* Reméljük, nemcsak szülők támogatják az alapítványt, hanem olyan szponzorok is jelentkeznek, akik számára fontos még a művészet, akik tudják, hogy nemcsak pénzzel él az ember, és kultúra nem lehet meg anyagi támogatás nélkül. *Ki lehet-e fejteni, mennyit ér egy megszelídített ember, mennyit ér, ha úgy tanítják meg alkalmazkodni a gyereket, hogy az közben önmagát is megvalósítja? Talán ezért is küldik a*

pszichológusok a devians gyerekeket a GYIK-ba, talán ezért működik a fővárosi trókos tanyán a szülők között. Pedig ez nem elitképző, hanem „csak” egy hely, ahol a gyerekek otthonosan érzik magukat, és ez mindennél többet ér.

Szemadám György, amikor kilenc éve idejött a GYIK-ba, szigorú, racionális, merev, konstrukciókat festett. Mióta tanít, sokat elcsesett a gyerekektől, pedig azok néha szonyatosan rosszul hordják fel a vízszont a színeket, koszosan, széttaposva és mégis észrevenni ezen alkotásokban a játékoságot, az örömet. A gyerekek munkájából hiányzik a gőresős akarat, sokszor a véletlen harmóniája győz, érvényesül, mint ahogy itt a GYIK-Műhelyben is hétről hétre, évről évre.

UDVARELYI ANDRÁS

Foto: HEGEDŰS MIKLÓS

■ 31 ■ Sinkó István: Die Arbeit einer GYIK-Gruppe: Farbanblick und Gefühl, in: *Ästhetische Erziehung in Ungarn / Hochschule der Künste Berlin; Zusammenstellung und Redaktion: Imre Bak, Andrea Kárpáti, Otfried Scholz, Anna Vogler. Berlin, Hochschule der Künste, 1992. p. 114-118.*

István Sinkó

12. Die Arbeit einer GYIK-Gruppe: Farbanblick und Gefühl

Was ist die GYIK-Werkstatt?

Ein Saal, in dem Kinder, ihrer freien schöpferischen Phantasie folgend, bei intensiver fachlicher Unterweisung künstlerisch arbeiten. Eine Werkstatt, die jährlich von fast 300 Kindern als ihre eigene angesehen wird. Eine Einrichtung des Museums, ein Studio für schöpferische visuell-künstlerische Betätigung, wo Kinder und Erwachsene von Woche zu Woche ihren Gedanken und ihrer Kreativität Ausdruck verleihen können. Ein Schauplatz visueller Erziehung, der aufs beste ausgestattet ist und unter den Freizeiteinrichtungen für Kunst die im ganzen Land größte Anzahl von Teilnehmern empfängt. Ein seit 15 Jahren funktionierendes und international anerkanntes Projekt der Ungarischen Nationalgalerie. Ein bedeutendes Novum der Kunsterziehung in Ungarn, dessen Begründer, der Graphiker und Kunstlehrer Árpád Szabados, 13 Jahre hindurch als dessen führender Lehrer wirkte. Hier arbeiten acht Kunstlehrer und ebenso viele Kindergruppen an fünf Tagen der Woche zwei Stunden lang. Die Werkstatt der bildenden Kunst für Kinder, Jugendliche und Erwachsene heißt auf Ungarisch: GYIK.

Vor einigen Jahren (1984/85) leiteten wir mit György Szemadám eine Gruppe der achten Klasse an, im Laufe eines Schuljahres die Problematik der Farbe zu erarbeiten. Wir stellten in diesem Themenkreis eine Aufgabenreihe zusammen, die in Methode und Anschauung von der gewohnten Arbeitsweise in den Grundschulen abwich.

Es lag uns daran, mit den Kindern gemeinsam die gefühlsmäßige, raumbildende, mythische und mit anderen Künsten verbundene Rolle und Wirkung der Farbe zu untersuchen. Wie so viele andere Thematiken in der GYIK-Werkstatt, änderte sich auch diese im Laufe der Bearbeitung durch die Einfälle und Improvisationen der Kinder. Fotografieren und Filmen, anfangs noch als Dokumentationsinstrument gedacht, bereicherten die Arbeit durch neue Elemente und wurden zu eigenständigen schöpferischen Arbeitsmitteln.

Erste Station der Aufgabenreihe war das Kennenlernen der Farben, das Erkennen ihrer Wirkung. Das farbige Bild, das zu Beginn von den Kindern angefertigt wurde, "verdunkelte" zuerst, um dann zu "erbleichen", d.h. es verschob sich in Richtung der dunklen bzw. der hellen Farben. Diese Bildreihen behandelten die Farbe als Bauelement des Gemäldes/Bildes. Für ihre Farbkompositionen verwendeten die Kinder die Hauptfarben und die gemischten Farben ersten und zweiten Grades. Eine interessante Übung der Farbmischung - eine sich der Minimalart nähernde Aktion - ergab sich bei der Beschäftigung zur Winterzeit, als die

114

der Lösung aus den jeweils entstehenden Werken zu beziehen. Das Malen in anderen Größenordnungen war zu Beginn des Jahres nicht "geplant", - das Format der farbigen Gegenstände und Raumausstattungen war nicht vorher bestimmbar.

Ein interessantes Nebenprodukt der Farb-Räume und des Fotografierens war der Einsatz von farbigem Licht (auch ein im Laufe der Arbeit 'gefundenes' Element). Einen starken Eindruck fand dieser Einfall darin, farbige Dia-Bilder auf Gesichter und Körper von Menschen zu projizieren und das Ergebnis erneut auf Dias festzuhalten.

Durch diese einfachen Improvisationen konnte die Farbe mit ganz eigenartigen und kaum bekannten Bereichen in Berührung gebracht werden. Unsere Beschäftigung mit Farbe und farbigen Räumen erwies sich bei der Jahresabschlussveranstaltung (gemeinsam mit den Arbeiten aller anderen Gruppen der GYIK-Werkstatt) als eine Tätigkeit, die sowohl von strenger Ordnung als auch von improvisatorischer Dynamik gekennzeichnet war.

Es gab eine herkömmliche Ausstellung, aber auch ungewöhnliche Aktionen, z.B. eine "Scheinanalyse" der Werke, die in einem "Scheinskandal" mündete; Bildraub und -rückraub mit Auto-Verfolgungsjagd, Freilicht-Körpermalerei und mit Hand und Fuß bemalte Flächen. Die Ausstellung mit ihren Aktionen und Theateraufführungen war die Krönung unserer einjährigen Arbeit, sowohl für die Kinder als auch für uns.

Das Thema für das nächste Jahr ist wiederum die Farbe, diesmal für Kinder der fünften Klasse. Dieser Altersstufe entsprechend werden die Farbanalyse und konventionelle Malmethoden in den Vordergrund gerückt, doch zeigen die Einbeziehung des Raumes in das Kennenlernen der Farben (das Erbauen eines Farb-Zimmers, eines Farb-Labyrinths) und der Plan zu einem Trickfilm über Farben, daß wir den einmal eingeschlagenen und bewährten Weg nicht verlassen wollen. Auch diesmal wollen wir alle Möglichkeiten nutzen und die Grundanschauung der GYIK-Werkstatt bewahren.

Kinder in Plastiktüten farbiges Wasser auf die Terrasse stellten und in gefrorenem Zustand fotografierten, oder als sie Schnee färbten und von diesen Arbeiten Dias anfertigten.

Die wechselseitigen Beziehungen der Farben zueinander, deren optische Hin- und Rückspiegelung und zugleich deren raumgestaltende Funktion beobachteten wir zu allererst in einem aus Spiegeln hergestellten Raum. Große Spiegel wurden bemalt, so daß die einander vielfach widerspiegelnden Flächen ein magisches Raumempfinden vermittelten.

Eine andere ungewöhnliche Art der Farbmischung bot die "Farbmischende Tropfmaschine". Fünf Mädchen fertigten eine 2 - 2 1/2 Meter hohe Papierstatue an, in die von oben gefärbtes Wasser getropft wurde, das im Laufe seines Weges zum Behälter noch von mehreren Stellen her Farbnachschub erhielt. Niemanden störte, daß das Schlußergebnis eine schmutziggelbe "Farbe" war; das Experiment, das Erbauen der Farbmaschine, war das Ereignis.

Ich möchte einschließen, daß diese Aufgaben, die teilweise die Gegebenheiten des Saales bzw. des Schauplatzes nutzten, oft der Eigeninitiative der Kinder entsprangen; manchmal durch gemeinsame Beratungen, manchmal auch von uns inspiriert.

Im ersten Halbjahr galt es also, die Rolle der Farben, ihre Eigenschaften, ihre Verwendung und ihr Vorkommen, ihre wechselseitigen Beziehungen und schließlich Techniken der Farbenanwendung zu klären.

Das zweite Halbjahr stand ganz im Zeichen von Fragen der Analyse/Synthese der Haupt- und Nebenfarben.

Zuerst untersuchten wir die sechs Farben jeweils gesondert - ihre Rolle im alltäglichen Leben und ihren Einfluß auf das Seelenleben. (Die Farbenlehre von Goethe und Itten und Böcher über Farbmagie dienten als literarische Grundlage.) Wir erkundeten die Beziehungen der Farben zu Fläche und Raum. In Gruppenarbeit gestalteten die Kinder mehrere große Raumformen in den jeweils einzelnen Farben, um sie dann so anzuordnen, daß ein Raum entstand. (Eine Zwischenbemerkung: Auch dabei entstand eine Maschine, genauer: das Modell der "Großen Gelbmacher-Maschine". - Sonderbar, daß in unserem technischen Zeitalter das Kind in der Maschine ein Ideal der Begriffsverwirklichung findet.)

Die selbständig eingerichteten Räume wurden fotografiert (Dia-Aufnahmen); aufgrund der Raumergebnisse wurden Raumplastiken (farbige Tonstatuen) angefertigt. Die farbigen Dias wurden stark vergrößert projiziert und von den Kindern zu neuen Bildern umgemalt: Die Reproduktion reproduzierend, erfanden sie neue Farb-Räume.

Das Malen der Dia-Bilder ist ein gutes Beispiel für den in der GYIK-Werkstatt entstandenen Brauch, gestellte Aufgaben im Verlauf des Arbeitsprozesses zu verändern und Techniken

115

Kalmár István

A GYIK-Műhely húsz éve

A Magyar Nemzeti Galéria GYIK-Műhelyének története a hetvenes években kezdődött. Ebben az évtizedben váltak értelmezhetővé a nyugati világban lezajlott ellenkulturális mozgalmak, illetve a 68-as események hatásai. Ezek az események a modern világ eszmerendszereinek az értékvesztéséről és a problémák globalizálódásáról adtak hírt. Az állandó új – új világnézet, új ideológia, új viselkedési modellek, új művészeti irányzatok – lehetősége megszűnt, ezzel tulajdonképpen a modern kor haladásmítosza és expanziója ért véget. A világ a kultúráváltáshoz, a posztmodern koraszakába érkezett, melynek hatása a kelet-európai országokban csak jóval később, különösen 1989 után vált érzékelhetővé.

A művészet utolsó évtizedének eredményei, a pop, a koncept, a performance és még több más irányzat kiszélesítette a művészet fogalmát, a műfaji határokat és a megszokott anyaghasználati módokat eltörölte, ugyanakkor a kényelmet és munkalehetőséget adó fogyasztói érdekltségű rétegek számára ezek a művészeti üzenetek egyre érthetlenebbekké váltak.

1970 után itthon a kultúrpolitikai nyitás lehetővé tette az események keltette hatások lassú beáramlását, amelyek annak ellenére, hogy ezek már a modern utópiák befejezhetlenségéről adtak hírt, mégis revelációként hatottak az akkori ideológiailag elzárt fiatal művészgenerációk gondolkodására.

Ez megmozgatta a művészeti életet, viszont még hosszú évekig nem érintette a művészeti oktatást, a tanárképzést, és emiatt szinte a mai napig nem integrálódott az általános és középiskolák napi gyakorlatába sem. Az új szellemű művészpédagógusok az iskolán kívül szerveződő más lehetőségek felé fordultak.

Ezt az utat járta Szabados Árpád és Várnagy Ildikó is, akik már 1968 óta próbálkoztak elképzeléseiket megvalósítani. 1975 decemberében, miután szándékuk találkozott a Magyar Nemzeti Galéria múzeumpedagógiai és közművelődési terveivel, beindították a GYIK-Műhelyt.

A Műhely célkitűzése Szabados Árpád megfogalmazásában: „Az átlagos képességű gyerekek számára létrehozott komplex, kreatív szemléletű műhelymunka a vizuális tevékenységi formákon keresztül éreztesse meg az alkotó – nem feltétlenül művészi – tevékenység motivációit úgy, hogy ez a rendszeres és folyamatos oktató-nevelő munka során egész életre szóló élményt nyújtson, segítve a harmonikus felnőtt személyiség kialakulását. Hogy ez milyen módon érhető el, arra az itt tanító tanároknak kell választ adniuk. ... Tudatosítani kell, hogy a képzőművészeti látás alkalmas eszköz a valósághoz való viszonyuk tisztázására, az önismeret, az egyéni és társadalmi önértékelő folyamatok minőségileg magasabb szintű formáihoz vezet el. A művészet nem csodálni való, megközelíthetetlen valami, hanem saját problémáikra (érzelmi, múlt, jellem) választ adó nyelv, ha élünk az eszközeivel.”

A vizuális tevékenységhez, elsősorban kommunikációs szinten kezdettől fogva társult a zene, a mozgás, a film és később a video.

Az indulás, nehézségei ellenére sikeres volt, és ez kisugározott a Nemzeti Galériából, több budapesti és vidéki szakör vette át a Műhely módszereit. Az első négy-öt évben vegyes, majd utána az óvodástól a középiskolás korosztályt is magában foglaló külön korcsoportokban folyt a munka.

Annak ellenére, hogy a GYIK nem kívánt „képzőművész előkészítő” lenni, mégis a tehetséges gyerekek stúdiója is lett. „A kiemelkedő tehetségek felfedezése az óvodás korban kezdődik, majd az éveken keresztül figyelemmel kísért tehetség a középiskola befejeztével lép ki a Műhelyből – amihez persze az is kell, hogy mindvégig a GYIK tagja maradjon. Mivel a Műhelyben a hangsúly a közös alkotómunkán van, a tehetség a kreatív folyamat másságában és nem a kész művek befejezettségében érhető tetten. A tevékenység előtérbe helyezésével érhető el a benne való feloldódás és a teremtő élmény megszerzése is, ami egy másik – a GYIK-ben szintén mindig megtalálható – csoport, a sérült gyermekek rehabilitációját is segíti. A Műhely tehetséggondozó és támogató szerepe jó néhány tanítvány esetében vált sikertörténeté, azonban mégsem ezek a látványos életutak a GYIK igazi értékei, hanem az a megérintettség, amely a Műhelyből kikerülőket, majd végig évekig vissza-visszajárókat jellemzi.” (Sinkó István)

A 80-as évek közepén a posztmodern jelenségek erősödésével az eddig használt terminológiák, de az egyszerű fogalmak is jelentős változáson mentek és mennek át azóta is. Az eszmi szétfűzöttség a művészetben is bekövetkezett; a művészi és a hétköznapi kifejezési formák közötti határok elmosódtak, a kreativitást elsősorban a fellelhető kulturális elemek kombinációjának minősége adja, és ez a figyelmes tekintet a művekről a magatartás felé irányítja. Talán ösztönös válaszként az emberi szférát, így a nevelést is érintő eseményekre – valamint az 1983-tól a Műhelyben tanító Szemadám György munkájának hatására – ekkor kerültek a tantervekbe az egész évet kitöltő, meséket, mítoszokat kalandosan feldolgozó inspiratív folyamatjátékok. A kalandozások a különféle kultúrákban, más és más világképekben, olyan térben és időben történő utazásokká váltak, melyek során észrevétlenül merültek fel kérdések és válaszok is. A képzőművészet és a vizualitás eszköztára itt elsősorban ennek a beszélt nyelvnek a grammatikáját biztosítja.

Szemadám 1988-tól a Műhely irányítója is lett (1993-ig), és ő volt az, aki a GYIK működését 1991-től alapítványi keretek közé szervezte.

A GYIK jelene a szakmai vezetésen túl, a fennmaradáshoz szükséges menedzsermunkát is rója Sinkó Istvánra, aki még a pionír időktől kezdve tanára, 1993-tól pedig vezetője a Műhelynek.

A Műhely ma is rendszeresen járó kétszázötven gyerek, két tanár irányításával 15-35 fős csoportokban heti egy alkalommal vesz részt a folyamatokra épülő műhelymunkában.

A GYIK a szaporodó alternatív iskolák mellett is megtartotta vonzáskörét, amit nagymértékben köszönhet a hozzá érkező szellemi impulzusokra való nyitottságának. A húsz év alatt itt tanító csoportvezetők között a festők és grafikusok mellett író, színész, pszichológus, több főiskolás és volt GYIK-tanítvány is megtalálható. A Műhely a gyakori külföldi és hazai érdeklődők, rendszeres kiállítások és az állandó publicitás ellenére is szigetzerű jelenség maradt.

Most, az ezredfordulóhoz közeledve, amikor *Tantalosz* mítosza megismétlődött, már mindnyájan érezzük a kollektív tudatváltás szükségességét. Az ember mindennel el van látva, de semmihez sem fér hozzá. Az erőforrások eredetét a tudásátadás kódolt módjai rejtik el előle, és miközben az átláthatatlan információs rendszerek hatalmi szövevénye harcol tudati területeiért, a valóság elveszett számára, élete örök éhség marad.

A GYIK huszadik születésnapja hívja fel a figyelmet arra, hogy amikor már nagyon kicsire szűgödött a közvetlen tapasztalás lehetősége, a Műhely máig megmaradt a teremtő játék gyerekzsvájatól hangos Noé bárkájának.

■ 33 ■ A NAGY GYIK KÖNYV - Kézikönyv a vizuális neveléshez

szerkesztette: Hegedűs Miklós – Kalmár István – Szabics Ágnes

1997. Aula Kiadó. Budapest, ISBN 963 9078 54 9

további szerzők: Csordás Zoltán - Gróf András - Hegedűs Miklós - Kalmár István - Kiss Mihály - László Bandy - Seres Edina - Siknó István - Szabados Árpád - Szabics Ágnes - Szarvas Ildikó - Szemadám György - Szendrei László - Tatai Erzsébet - Torma Edit - Turcsányi Mária

7szín világ

Szabados Árpád műsora kazettán

A 7szín világ című képzőművészeti műsor másfél éve megy a televízióban, egyidőben kéthetenként, majd havonta. Több előző tévéműsor után (Rajzolj velünk; Varázsolló; Játék a GYIK Műhelyben) Szabados Árpád most találta meg azt a nyelvet, amellyel a legkönnyedebben és legvizuálisabban beszélhet – gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt – a képzőművészetről, és művészetéhez való viszonyról.

Néhány forgatáson részt vettem, s láttam, a felnőttek milyen izgalommal figyelték a gyerekeket. Kíváncsiak voltak, mi lesz a sok pacsmagolásból, tépdésésből, hajtogatásból, kötözgetésből. A forgatókönyvet Szabados Árpád írja, ő készíti fel a gyereket, ő rendezi és vágja, montírozza a műsort. (Munkájában minden segítséget megkap a televízió munkatársaitól.) Az eddigi gyermekműsoroknál mindig láttam a gyerek felkészítése, valamint az operatőr és a rendezés stílusa közti különbséget. Most egységes a stílus. Ez az önzonosság ugyanakkor nagy szabadságot engedélyez, rugalmasságot és játékoságot a modern művészeti anyag kezelésében. Könnyedén beszélnek ezek a 15 perces műsorok a szobrászatról, fényről, tükrözésről, érzékenységről,

véletlenről, balatonalmádi nyaralásról, papírról, dobozolásról, rajzolásról. (Ezek a témák a kiválasztottak az eddigi húsz műsorból.)

A szobor. Téglafigurák épülnek fel és omlanak le nagy gyorsasággal. A jó televíziós trükkfelvétel megengedi, hogy értelmeződjön a látvány. Miből is építkezünk? – kérdezik egymást a gyerekek. A körülöttnünk lévő dolgokból, északon jégből, délen levélből – így az egyik gyerek. Elemekből – mondja a másik. Szoborépítésbe kezdenek, agyag-, papír- hulladékelemekből. *Kassák* képépítményei, *Malevics* és *Smith* munkái illusztrálják a munkálkodást. Ezután az egyensúly, a kompozíció megmagyarázása következik, ami igen nehéz feladat ilyen rövid műsorban, de azt hiszem, sikeres volt. Az elemek áthelyezésével más tartalom jön létre, idáig jutnak a gye-

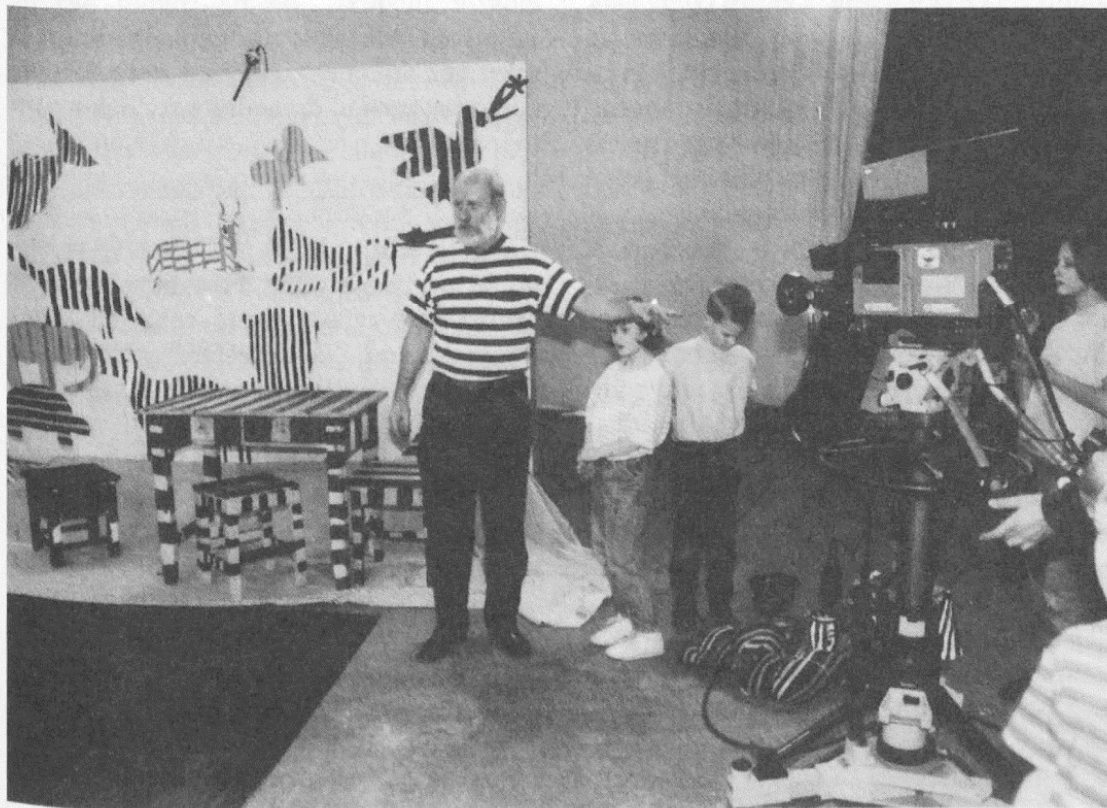
rekek. (Mindez komoly figyelmeztetés felnőtteknek is.)

A véletlen. Az egyik gyereket lecsöpögtetik különböző színű festékekkel; divatruha születik így, sőt divatbemutató. Színes papírdarabkák hullanak őszi falevelekként az eddig szürkén-feketén tátongó stúdióra. A véletlent el kell fogadni – mondják a gyerekek, sőt, rögzíteni is lehet annak bizonyos fázisait. A szép, nagy foltképeket azután újból szétszedik, majd megint más-hogyan rakják össze. Ez az akció egyúttal egy nagyon fontos filozófiai kérdés egyszerű és szép megválaszolása is; a gyerekek tudatosan várják a véletlent, hogy felhasználhassák. A tükrökkel sokszorozás, a színek vízben való keveredése modern zene alatt zajlik. *Pollock* nagyon boldog lenne most. A véletlen gesztusok és a véletlen ecsetcsöpögések így, együtt már korántsem véletlenek: egymásrahatásuk a rendszerteremtés kezdete.

Az almádi nyaralás. A gyerekek, mint régi korok urai és hölgyei, hosszú fürdőruhában viháncolnak a Balatonban. Kidugják kezüket, lábukat a hullámokból és

megfigyelik, hogyan vágja el testüket a víz. Szép tárgyakat készítenek víz és homok segítségével. A homokba temetett és abból itt-ott kilátszó emberkék komolyabbá válnak, végül vidáman ráncigálják ki egymást a síknak tekintett földből. Ezek a gyerekek a nyári hőségben is tudnak gondolkodni, játszani. Nagy gipszöntés kezdődik – homokba, agyagba, ami a stúdióban fejeződik be, ahol megismételnek néhány játékot. A nyár visszanezésével az őszi stúdióban már nem terek, hanem idősíkok metszik egymást.

A papír. A síkból térbe gyűrődő papír óriási zajt okoz a mikrofonokban; a gyerekek nagyon élvezik a kötözést, tépést, az agressziót az anyag felett, de végül kedves szobrocskák jönnek elő a kezük alól. Hajtogatással, vágással újabb és újabb művek állnak be a térbe. Különböző rétegek kerülnek egymás mögé, elé, alá, fölé, mint papírharmónikák. Az emberi arc is összehajtogatható itt, hiszen csak fotó. A régi gyerekjátékoktól a modern művészet számos technikájáig sok mindent láthatunk ebben a műsorban 15 perc alatt. *Picasso*

Szabados Árpád a 7szín világban

mosolyog ránk sok kis papírfigurájával és nagy betonszobraival, melyek olyanok, mintha szintén papírból lennének.

A rajzolás. Csukott szemű gyerek diktál egy rajzot a nyitott szeműnek. Egy idő után megnézi, csodálkozik, nem ilyenre gondolt. Előre el kellett volna képzelni az egészet – mondja a gyerekkórus. (Intés felnőtteknek.) A gyerekek elképzelik, ki hogyan megy, ki milyen nyomot hagy maga után az életben. A kanyargós úton csak a lassú járás a célszerű; nézelődni, beszélgetni is lehet közben. Az autópálya egyenes, nézelődés nincs. Itt, a papíron, madarak repülnek az oszlopok körül; ki, mikor mit csinált – leolvashatók a nyomok, mint egy Columbo-filmben. Mese kezdődik a kutyáról, a sánta emberről, a dühösen menő vadászról, a kutyapisi vonaláról. Ugyanígy olvashatóak a gesztusok, a festmények mögött megbúvó emberek mozdulatai.

Dobozok. Az egyik csoport gyerek különböző mozdulatokat végez, a másik csoportnak ki kell találnia, hogy mit mutatnak. A végén minden tisztázódik. A gyerekek eljutnak a szobor teréig, s ebben *Giacometti* van a segítségükre a rajzaival, szobraival. A gyerekek fényvel is képesek teret képezni, mint a szürrealisták. *Ujházi* dobozait hordozható világnak nevezve, a gyerekek is teletöltik dobozaikat élettel. Két zöld golyó egy kék térben, zöld figurák az üvegszobában, fekete szárnyak a vörös szobában. A nagy befőttes üvegek is berendeződnek, otthonra lelnek a kavicsok. A búcsúzó gyerekek is beköltöznek a nagy üvegbe.

A tükör. A tükör az erdőben a földre ke-

kettévágott tárgyak a tükör segítségével újra eggyé válnak. A magánosan álló tárgyak ikertársra találnak. A tükörre hulló levelek beborítják az eget. A tükrök között el is lehet tűnni, de végtelenül is lehet, mint az álmainkban.

A fény. A szereplők sötétben, gyertyás, középkori asztal körül. Majd felgyullad a fény. A hó, az üveg, a víz mindent visszaver, mint Nap-Sarastro az Éjkirálynőt. A gyerekek elemlámpával világítják egymást, miközben fotóznak. Komoly képek születnek, örültek, szentek, *Caravaggiók*. A fekete papírlapok valamilyen fehér portól csillagképpé, éjszakai autózássá, havas hegycsúccsá varázsolódnak. A fekete kisfiú és a fehér kislány, játékos birkózásban szürkévé válik. Megtörténik a kiegyenlítő-dés, a vég...

Az érzékenység. Az egész műsor finom fényben játszódik, téma és forma teljesen együtt van. A balerinát és a súlyemelőt egyformán lassítva nézzük, a súlyemelő szinte törékenyebbnek tűnik a nagy súly alatt, mint a magabiztos balerina a levegőben. A kevés szín – mondják a gyerekek – először unalmas, de ha sokáig nézzük őket, akármit beléjük képzelhetünk. A gyerekek áttűnnek egy *Luca della Robbia* kerámiakórusba, de nem énekelnek – sutognak!

(*7szín világ*. MTV 9x15', 1993–1995, szerk.: *Knemsier Edit*, Főszerk.: *É. Szabó Márta*. Író–műsorvezető–rendező: *Szabados Árpád*. TELEVIDEO, Budapest, 1995.

Híradás a GYIK Műhelyről

A televíziós élmény múlandó, hébe-hóba olvashattunk csak róla, a legendája mégis terjedt: ez a GYIK műhely, definíciója szerint a Magyar Nemzeti Galéria által szervezett szabadidős foglalkozás — így definiálja alapító okirata. Alapítói büszke öntudattal egészítik ki: a „magyar vizuális nevelés módszertanát jórészt itt kísérletezték ki”. A kísérletezők névsora is imponáló: Szabados Árpád (1975-től 88-ig jegyzi a műhelyt vezetőként. Aztán itt van Várnagy Ildikó is, akinek *Vizuális játékok* című módszertani kötetét a Műzsák Kiadó korábban kiadta. Aztán Szemadám György, Keresztes Dóra, Pasqualetti Zsófia, Mátyóki Endre, Makovecz Benjámin s mások jegyzik a GYIK-műhelyt. Nemkülönben Sinkó István neve is olvasható az előkelő felsorolásban — aki tevékenységét az utóbbi időben az *Academia Ludi et Artis* művészetpedagógiai egyesülettel is összekötötte.

Hol olvasható mindez? Az 1989-ben megjelent *GYIK Műhely* nevű kiadványban, melyet a „gazda”, a Magyar Nemzeti Galéria adott ki az Böttvös Alapítvány és a Széchenyi Kiadó Kft támogatásával. Karcsú, szép kiállítású kötet. *Futó Tamás* tervezte, *Szemadám György* szerkesztette. A jeles mesterek egy-egy foglalkozásuk leírásával és illusztrációival dokumentálják a fentebb említett öntudatos mondatot. Miről írt *Sinkó?* Szín-látvány, érzélem — írásának címe. 1984/85-ben kísérletezte ki a metódust. Tükör, jég, műanyagzacskóba fagyasztott színes vízről készített diakép játszottak szerepet az ötletadó, indító foglalkozásokon. A gyerekek kreatív leleménye volt a 2-2,5 méter magas papírszobor, a „Festékkverő Csöpögetőgép”, melynek „használatát” során újabb és újabb érdekes felfedezésekre jutottak. Aztán elindult a játék. S a játék során az analízis. Egy-egy szfn és a kiváltotta érzelmek alapos elemzése, műveletek ezen élményekkel. Aztán megfestett diaképek díszlet-szerű kivettése adta a játék kereteit. „Hosszjáték” — mely egy egész év akcióit, eseményeit, leleményeit fűzi rendbe, ez Sinkó régi találmánya. Így játszotta a „Kaktusz-sziget” is a hetvenes évek fordulójában a Városmajori általános iskolában gazdaságtörténelem partnerével. Erről annak idején a *Medvetánc* tudósított. Sinkó másik művészetpedagógiai sajátossága az, hogy a kortárs-művészet napi metódusait, ötleteit, concept-jeit alkalmazza azonosmód gyerekközegben, töretlenül hívza a két látásmód (ti. a gyerekeké és a művészeké) érdemi hasonlóságában.

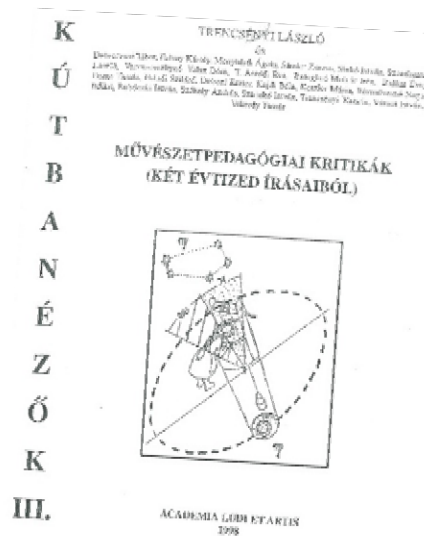
A GYIK-Műhely ma is fogad. Az 1989-es, a 15. születésnapra készült album összegez egy korszakot. Ha nem tévedünk: Sinkó és cimborái játékos kedvű képzőművészek és festő kedvű gyerekek azóta egészen más utakon járnak.

GYIK Műhely. Szerk.: Szemadám György, tervezte: Futó Tamás, Magyar Nemzeti Galéria, 1989.

Rév István — Sinkó István: *Kaktusz-sziget*. In: *Trencsényi-Várad* (szerk.): *Gyerekek, évszázadok, kalandok*. ILK. 1986.

Szabados Árpád: *Játékok a GYIK-műhelyben*. In: *Majzik Lászlóné* (szerk.): *A szakköri nevelőmunka kézikönyve*. Művelődési Minisztérium. 1987.

Várnagy Ildikó: *Vizuális játékok*. Népművelési Propaganda Iroda, 1982.

T.L.

■ 36 ■ Szávai István: A nagy GYIK-könyv, in: *Taní-tani*, 1998. 6.sz.

Régen vártuk már, de hát Szabados mester többször kijelentette: sem ideje, sem szándéka nincs a GYIK munka bemutatására. Amikor Szemadám György vette át a műhelyt, már voltak biztató jelek, Szemadám nem egy szófukar ember, csak hát a nyakába szakadt a GYIK alapítvány összegegyűjtése, meg a TV szerkesztőség. Aztán jött Sinkó István, aki egy gyenge pillanatában beigérette, és ha egyszer Sinkó ígér valamit - arra a magam részéről - nyugodtan veszek mérget (elolvasok mondjuk egy helyi tantervet), ami fontos dolog az utóbbi tízegynéhány évben történt a vizuálpedagógiában, valahogy mind kötődik hozzá. Hogy mit érdemel majd ezért ama bizonyos végelszámolásnál, egyelőre többesélyes, az azonban már most világosan látható, hogy a Nagy GYIK könyv összegyűjtése éles határvonalat jelent a hazai vizuálpedagógiában. Ezután már nem lehet ábrándos, ködös tekintettel messzire nézni a gyerekek feje fölé. Erről a gyűjtésről még ejthetnék néhány szót, gyakorló rajztanárokban mindenféle illúziók élnek, miszerint van egy felső szakmai elit, kinek keze alá tolják a számítógépet, a szakkönyveket, jó kis ösztöndíjakat, és dolgozhat nyugodtan, ahogy kedve tartja. Nehezen hiszik, hogy például nevezett Sinkó István ugyanolyan általános, később középiskolai rajztanár, mint bármelyikünk, hogy mellette a Gyik műhelyvezetője, OPI munkatárs, meg más efféle, az mind a szabadideje terhére megy, valami többletpénzt persze jelentenek ezek a dolgok, de messze nem annyit, mintha mondjuk pólókat szitázná. Konkrétabban: én például első könyvemért annak idején kaptam 28 000 Ft honoráriumot. A fotós, aki nyolc óra munkával elkészítette a reprot, 25000-et. A kiadó bevételezett belőle elméletileg 800000-et, mert szerencsére mind elfogyott. Igaz- az még a szocialista időkben esett meg, akkor nem volt illendő GYIK KÉPES OLVASÓKÖNYV - A 45 éves GYIK-Műhelyről megjelent cikkek időrendi repertórium, szerkesztette: Eplényi Anna, 2019

egymás zsebébe kukucskálni. Ez utóbbi a polgári világban sem illik, most azonban, a két világ között szerencsétlenkedve, muszáj volt kitérnem erre is. No, de kanyarodjunk vissza eredeti témánkhoz, a Nagy GYIK könyvhöz (továbbiakban NGY), amúgy is messziről kell nekifussunk, mert hát ez a világ meglehetősen messze lebeg (feszül, él, burjánzik), a mai általános iskolai gyakorlattól.

Induljunk, az egy nagy, kopár rétről, ahová - ötödik évemet rajztanítás helyett egy második napközis csoporttal kezdvén - métát játszani indulok húszegynéhány kisgyerekekkel. A méta rettenetesen jó játék, elég egyszerű szabályokkal, könnyű megtanulni, és ha valaki tud métázni, az már megtanulhatja a krikettet is - persze eleinte csak amúgy magyarosan, semmi idétlen nyújtott könyökű dobás, ez már csak a legfelső fok perverz kéjelgése lesz - megfejelve a baseballal. Nagyon benne élek én most ebben a gyerekvilágban, mindenféle játékokat játszunk, hetente egyszer uszodába megyünk, sokat rajzolunk, még az elemi matematikai műveletek gyakorlásába is játékot viszünk, kiülünk két sorba, középen fogók rohangálnak, mindenféle matematikai műveletekkel lehet áthívni valakit a szomszédból, afféle didaktikus adj király katonát. A gyerekek majdnem annyira élvezik, mint én. No, majd most jön az igazi élvezet, a méta. Gyerekek persze előreszaladnak, a métára alkalmas nagy pusztá előtt egy árok, akik legelől futnak, meglapulnak benne, aztán próbálják elkapni a később érkezőket. Mire odaérek, önfeledten játszák a tradicionális árokfogót. Mi is játszottuk gyerekkorunkban. Nagy lendületet vesz az ember, megcéloz egy lyukat a lenn szaladgáló fogók között, rohanni kezd, lefelé jótékonyan segít a tömegvonzás, könnyedén repülsz, megkísérted a gonoszt, aki rohan feléd, hogy elkapjon, ha utól ér rád veti magát, átkarol, leszorít, hemperegtek egyet a földön, felállsz kissé megszegyenülve, és most már te vagy a gonosz, ahhoz, hogy megint angyallá válj, neked kell valakit elkapni. Persze többnyire átjutsz az árok fenekén, emelkedni kezdesz, de nyomul ám utánad a gonosz is, lendületed, a föld adta erő egyre fogy, egyre többet kell izomból hozzátenni, majd véget ér az árok, nem jöhet tovább az ördög, de elfogyott a lejtő is, megkönnyebbülve futod ki magad. Akkor persze nem gondol mindezekkel az ember, csak azt látja, hogy a kicsik a méta helyett egy árokban marhászkodnak. Szerencsére néha még egy tanárban is megcsillan valami lélek féle, vagy valami értelem gyúl a fejében, és nem hajtja ki őket az árokból, hanem csak bámul, néz ki a fejből, és lassan felidéződik a régi árokfogó emléke (élményegyüttes, szimulakrum, régi hangokat hallok, fű illat, esti hűvösség, Zsuzsa piros kockás inge, ami aztán tovább vezet mindenféle más illatokhoz, ízekhez.), mígnem maga is beáll, persze őt nem kell lefogni, elég megérinteni, és árokfogózunk önfeledten, a méta későbbre marad.

Amikor a Gyik műhelyben igazán összejönnek a dolgok, az az árokfogó mintájára szerveződik. Nem tanulmányokkal kezdenek, nem tanulnak a gyerekek rafinált technikai eljárásokat, nem terelik őket finom manipulációkkal, vagy határozott parancsokkal valami tradicionális kötöttségű játéktérre, mert hát ott a képzőművészet eleven erdeje, találjanak benne búvóhelyeket, játéktereket maguk.

Összeraknak például egy hajót a terem közepére székekből, asztalokból, és a következő hónapokban minden a hajón történik. Hogy mi ez a minden, az a NGY-ből nem derül ki, előző kiadványukba még bekerült néhány fotó az útról. Innen tudható, hogy tájképet festenek, árnyékportrék készülnek az utasokról, szörnyeket ábrázolnak, meg persze ruhákat, zászlókat, jelvényeket készítenek, maketteznek.

A foglalkozástervek bizony csak hívószavakat tartalmaznak. "¼ az emberi test szimbolikus, pszichologikus, társadalomlélektani alapjelentéseit járjuk körül. Kéz és kar jelentései, jobb és bal kar, az ujjak jelentései, kar, mint testzászló jelentései - megadás, győzelem, ölelés, elutasítás, taps, áldásosztó kar, katonazenekar stb. Fantasztikus kéz- és karkompozíciók születnek, a tenyérbe fénymásolt szemem kezdve a kéz-gipszöntésen át a hatalmasra felnagyított, majd kétméteres színes kézig."

Ha a foglalkozását leíró Kalmár István ezen a rövid jelzésen túl szeretne lépni, a következő lépcsőfok egy hatvan oldalas szöveg lehetne, százegynéhány képpel illusztrálva, és akkor még mindig csak két óras munkáját mutatta be. Szabados Árpád már a műhely indításakor kijelentette: "Szerencsére a vizuálpedagógia napi gyakorlata nem enged olyan inaktív szerepet (amit napjaink képzőművészete megtehet), hogy önmagát tegye meg legfőbb tárgyává." (Ezzel értelmezésem szerint többek közt azt

akarta mondani, hogy sokkal elevenebb, élőbb, aktívabb a gyerekek és a képzőművészeti problémák közötti közvetítői szerepkör, mint ha ezt a szerepkört kezdené a szakpedagógia nyelvén értelmezni.)

A NGY a rajztanárokhoz is úgy közeledik, mint a gyerekekhez. Megmutat egy pedagógiai kultúrát, de nem ad pontos műhelyrajzokat az adott produkciók legyártásához. Akkor hát hiába ez az egész NGY, hacsak szert nem tesznek a rajztanárok a műhelyvezetők kultúrantropológiai és képzőművészeti tudására, marad minden a régiben? Vágódeszkák rajza, vagy álmosan végigkushadt képmutogatás, szövegelés holmi magasabb vizuális kultúráról? Mielőtt azonban a NGY iskolai hozadékát mérlegelnénk, nézzük meg mi a viszonya a Műhelynek az iskolához? Szerencsére nem azzal szemben határozza meg magát. Az egész könyvben egyetlen helyen esik szó a reguláris vizuálpedagógiáról. A GYIK műhely egészen más játéktér. Az ellenlábás rajztanárok szokásos érveire: "könnyű nekik, annyi pénzből, olyan teremben, két foglalkoztatóval, válogatott gyerekekkel, heti néhány foglalkozást tartva én is boldogulnék!" nem érdemes sok szót vesztegetni. Magam is több mint húsz éve eszem már a gyalogtanárok kenyerét egy agyonzsúfolt lakótelepi iskolában, de ezek a legjelentéktelenebb gondjaim. Ha a gyerekek nem külön-külön veszik meg a több ezer forintos rajzfelszereléseket, hanem összedobnak fejenként mondjuk ötszáz forintot, meg néha szitázunk egy csomó pólót, nyomunk néhány ezer eladható minőségű linót, nem lesznek pénzproblémáink. (Illetve olyan szintekre emelkednek, hogy mondjuk a kézi berakású nyomdagép helyett kellene egy Grafopress) Annak sincs akadálya, hogy nehezebb órákra az ember meghívjon egy-egy barátot, végzett tanítványt, képzőművészt, vagy egyszerűen csak egy nyolcadikos jön be segíteni az ötödikesekhez. Ha ugyanazt tanítom a párhuzamos osztályoknak, akkor voltaképp csak heti négy órára kell felkészülnöm. És hát - szerkesztői utasításra ugyan, de e helyütt teszem fel recenzión alanyiságára a koronát - mégis vittük valamire. Volt tanítványok még a műegyetemről is visszajárnak a nyári linómetsző túrákra, kiállításaink előtt ölik egymást a népek.)

A válogatott "gyerekanyag" már kissé nehezebb probléma, iskolám egyszer országos botrányt okozott azzal, hogy megtagadta néhány gyerekvárosi gyerek oktatását. (Igazából azt akarta mondani, hogy a gyerekváros egy rabszolgatelepe, nekünk meg gőzünk sincs arról, mit kellene kezdeni ezekkel a gyerekekkel, de hát ugye a kollegialitás, az ön- és szakmaismeret nagyfokú hiánya...) Néha magam is felmondom a normális viszonyt egy időre néhány gyerekkel, de ez egy egészen más alapprobléma következménye.

A legnagyobb problémája a művészeti nevelésnek: heti egy-két órában a gyerekek közé érkeve - kénytelen-kelletlen, vagy gőgös nagyképűséggel - elszakad a gyerek valódi szükségleteitől. A gipszhajót feltétlenül meg kellene előznie egy modellezésnek, majd egy valódi tutaj legyártásának, néhány napnak egy lakatlan szigeten. Ez persze teljességgel képtelenség, maga a modellkészítés is sok munkaóra, anyag, szerszám, stb. A rajzterem nem erre van kitalálva. Ehhez az kellene, hogy technika tanár, testnevelő, rajztanár összeálljon egy projektre. Vagy olyan epochális rendszer legyen, ahol a rajztanár erre kap egy hetet. Ebben a projektben a gipszhajó lehetne a korona, majd egy filozófiai feldolgozás lehetne a gyümölcs. Ehhez képest minden más csak kényszerű megalkuvás.

Ugyanez a tűz, levegő, föld feladatra is érvényes. Vizsgálhatjuk persze maketteken is a dolgokat, de az az igazi, ha valódi "tűzfestmények" készülnek, repüléspróbákat tartunk sárkánnyal, ejtőernyővel, barlangot ásunk, földkunyhót építünk. Mindez persze már magasiskola, hisz a felpiszkált, de ki nem elégített, más síkra nem juttatott gyerek a foglalkozások után felgyújtja a lakást, lezuhan a szikláról, rászakad a föld a homokbányában.

Ha a rajztanár heti egy-két órára érkezik be a gyerekek közé - akik a technika órán munkafüzeteket töltögetnek, ének órán fahangon dűnnyögnek valamit éneklés fölé görnyedve, tesi órán szédelegve nyomtatják a köröket, vagy fociznak (a többi órát most hagyjuk), és mindezek következtében (no meg persze a privát elgázoltatások), anyázva, székeket felrugdosva tódulnak be a rajz terembe - vagy azt mondja, hogy leszárom én a tantárgyat, az iskolát, felejtjük el, miket irkálnak itt elő nekem szép sima szavakkal, nem tartok rajzórát, hanem megpróbálunk végigcsinálni egy éven át egy normális sorozatot,

vagy elkezd alkudozni magával, a gyerekekkel, mi lenne az a minimum, amit el lehetne hagyni az alapdolgokból. Veszélyes alku. Eleinte még csak a tiszai hajózás marad el, aztán már a maketteket sem úsztatják meg, végül marad a "Nafiamakkorképzjeljelegyhajóutatésfessrólaegyérdekesképet! Nedumáljasszomszédoddalkoncentrájamunkádra!"

Az előbb feljött a földráomlás, lakásfelgyújtás Pedig ezek még csak a tárgyias dolgok, a látható veszélyek. Mennyivel nagyobb a láthatatlan dolgok veszélye. A foglalkozások idejére normalizáljuk a gyerekek kapcsolatrendszerét, megnyitjuk őket egymás felé, a normálisan nevelt kis fickó tudja, hogy mindez csak itt érvényes, utána reflexből bezárul. Akinek azonban még nincsenek tapasztalatai, riadt védőburkából kibújva életre szóló sebeket szerezhet.

Ebben az értelemben a NGY-ben folyó munka is megalkuvások sorozata, de sokkal kisebb megalkuvásokra kényszerülnek, mint akár a legjobban felkészült, de tanítási görcsben szenvedő tanárok. A GYIK műhelyvezetői nem azért mennek be a gyerekek közé, hogy megtanítsanak nekik valamit, hanem hogy bejátszanak egy életteret. Mindeközben persze tanítanak is egy csomó dolgot, de nem ez a cél. A műhely legfőbb célja, hogy a gyerekek megérezzék az "alkotó tevékenység indítékait" (ezen a kiragadott Szabados idézeten el lehet rágódni egy darabig).

Nézzünk egy történetet, Hegedűs Miklós egyik foglalkozás leírását, ami megfelelhet ennek az elvárásnak. "Az előző foglalkozáson síkbeli szerkezeteket formáltak a gyerekek, spárga és hurkapálca segítségével, igyekeztek bizonyos kompozíciós elvek szerint építkezni, elkerülve a monotonitást, a merev szimmetriát, s persze a kompozíció szétesését is. Most továbbléptünk: térbeli szerkezetek megformálása volt a feladat. Röviden megbeszéltük, hogy mire kell ügyelni az erővonalrendszerek kialakításánál, némiképp a korábbi, síkbeli megoldásokhoz hasonlóan. Ismét fölhasználták a hurkapálcát, a spárgát, a szívószálat, gézt és a kötelet is. Voltak, akik egészen kicsi, sündisznószerű pálcikacsokrot, vagy lábacskaival az asztalon álló hurkapálca-szörnyeteget gyártottak, mások fölhasználták az asztalok lábát alkotó fakereteket, és gézzel, spárgával szótták be a térközöket... az egyik háromtagú csoport nekilátott, hogy a mennyezetről itt-ott lelógó drótokhoz gézcsíkokat erősítsen nehezekekkel."

A munka végül is egy nagy térbeli háló megalkotásába torkollik, alul az ördögök, felül az angyalok, kitör a harc, majd végül a gézháló maradványaiból jelmezek készülnek, kibontakozik egy kis könnyed szituációs játék. A foglalkozásvezető nem tervezett ugyan semmi ilyesmit, de a gyerekek rábukkantak a témában rejülő elemi játéklehetőségekre, Hegedűs Miklós pedig vette a bátorságot, és közéjük dobta a gyeplőt.

Ha én, mint általános iskolai tanár használni szeretném a GYIK könyvet, nem azt tartom a legfontosabb feladatomban, hogy minél több feladatát hangszereljem át az órai szituációra, hanem hogy az órai szituációt közelítem egy olyan szintér belső világához, amelyben a gyerek, az adott szellemi - anyagi közegben, a lehető legmélyebben élheti meg a lehető legkevesebb szabály által behatárolt alkotó tevékenység örömeit.

Hogy van-e igény erre az iskolákban, az hosszabb tárgyalást igényelne, röviden csak annyit: átlag igazgatóban és átlagtanárban, ha egyáltalán érzékeli tudja a különbségeket, mélységes félelem vagy ellenszenv él minden iránt, ami az iskolát az élethez közelíti. Amikor azonban művészeti iskolánk tanárainak felmutattam a NGY-t, mondván, hogy majd közreadom, rögtön szegényebb lett a kasszánk 37050 ft-tal, merthogy mindannyiuknak meg kellett rendeljünk a könyvet. Igazuk volt, magára valamit is adó rajztanár könyvespolcáról nem hiányozhat a Nagy Gyik Könyv.

Még egy illúzióval hadd számoljak itt le. Sinkó is megteszi ÉS-beli interjújában. Művészetpedagógusok gyakran számlálgatják meghatottságtól homályosult szemmel, hány tanítványuk lelket mentették meg. "Nem mentünk meg lelkeket! A lelkek maguk mentik meg magukat!" Mi erre mindig csak lehetőséget adunk, és kell, hogy adjunk. A NGY sem menti meg az iskolai rajzórát, de ad egy lehetőséget.

A lap előző, hatodik számában megjelent egy ismertetés A Nagy GYIK Könyvről, Szávai István tollából. Most folytatjuk a GYIK Műhely körüli kíváncsiságunkat. Az alábbi beszélgetéshez még két kis írást csatoltunk: az egyik egy Szabados Árpádnak címzett levél, melyet egy 1984-es, a műhely tízéves évfordulóját ünneplő füzetből vettük át, a második egy emlékidézés, s szerzője a műhely egyik tanára.

„AZ A BIZONYOS FELSZABADULTSÁG ÉRZÉS...”

Beszélgetés Sinkó Istvánnal, a GYIK Műhely vezetőjével

SZÁVAI ISTVÁN

– *Mi az a GYIK Műhely, és hogy kerültél oda csoportvezetőnek?*

– A Magyar Nemzeti Galéria Gyermekek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhelyét 1975-ben alapította Szabados Árpád. Átlagos képességű gyerekek számára kínált komplex szemléletű képzőművészeti műhelymunkát. Én 1985-ben kezdtem el ott dolgozni mint csoportvezető.

Eleinte nekem a GYIK-kal szemben fenntartásaim voltak. Mindenfelé vezettem szaköröket, eléggé lecsúszott gyerekekkel dolgoztam, akik hálásak voltak minden apróságért, a GYIK nekem kissé arisztokratikusnak tűnt.

– *Pedig hát Szegeden, a főiskolán, amikor Lelkes Istvánnal, aki szintén nem egy plebejus alkat, művészetkedvelő kör-félét indítottatok, nekem az volt a benyomásom, hogy te kifejezetten nagypolgári közegben élsz.*

– Igen, a családi háttér – anyai ágról – valóban adott egy ilyen tartást, de én másképp viszonyulok az iskolához, és másképp a mindennapi élethez. Nem vagyok ellensége az elitoktatásnak, de eleinte nagyon zavart, hogy egy budai értelmiségi elit gyerekei járnak a műhelybe. Nekem ez egy ilyen osztályidegen dolog volt. Ez egyébként azóta megszűnt, ez a kezdeti időkre volt jellemző, hogy egy reform értelmiségi elit járatta ide a gyerekeit, szívjon egy kis szabad levegőt. Ma már szó nincs elitről, nincs felvételi, sokkal szélesebb a merítés.

– *A műhelyvezetők honnan jönnek?*

Amíg Szabados Árpád volt a műhely vezetője, saját tanítványai köréből ki tudott emelni érdeklődőket, akik megpróbálhatták az erejüket, de mostanra elkopott ez a réteg. Az emberek féltik az alkotásra szánt idejüket, vagy pénzesebb munka után néznek, noha az átlag tanári fizetéseket tekintve egészen jól fizetünk.

Mostanra vadászni kell a műhelyvezetőkre. Nagyon sok energiát kell befektetnie, és a problémáit magának kell megoldania. Van itt persze akolmeleg is, de itt nem egy iskolai közegben kell boldogulni, ahol azért megvannak a kitaposott ösvények. Itt az ember kap egy csoportot, egy helyet, a többi rajta múlik.

– *A műhelyvezetők csak itt dolgoznak, vagy iskolákban is tanítanak?*

– Majdnem mindenki kétlaki.

– *Mennyiben indult elleniskolának a GYIK?*

– Nem az iskolákkal szemben, hanem az iskolákon túl akart működni. Nem kívánta fölvenni a versenyt. A GYIK Műhely azért született, hogy legyen egy műhely, legalább egy, amely reflektál a kortárs művészetre, a vizuálpedagógiai kutatásokra, az új pedagógiai törekvésekre, és megpróbálja a vizuális nevelés olyan alapkérdéseit megválaszolni, mint például hogy mit jelent a vizualitás az életben a gyerekek számára, hogyan segíthet abban eligazodni. A GYIK Műhely valószínűleg akkor is megszületett volna, ha a magyar vizuális nevelés sokkal korszerűbb lett volna, de óriási labdát adott föl Szabadosnak az a tény, hogy a magyar iskolák homályban bolyongtak, illetve egy látszólag langyos vízben tapicskoltak, megoldások helyett elterelések zajlottak. Művészetet kezdtek oktatni az általános iskolákban, tanuljatok meg szépen rajzolni, festeni, elindultak ezek az amúgy szimpatikus, de valójában saját dugájukba dőlő feladatsorok, szépen kitalált feladatkák, amelyek az öncélt sajnos jobban szolgálták, mint azt a gondolkodási sort, amit szolgáltatniuk kellett volna, tehát hogy valamitől valami felé haladunk. Ebben a közegben volt a GYIK Műhely ébresztője és erjesztője a korszerű vizuálpedagógiának, akár elismerik ezt egyesek manapság, akár nem. Megjelent valami, ami felszabadító jellegű volt, ami a társművészeteket, a kortárs művészeteket is megpróbálta valamilyen szinten integrálni. A GYIK Műhely nélkül ez a mai NAT nem nagyon született volna meg. Nem azt mondom, hogy a GYIK Műhely teremtette meg a NAT-ot, de hogy ami a NAT-ban korszerű és értékes, az benne volt a GYIK programjában a hetvenes években, ez bizonyos, és tényszerűen lehet dokumentálni. A Nagy GYIK Könyv ilyen szempontból nagyon tanulságos, mert bár későn született, de évtizedek munkájának, gondolkodásmódjának a sűrítményét mutatja be.

– *NAT-komfort tanterveket olvasgatva néha olyan érzésem volt, mintha egyrészt egy kis neofita lelkesültség a tartalmat tekintve még az írmagját is ki szeretné irtani mindennek, ami eddig az iskolákban történt, ugyanakkor formailag azonnal mindent a régi szerkezetbe integrál – ellenőriz, méricskél, hangsúlyozottan tantárgyi rendszerben gondolkodik.*

– Amikor Kárpáti Andreával megírtuk az első NAT-változatot, arra törekedtünk, hogy egy olyan elvrendszert – és bizonyos mértékig recepturát – adjunk a rajztanárok kezébe, amellyel élni lehet, amellyel együtt lehet élni. A mostani állapotában a NAT nyilván egy kissé túldimenzionált, mint ahogy a miénk is az volt akkor, a semmiből nyilván nem lehet mindjárt mindent csinálni. Persze nem csak GYIK Műhely volt itt az elmúlt húsz év alatt, volt számos olyan megközelítés, amelyet izgalmasnak és fontosnak érzek magam is, ha nem is vagyok követője: Lantos, Bak Imre, vagy hogy a sokkal idősebb művészetpszichológus réteget mondjam, a Székácsné Vida Mária-féle módszertan és a nyugati metódusok. Amikor ezeknek a keveréke rázúdul egy felkészületlen rajztanári rétegre, valóban túlzónak és hektikusnak tűnik. Én is bíraltam a tantervek egy részét, arra törekedtem, hogy nagy tárgyi tévedések ne kerüljenek bele, de ezen belül mindenki annyi mindent csinál, amennyit tud. Megmozdulnak azok az agyak, amelyek eddig pihenőre voltak téve. Vagy ha nem, hát lehet, hogy ezek a tan-

tervek csak írásmű szintjén maradnak, csak ezután azt mondjuk, hogy ez egy NAT-konform kettévágott citrom, vagy színharmónia-keresés famentes papíron, A4-ben. Én nem hiszem, hogy a NAT megváltaná a rajztanítást, amint azt sem hiszem, hogy a GYIK könyv képes volna erre. De remélem, mindenki jobban odafigyel arra a maga területén, hogy a most kijövő rajztanár nemzedék már egy picit többet tudjon, mint mi tudunk. Ez jó volna. Ez volna a munkánk értelme. Hogy valamelyest felkavarodna a tanárképzés állóvize, amely ma a főiskolákat jellemzi. Változás kell, és lesz is változás, mert ezután már nem lehet összevissza beszélni, mert elő lehet húzni a GYIK Könyvet, vagy a te Kapcsoskönyvedet (Ez a Kapcsoskönyv az interjút készítő rajztanár rajzpedagógiai munkája. – A szerk.), és azt lehet mondani: De hát, tanár úr, itt más van írva, és ez a más gyermekmunkákkal dokumentált. És ez nyomós érv lesz, konzekvenciákat kikényszerítő, lehet utánanézni a dolgoknak, tanulmányozni a szakirodalmat, és utánagondolni, vajon milyen lehetett volna, ha ők tanítottak volna valaha is az életükben.

– *Nekem nincsenek friss ismereteim a főiskolákról, de igazolja az általad elmondottakat, amit szaktanácsadóként még a legtehetségesebb pályakezdeknél is tapasztalok. Mi a helyzet az egyéb irányadó színtereken? A vizuálpedagógia felső vezetésében? Van egyáltalán ilyen?*

– Nincs, és ez nem is nagy baj. Gyakorlatilag, amikor megszűnt az OPI, az irányítást központilag drasztikusan megvonták a tanároktól, maradtak a pedagógiai intézetek, a szaktanácsadók. Ez egy szempontból nem rossz, nem lehet hivatkozni a kinevezett szaktekintélyekre, ez azt eredményezi, hogy a helyi erők, az alulról jövő kezdeményezések elindulnak, és ezeket hagyják működni. Nyilván ott is vannak helyi érdekek, érdekcsoportok, néhol azt gondolják, hogy nekik a régi emberekkel kell összefogni, őket hallgatni – ez is átformálódik egyszer.

Visszatérve az előbbi kifakadásomra, én az egész NAT-problémát most egy másik szemszögből is vizsgálom. A feleségem egy vizuális angol programon dolgozik, voltaképp a GYIK programok bizonyos elemeit viszi át a nyelvtanításba. Egy nyugati nyelvet tanító tanár jobban betekint az illető országok oktatási struktúrájába, én az látom, hogy az angol iskolarendszerben egy sokkal retrográdabb irányvonal kezd működni. Miközben mi most a lovak közé dobtuk a gyeplőt, nyugaton most ugyanezek a lovak kezdenek szűk szárra kerülni, az angolszász pedagógia megcsömörlött egy kicsit ettől a nagy szabadságtól. Persze nem a rossz konzervativizmust szeretnék visszahozni, de bizonyos medret találni annak, mi történjen.

– *Ez látszólag nem kedvez annak, amit a GYIK Műhelyben próbálunk csinálni, de el kell töprengjünk, mi az, amit a konzervativizmusból méltányolni kell, én a magam részéről ezért szeretem azt, ha ezeket valaki integrálni tudja, mint például a te Kapcsoskönyved jó része is ilyen típusú. Kellenek olyan emberek, akik az egyik oldalt és a másik oldalt is az értékeik szerint kezelik, és összerakják belőle, ami összerakható.*

– Én azt gondolom, hogy a NAT-tal is meg a GYIK Műhellyel is, meg a konzervativizmussal is úgy kell gondolkodni, hogy ezek mind lehetőségek, felmerült lehetőségek, ezeket a lehetőségeket alakítani kell a viszonyoknak megfelelően, de aki sem a lehetőségeket nem ismeri, sem a viszonyokkal nem bánik, sem az eszközöknek nincs birtokában, az ne menjen közelébe semmiféle „felső vezetésnek vagy főiskolai katedrának”.

– *Mi kellene ahhoz, hogy egy Szolnok méretű városban is beinduljon egy GYIK Műhely?*

– Más ma beindítani egy ilyen műhelyt, mint a reformokra vágyó hetvenes években, ma a világban lévő konzervatív tendenciák újra felerősödtek, és konzervativizmus alatt itt most nemcsak a retrográd irányzatokat vagy a hagyománytiszteletet értem, hanem a mesterségek iránti, a szakma iránti, néha már kicsit túlzó tiszteletet. Azt a néha már túlzottan is a partok mellett haladó módszeres munkálkodást, amelyet kinevezés, diploma követ, amibe a gyereket érdemes beleküldeni. Ez gátol meg minket például abban, hogy a GYIK Műhelyben 12 évesnél idősebb gyerekekből álló, nagyobb létszámú csoportot tudjunk működtetni. Amióta megindult a hatosztályos gimnáziumok iránti érdeklődés, amióta a célirányos tanulás sokkal intenzívebb, mint valaha volt, amióta felszabadító jellegű kulturális dömping van, s a szülők inkább vissza szeretnék fogni a gyereket a nagyon felszabadult – ereszd el hajamat és ferd össze a ruhádat jellegű – dolgoktól, és be akarják őket terelni abba az irányba, ami a számítógéptől a műszaki rajzig terjed, és ha már művész vagy, akkor tanulj meg rajzolni alapon próbálják meg őket kezelni, azóta ez a korosztály kiesik a GYIK Műhely köreiből. Azt gondolom tehát, hogy akárhol is, de GYIK Műhelyt elkezdni csak alsó korosztályoknak érdemes, olyan helyen, amely stabilan rendelkezésre áll. A GYIK Műhelynek az az óriási előnye, hogy ebbe a helyiségbe rajtunk kívül senki nem jön be napestig, itt otthagyhatsz a szemetedet, csak legfeljebb a másik csoporttal tolsz ki, ha otthagysz, itt akkora méretben dolgozhatsz és olyan mennyiségű anyaggal, amennyit elbír a költségvetésed, és az a bizonyos felszabadultság érzés, az nemcsak az őrjöngésben és a festékek literszám történő kilocsolásában, hanem abban a bizonyos tudatban is jelentkezik, hogy ez a hely az enyém, az én polcomon és az én termemben annyit csinálhatok, amennyit értelmes és érdemes megcsinálni, és az ott marad, ki is lesz állítva az év végén, meg haza is lehet vinni, a két méterest és az öt centiméterest is. Persze nem akarom én ezt misztifikálni, azért más szakkörökben is van ilyen. És még egy: azt gondolom, meg kell teremteni azokat a szervezési háttereket, egy alapítványt, vagy valami mást, amiben egy szakkört úgy lehet működtetni, hogy három év múlva ez nem valami másnak az útjában álló, leküzdendő akadály lesz, hanem egy olyan – mindenki számára fontos, vagy legalábbis elviselhető – érték, amit meg kell tartani. A Nemzeti Galéria számára – épp tegnap hallottam ezt a szép mondatot – a GYIK Műhely a feltörekvő ifjúság és a leendő művészetpártoló közönség kiképzésének színtereként működik. Ők ezért tudják elviselni, hogy a gyerekek időnként a lépcsőházban zajongnak, néha eldugulnak a mosdók, és hogy vadidegen emberek tömegei mozognak napközben az elzárt területeken. Nekik ez a befektetés mindebben. Nekünk meg az, hogy a Galéria mégis csak az ország egyik első intézménye, millióje, akármennyire is a hátsó fertálya ez a részleg, mégis csak átsugárzik a GYIK Műhely felé is. A gyerekek szobrok, képek közt járkálnak, akarva-akaratlanul egyfajta tisztelet is kialakul bennük a műalkotások iránt, és valahogy a saját maguk kiállításait a Galéria kiállításaként is megélhetik, és fordítva is igaz ez. Az nem rossz, ha olyan helyen tud megszületni egy ilyesmi, amelynek művészetközelsége átsugározhat. Most olvastam egy szakdolgozatot, Debrecenben például a Holló László Emlékmúzeumban rendeztek be termet középiskolások részére.

– *Ha egy iskolában természetessé válna az, hogy egy rajzteremben csak rajzórát tartanak, ahogyan a tornateremben sem tartanak magyarórát, ha az a terem nagy lenne, len-*

nének benne polcok, lenne elég anyag, eszköz, akkor mi lenne a legfőbb akadály annak, hogy a rajzórák GYIK-foglalkozásokká alakuljanak?

– Maga az iskolarendszer. Bár ez furcsa dolog. Kinn voltam Glasgow-ban egy konferencián, én mindig nagy mellénnyel megyek ki külföldre előadni, kis nép, amely élni akar, meg ilyesmi, úgy szoktam kivinni a GYIK Műhelyt, hogy ez valami. Most már nem így jöttem vissza. Úgy éreztem, a GYIK Műhely egy pont a sok száz más pont között. De hát ez nem is csoda.

Az iskola maga az, amely meggátolja, hogy GYIK Műhely legyen, mert ide a gyerekek maguktól jönnek, nem bezavarják őket, hogy egyik tanórától a másikig valahogy átvészeljék a dolgokat. Az, hogy mi meg tudjuk teremteni a GYIK műhelyes hangulatot, az egy helyzet kihívása, szerintem minden pedagógusnak GYIK műhelyes tanárnak illene lennie belülről. Persze voltak itt problémák azért, érkeztek ide olyan emberek is, akik mindössze a saját felszabadultság-érzetüket szerették volna a gyerekekbe átrakni, de ehhez nem voltak pedagógiai eszközeik, lett is anarchia.

Az iskola harmincfős osztályaiban van 17, aki mélyebben érdeklődik – és akkor még nagyon jó számot mondtam –, a másik 17-et viszont valóban csak ezen a pesti kulturális szinten érdekli a dolog. Ha ezeket elkezdem gátolni, visszahúzni, azokat sem tudom előretolni, akik szívesen részt vennének a közös gondolkodásban. Abban a pillanatban, amint a program az oktatásnak abba a folyamatába kerül be, ahol nekem ki kell képeznem a gyerekeket valamire, oda ez a munka nem fér be. Ezzel együtt én azt gondolom, hogy az iskolában is GYIK műhelyes szemléletben tanítok huszonegynéhány éve, már akkor is úgy tanítottam, amikor még nem is voltam itt a GYIK Műhelyben, és akik itt dolgoznak, azok mind GYIK szellemben tanítanak az iskoláikban is. Renitensek is a maguk területén. Olyan dolgokat hoznak elő, amik megvalósíthatatlannak tűnnek a nagy létszámú osztályokban: a gimnáziumokban az érdektelenség miatt, az általános iskolákban a szociálisan egészen változatos osztályok miatt, a gyatra felszereltség miatt, a sok nyüzsi miatt – de ezek az emberek innen azt vitték magukkal, mert valószínűleg először itt tanítottak, és csak aztán az iskolákban, ami a legfontosabb: hogy a kihívást nem lehet nem elfogadni.

– Most már csak álmodozom, mi lenne, ha egy vidéki városban létrejönne egy differenciálódó iskolarendszer, ha minden iskola sajátos profilt nyerne, lenne zenei, sport, technikai stb. arculatú iskola, és ha egy gyerek sorozatosan rosszul viszonyul az iskolához, és azt mondják neki, válasszon akkor valami mást, azt veszteségként éli meg, szóval egy ilyen közegben elképzelhető lenne, hogy a tanárok jobban rámozdulnának a lehetőségeikre?

– Ez elvileg lehetséges. Persze itt azon is múlik a dolog, hogy ki mit tekint a lehetőségek végső határának. Mindnyájunkban, bennem is, benned is megvan az a kicsi megalakulás, hogy én már megcsináltam a magamét, már nem adok ki többet az energiáimból. Egy ilyen iskolában, amit te mondasz, ha nem maximális hőfokon égnek a tanárok, az csak egy tagozatos iskola lesz. Amikor nálad forgattunk, kiderült, hogy az operatőr egy nagyon jóhírű drámatagozatos művészeti középiskolába járt, ez az operatőr azt mondta ott: „És én még azt hittem, hogy a vizuális feladatok csúcspontja a kollázskészítés!” Ez egy húszéves fiú volt. Ha egy művészeti iskolában a kollázskészítés a csúcspontja a művészeti oktatásnak, ott még ismeretben és elszántságban sok a pótolnivaló.

– Befejezésképp kérdezel még valamit magadtól?

Megkérdezném magamtól, hogy ezt meddig lehet csinálni. A GYIK Műhelyt. Itt a nagy kollégák, Szabados, Szemadán 10–15 év után már nem is tanítottak, csak irányítottak. Én rettegnék attól, hogy ilyen helyzetbe kerüljek. Én minden évben megkérdelem magamtól, mit kell még elérni? Karrierben kell még valami? Jó, hogy én itt tíz gyerekkel dolgozom? Tudok még újat mondani? És itt van a lényeg, ha még egy mondat erejéig tudok újat mondani, akkor megéri. Ezért nem hagyom ott az általános iskolát sem, pedig már évek óta búcsúzom. Egyszer valahol nyilatkoztam, hogy nagyon fognak hiányozni, de nem akarnék úgy elmenni az általános iskolából, hogy egy legyek az unalmas tanárok közül, akikre úgy emlékeznek vissza, hogy á, igen, az is ott tanított. Én diadalmasan szeretnék elmenni, mint Hadrianus vagy Marcus Aurelius, és már csak az emlékirataimat írogatnám. Ehhez képest nem bírtam visszavonulni, még mindig csinálom valami újat, most például évek óta tanítom a GYIK műhelyes programjaimat, azokat a programokat egy az egyben lehet adaptálni. Hogy mi az adaptáció határa? Ez már egy másik fejezet lesz.

– Én a magam részéről nagyon várnám ezt az újabb fejezetet.

EMLÉKEIM A GYIK MŰHELYRŐL

Harmadikos általános iskolás koromban kerültem a GYIK Műhelybe, és rögtön Csontváry „A taorminai görög színház romjai” című művébe csöppentem. Mindenkinek ki kellett választania egy neki tetsző részletet, és azt lerajzolni a mű alapján, majd elkészítettük agyagból a városka kisebb részleteit, ezután következett a város megalapítása, és ki kellett találnunk egy nevet is – így született meg Csontváralja. Emberi nagyságban elkészítettük Csontváryt, akit a készülő kép elé ültettünk. Mindenki választott magának egy mesterséget, és mi lettünk a városka lakói, elkészítettük öltözékeinket, használati tárgyainkat. Tudtuk, hogy lesz egy nyílt nap az év vége felé, amelyre a szülők is feljöhetnek, és megnézhetik az az évben készült munkákat egy foglalkozás keretében. Azt találtuk ki, hogy vásárt rendezünk, melyben a szülők lesznek a vevők. Mindenki a saját mesterségének megfelelő portékákat kezdett el készíteni agyagból, papírból, rongyokból stb. Elkészítettük a város címerét, zászlaját, kitaláltuk a saját pénznemünket. Amikor eljött a várva várt nap, a szülők átváltották pénzüket a mi agyagból készült érmeinkre, és ezzel vásárolhattak. Mindenki nagyon élvezte a vásárosdit, és az összegyűlt pénzből elmentünk az utolsó foglalkozáson fagyizni is, de nemcsak a fagy miatt maradt emlékezetes számomra ez az év, hanem mert minden egyes foglalkozás megmozgatta fantáziánkat, és mindig egy újabb és újabb feladat megoldására készített.

Az évek során több kisebb animációs filmet is készítettünk, így jutottunk el a Maudok országába is. A mi általunk írt forgatókönyv szereplői agyagból készült lények voltak, és tűzön-vízen átjutottak.

Az egyik évben a GYIK Műhely raktárából indult a történet, melynek főszereplői a miáltunk készített rongybabák voltak, és sok bonyodalmat okoztak: életre keltek, elkezdték saját életüket élni, a raktárból átmerészkedtek a terembe, és amikor már mindent felbolygattak, egyszerűen leugrottak a műhely tízemeletnyi magas erkélyéről.

Eljutottunk a „színszobába” is, ahol természetesen a színek voltak a főszereplők, kikeveredtünk az úrbe az általunk tervezett és készített úrhajóval, „akadémiai tagok” lettünk és elsajátítottuk a rajzolás-festés minden módját, megteremtettük a rendezett káoszt, és még nagyon hosszan sorolhatnám, hogy mennyi mindent készítettünk, milyen járatlan utakat fedeztünk fel fantáziánk, képzelőerőnk, vizuális képességünk segítségével.

Minden év végén nagyon vártuk a kiállítást, ahol az összes csoport ízelítőt adott azévi munkájából. Reménykedtünk, hogy a kiállításra méltó egyéni munkák közé bekerül a mi szobrunk, montázsunk, festményünk, rajzunk, rézkarcunk stb. Persze akkor sem keseredtünk el, ha nem így történt, mert a csoportos munkákban mindenki „keze nyomá” benne volt. Mindezekért: ajánlom mindenkinek a GYIK Műhely birodalmát!

HAJNÁK LUCA

LEVÉL DÓRÁTÓL

Árpi (bácsi)!!

Az utolsó GYIK Félelmetes Élmény volt.

Egy év eredménye?! – nyitottság, talán túlzottan is, mert az érzések, érzelmek egy spontán kifejeződés eszközei voltak, és nem a szándékos kapcsolatteremtésé, a KOMMUNIKÁCIÓ-é. Mikor magunk maradtunk, talán egy misztériumjáték alakult ki. A KŐ – az állandó misztériuma. Furcsa energia-felszabadulás volt ez! Játszottunk a lehetőségekkel. A GYIK lehetőségeivel (hogy egyszer talán komolyan is vesszük és dolgozunk is...).

De addig még sokat kell tanulnunk. Önismeret, önfejlesztés (amire régen milyen zárt szellemű elkötelezettségben élők vállalkoztak, akik kissé megszállottak is voltak!) keleti vallások, testkultúrák, görög filozófia, modern pszichológia, 20. századi izmusok stb. A GYIK-ben nem indulunk elég felkészültséggel. A kinti világ sérelmeit gyógyítgatjuk külön-külön, ahelyett, hogy a közös munka örömeivel együttesen kúrálnánk magunkat... Szerintem – a GYIK életforma, szemléletmód, KÉNEF hogy legyen mindannyiunknak.

De még nem az.

De lassan az lesz??!

Nekem úgy tűnik, igen.

Egyszer Árpi bácsi azt mondta, hogy megtennék-e, hogy egymás helyére valaki más kedvvért nem ehetnénk egy hétig. Azt hiszem, ez egyszer elképzelhető.

De mikor?

Ideje, hogy szeptembertől dolgozzunk. Nem a szó csúnya értelmében, hanem hogy örömünk legyen benne. Mert a GYIK szenvedély is!!

Hogy mit dolgozzunk, erre magunktól kell rájönnünk, ha pedig nem jönnék rá, akkor kell nekünk a GYIK! ...

■ 37 ■ Szávai István: „Az a bizonyos felszabadultság érzés...” Beszélgetés Sinkó Istvánnal, a GYIK-Műhely vezetőjével. *Taní-tani*, 1998. 7. szám, pp. 39-47.

1982-83. Csak feladat volt megoldandó ebben a tanévben is. Ilyen volt például egy mozaikot megformálás megfigyelés. Engem egy kőzet tan-

cs műhely meg. A két feladat, foglalkozás közül csak a foglalkozást rajzolom le.

... tanár, bent tartottam a várat, épp elég volt, hogy lássak megmozogni az a GYIK, tehát a szék. Látniuk tettek, összehajtogatás volt. Később kedélyesen bevezették, föltámasztották, a nagy munka után minden ki elfáradt, majd, csak tanár ki kinyitotta a feladatpárbeszédet.

47

Az eddigi élményeket átírtam angolulról leírásaimra írtam.

Attól, az ebben nagy hő az, így a kedvi foglalkozás helyre a szabadon természetesen változtattam. A program: hóvár-éplés, hó de passze a hóvárban.

1982-83. Az első foglalkozás megvalósult. Utólag, hogy látnak akár képez egy név beadta az előzetesbe az a tanáréval. Volt

valóban megvalósult, látnak ki bevezetés azonosított és most kiderült azonosított. A GYIK-

48

műhelybe természetesen eljártunk, két évvel későbbünk nagyon hiányos. Dezen névvel írtam alapvető munkát csináltunk. Zenei táncoltunk a sokféle pedig egy-egy mozaikot csináltak meg.

név is. A jobbkézre az utolsó hajót eljártuk meg. Majd megírtuk az utolsó foglalkozásukat. Utólagos szórn.

„foglalkozásunk” egy székkel, amit rögtön vittek a székbe. Egy fanyagú függővel a megfigyelésükre...

49

Közvetlen után, 1983-84/85 év közötti időszakban /1984. bontásból hajót/ és kőzetbe két

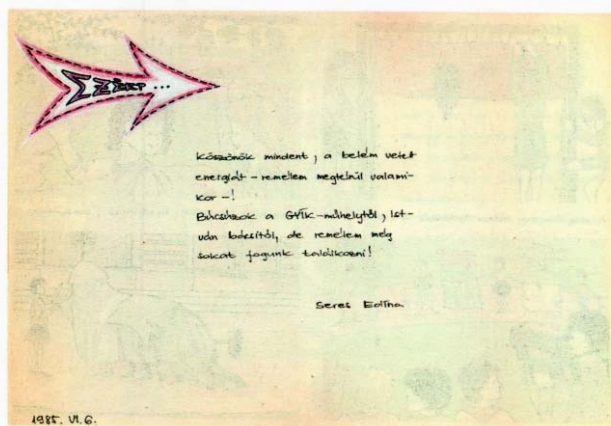
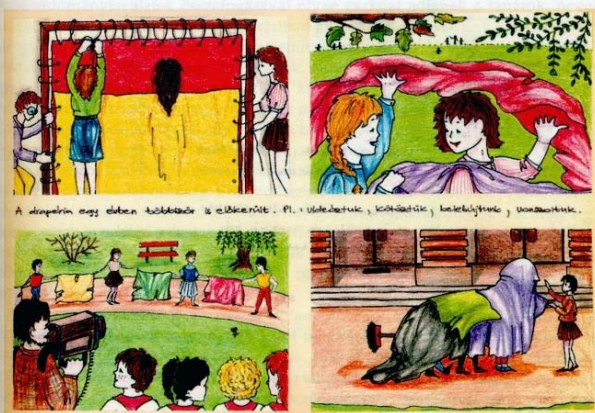
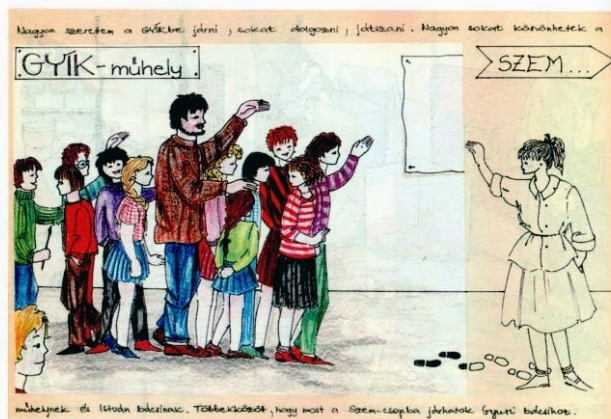
is visszatértem /egyszeresen! Akkor is utasítottam, csak hajót. Későbbi utasítottam utasítottam, melyre rögtön bele is álltam magunkat. Volt azelőtt, utasítottam, mellesleg és 1983

Az 1984-es tanév végén nagy kiállítás rendezett a GYIK-műhely. Ezen a mi csoportunk is részt vett. Egy székben bevezetés a szabadon bevezetés, kőzetbe azokat a feljegyzéseket, rajzokat és foglalkozásokat, amelyek az előzetesbe - kőzetbe bevezetés be. Erre az alkalomra csoportunkat minőségi kőzetbe egy kőzetbe, melyet rajtunk kezdte, úgyis egy székbe bevezetés el. Egy másik székben TV és videó bevezetés volt. Itt kőzetbe bevezetés - a Név azelőtt kőzetbe bevezetés és kőzetbe bevezetés - feljegyzéseket gyűjtötték el. Erdélyi volt azelőtt bevezetés.

50

■ 37 ■ Szávai István: „Az a bizonyos felszabadultság érzés...” Beszélgetés Sinkó Istvánnal, a GYIK-Műhely vezetőjével. *Tanít-tanít*, 1998. 7. szám, pp. 39-47.

A Szanticska projekt

1999 óta Szanticskán (B.A. Z. megye) Magyarország legkisebb falujában tölti a július közepi egy hetes tábort a GYIK Műhely 3-4 tanára és 20-22 gyerek.

Olyan sajátos és egyedi közegben egy kis szlovák-ruszin eredetű zsákfalu barátságos miliójében zajlik az egy hetes munka, mely aligha adatik meg év közben sem a GYIK Műhely tagjainak, sem más városi gyermeknek.

A kis falu, mely elsősorban ifjúsági és családi turizmusra rendezkedett be, a Cserehát és Zemplén dombjai közt egy gyönyörű völgyben húzódik meg, s turisztikai céljai mellett az alkotó művészek itteni megjelenését is szorgalmazta a sajátos státusú falugazda Pál István. Így a falu kicsiny katolikus templomát kortárs művészek alkotásai díszítik, s a GYIK Műhely munkái immáron öt éve maradvány és megbecsült alkotásokként helyezkednek el a falu több pontján. Készültek itt több 10 négyzetméteres falfestmények, üvegablakok, betonszobor és egy sajátosan képzőművészeti ihletésű híd. De a második évben a falu házacskáinak tetőteteiben, falai közt és ligeteiben varázslatos filmclüfföket forgattak az akkori résztvevők.

Az eddigi legizgalmasabb tematika kétség kívül az ideji volt. Egy saját ligetet "bírtokol" a Műhely, mely egy erdő része. Itt valószínűleg az ország legnagyobb – eddig még nem eléggé kialakított, de már létező – labirintusa jött létre az elmúlt évben. Ennek a ligetnek és labirintusnak a "benépesítésére" tettünk kísérletet 2003 nyarán.

A liget fái közlő először titkos üzeneteket, helyeztünk, melyek színesre festett ágakból, kötélből, az ott talált gyümölcsökből, termésekből kialakított formákból álltak. Ezek persze gyorsan múló üzenetek, bár némelyik anyaga és mérete megfigyelhetően nagy méretű. Tartósabbnak, állandóbbnak tűnnek azok a munkák, melyek oltárként, kultuszhelyként hatalmas ágasfákból gerendákból összecsúva állnak a liget egyes pontjain. Ezek egyéni és csoportos tervek alapján, természetesen felnőtt fizikai segítséggel készültek, mégis gyermekmunkák. A labirintus bejáratától 20 nagyméretű "útjelző", azaz faragott, díszített fatörzs, gerenda, karó szegélyezi, mutatja az utat a felfelé haladó vándornak.

Itt helyezkedik el egy sövénykerítés, mely fölött festett 5-6 méter magas totém-szlopszerű fa emelkedik a magasba.

A táborozók a kommunikáció és természet viszonyát, a jel és szimbólumteremtés fázisait mini japánkertek készítésével is kipróbálhatták. Ezt és a táborozások során már hagyományos "domb-tűzrajzot" mely a tábor utolsó napján ez esetben egy egyszerűsített mandala formájában lobbant fel a falu egyik dombjának több 10 m² nagyságában, számos csoport és falubeli láthatta.

Az egy hetes munka során számos személyes tárgy – indián álomfogók, gipszre festett, rakott mandalák, és japán lampionok is – készültek, ám az igaz öröm a közös GYIK Liget újjá avatása és bejárása volt, melynek apró – gipszes gézéből mintázott és akrillal festett – lényei feltehetőleg sokáig kukucskálnak majd a fák mögül, földből előbukkanva a látogatókra.

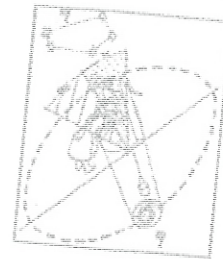
A GYIK Műhely a következő években a tájművészet sajátos világát szerelné 12-16 éves tagjaival megosztani az elkövetkezendő táborozásokon is.

no
5926
9. (2003)

KÚTBANÉZŐK
IX.

GAZDASÁG-ÉRTÉKELÉSI ÉS
KÖZMŰVELÉSI KÖZPONT
HÁTTÉR: A GYIK MŰHELYE

ATTENDERE ÉS HÉT ÉS HÉT
2003.

84

■ 40 ■ Sinkó István: A GYIK-ocskák birodalmában, *Budapesti Napló*, 2003. január 22., p. 18.

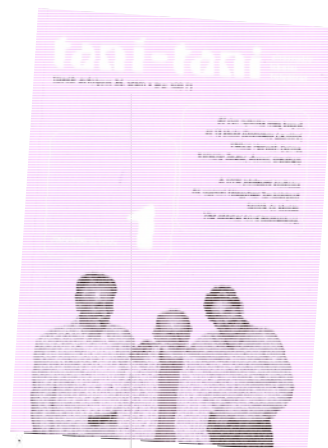
"csomó ezüst festéket!!!"

pzd-
GYIK
mű-
és a
teke-
szág
ahol
nda-

het hozni valami szépet, minde
alkotásba bele kell vigyük önm
gukat.
„A képzőművészeti foglalk
zásokon bárki részt vehet, a l
nyeg az, hogy akarja, szeres
használni a képzelőerejét és
lát kezét. Természetesen a tehé

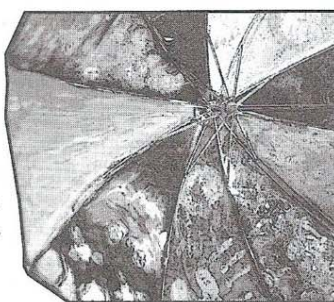
Köztér

Szávai István: A GYIK jubileumi kiállításának megnyitójára*

Tisztelt gyerekek, szülők, kollégák, érdeklődők!

Én készültem. Összeszedtem a szükséges könyveket, folyóiratokat, kikerestem az idevágó szöveg- és képfájlokat a netről meg saját merevlemezjeimről, munkához láttam. Írok valami könnyed, ámde mégis tartalmas szöveget, amiből a jelenlévő gyerekektől a szülőkön át a gyakorlók, illetve az elméletképző kartársakig mindenki százszázalékos hatékonysággal okul majd. Szólni fog a múlttól, jelenről, jövőről.

(Hogy a klasszikus feladatra utaljak:

„Írjon kiberotikus verset! – Legfeljebb öt sor legyen, de szóljon szerelemről, árulásról és halálról, a négerkérdésről és a nimfomániáról, legyen benne a bonyolult női lélek extrém konfliktushelyzetben bekövetkező meghasonlásának ábrázolása, a középkori feudális viszonyok és erkölcsök maró bírálata, rímeljén, és minden szó „k” betűvel kezdődjön!

Kóbor kaffer kószál királylány kertjében.

Királylány kacéran kacsint kéjvagyó kedvében: Kapj karodba, kaffer!

Király kinéz, kiált: Katonák! Kürtszó, kivégzés.

Királylány kacag kuszán.

Kegyetlen kor! Kicsapongó, koronás kurtizán!”

(Stanislaw Lem: *Kiberiáda*. Fordította: Murányi Beatrix. Kár, hogy nem került fel a nagy könyv listájára.)

És persze halvány alnyomatként azért az is előtűnik, hogy beszélőnk milyen rettenetesen sokat tud a GYIK-világról, és milyen nagyra értékeli ezt a...

Na és ekkor kezdődtek a bajok, mert először is meg kellett határozni a műfajt. Mi ez? Iskola, művészsképző, szabadidőközpont, életmódtábor...? Mi történik itt? Oktatás, képzés, nevelés?

Meghatároztam:

Képzőművészek találkoznak gyerekekkel meg a saját, illetve a gyerekek, illetve a világ problémáival, elsősorban is azokkal, amelyeknek van valami látványvonatkozása, ezen belül is művészeti, és főleg képzőművészeti, noha... Amit nevezhetünk iskolának is, egy igazán jó iskolában ilyesmi történne, csak kissé másképp, mert – engedjenek meg nekem itt egy képzeletet – egy jó iskola egészen más közeget kínál, és ebben a közegben más nyomokat követnének a GYIK-tanárok, és ezzel már a következő fogalomkörhöz értem, mi történik konkrétan

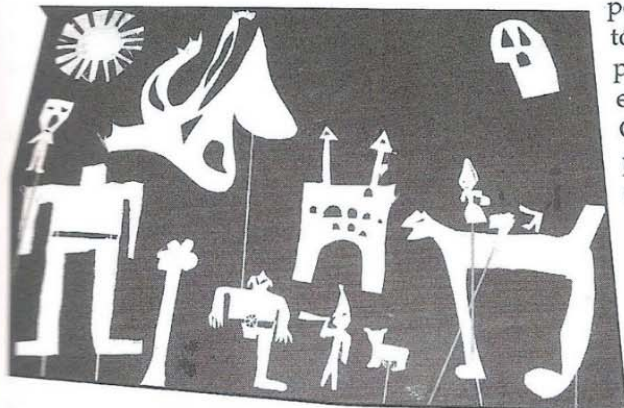
* Egy hétperces változat elhangzott a kiállítás megnyitóján május 27-én 17-órakor a Magyar Nemzeti Galériában (MNG). A megnyitón részt vett és köszöntötte a kiállítást Bereczki Lóránd, az MNG igazgatója, Vigh Annamária a NKÖM munkatársa, Dr. Anka Mária, az MNG osztályvezetője.

SZÁVAI ISTVÁN: A GYIK JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJÁRA

tan, miért, mi által? Mi az a bizonyos beavató nevelés, amiről ezer helyen olvashatunk, A-tól Zs-ig, Ancsel Évától Zsolnai Józsefíg, de ezek az olvasottak bizony sarkosan ellentmondanak egymásnak. Sorra vettem az ellentmondásokat.

Szóval készültem a megnyitóra. Több száz oldalt olvastam át, és írtam is több száz oldalra valót. Na, jó, az oldalak már meg voltak írva, csak valamit bele kellett javítani, újraírni, hozzátenni vagy ami a legszörnyűbb: kurziválni. („A kurzivált életbe”, és ebből már sejthető: Esterházy Pétert ma sem fogjuk megúszni.)

Mert van nekem egy kis jegyzetem, bevezetés abba, hogy mit kell tudnia egy tanítónak, rajz-vizuális kultúra stb. tanárnak – néhány ezer oldal az egész, egyszer majd megírom ala-

posabbban is –, és most, a GYIK-megnyitóra készülve egy hónapot bizony a pontosítgatással töltöttem. Mert persze eredetileg is be volt számítva ez a GYIK-világ, de mint tudjuk: „a vizuálpedagógia napi gyakorlata nem enged olyan inaktív szerepet (amit napjaink képzőművészete megtehet), hogy önmagát tegye meg legfőbb tárgyává.” Ezt Szabados Árpád írta valamikor a nyolcvanas években, és a helyzet azóta sem változott sokat. Azóta is csak úgy balkézről marad némi kis idő a napi önvizsgálatra.

Egy hónapja szembesítem intenzíven a GYIK-módszertant a nem GYIK-módszertannal, ami így azért nem pontos, mert alig van tanár az országban, aki – ha nem abból a fajtából való, akiről azonnal lepattannak a gyerekek – ne tenne időnként valamit, ami a GYIK műhelyben is megtörténhetne.

Biztos ismeritek az alapviccet, a vonaton utazó költő, filozófus, matematikus esetéről. Látnak egy fekete bárányt. Költő: Ebben az országban a bárányok feketék. Filozófus: Nono, legfeljebb azt állíthatjuk: ebben az országban létezik legalább egy fekete bárány. Matematikus: Én legfeljebb annyit mernék állítani, hogy ebben az országban létezik legalább egy bárány, melynek legalább egyik oldala fekete.

Én a pedagógiáról most itt csak annyit merek állítani, hogy egyik legfőbb kérdése a szabadság mértéke, ami persze beágyazódik a „mi, és mi lehet az ember, és ha az, akkor hogyan válik azzá?” kérdésébe. „Mint szülői-nevelői elvet jónak tartom, hogy »nőjenek, mint a dudva«, azt értve ezen, hogy a példa a nevelés, az életünk, az, amit látnak. Ami nem jó ebben az emancipáltságban, az az, ami nem igaz benne. Mert ha baj van, csak azt rángatjuk elő, ami van: hatalmat, tekintélyt, erőt” – mondja Esterházy Péter, és bizony, ez az igazságtartalom az, amin állnak vagy buknak a dolgok.

A GYIK műhelyről pedig – egy hónapos szembesítés után – annyit bizton állíthatok, hogy célkitűzései alapján („A gyerekek kapják meg a lehetőségek teljes kínálatát. A vizuális nyelv tanulását a gyermek genetikailag kódoltan kezdi, ne tereljük, édesgessük őt innen idő előtt a nyelvtan tanulásának iskolapadjába. A teljes kínálaton belül pedig a fő haladási irány a vizuális kommunikáció, amiben nagy hiánya van a tudásoknak az országon belül.”) a lehető legreálisabb, legrokonszenvesebb pedagógiai vállalkozás.

Amit itt látunk, mélyütésként érheti az erre felkészületlen nevelőt. Volt kollégám, aki a GYIK-szövegekkel, képekkel találkozva, némi konkrét helyhez és anyaghoz jutva néhány hét után kijelentette, hogy ő eddig nem is élt, igazából most kezdett élni. Sőt még azt is mondta, hogy ebben a világban a gyereket nem is kell fegyelmezni, mert a tér, amiben léteznek, ezt önmagától elvégzi.

KÖZTÉR

Puff neki, bosszankodtunk, akkor most már dobhatjuk ki könyveinket – pedagógiától a lélektanon át a humánétológiáig –, hisz a világ ismét megváltatott, és milyen nagy gyökerek vagyunk, hogy magunktól nem jöttünk rá.

Ne keressük a GYIK-tanárok feje körül a glóriát. Nem is csak a síkság elefántja, hegy nyulacsakája példázatra utalnék, bár abban is van valami, hanem arra, hogy a nyomkövető pedagógia elég keskeny ösvény, könnyű lecsúszni róla a „mégis csak kell valami rend, illetve az isten őrizze, hogy bármiben is tanácsot adjak” feliratú széleken. Sinkó István szokta mondani, hogy mi nem válthatjuk meg tanítványainkat, ők csak magukat válthatják meg. Mi legfeljebb alkalmakat kínálhatunk erre.

No, de vissza a kollégákhoz, akik

zavartan mosolyognak (elveikkel szöges ellentétben, mi több, világnézetiüket alapjaiban megrendítve, kénytelenek feltétlen tisztelettel adózni ennek a csodának, ezeknek a megváltó művész-tanár varázslóknak);

dühöngnek (és ezek még művészek tartják magukat);

elgondolkodnak, mert amit látnak, az elemi erejű, de vannak bizonyos kétségeik, mert nemrég láttak egy másik kiállítást, ahol épp az búvólte el őket, ami itt hiányzik nekik. A kis gyermekművészek önfegyelme, bravúros mesterségbeli tudása.

Gyakorló rajztanárként – egy tanár legyen fegyelmezett – az elején kezdeném. A hetvenes évek közepén, első évemet tanítva, megismerkedtem a „vizuálpedagógiai dolgozók” világával.

Komoly urak és hölgyek vitatták derűs könnyedséggel vagy mélyről jövő indulatokkal, hogy az agyunk traffipax felvételt készít vagy modellezi a világot, hogy a rajzórakon komplex vagy „műfajtiszta” tevékenység folyjék, és hogy mi is a végső célja ezen óráknak, képzőművészeti kiképzés vagy általánosabb vizuálkulturális szemléletformálás. Bonyolult körmondatokat szerkesztgettek arról, hogyan kellene „odahatni”, hogy valamiféle emelkedettebb „vizkult” szemlélet formálódjék.

Ez már egy fokkal jobb volt annál, mint ha valami párthatározatra való hivatkozással indítottak volna, az meg – így utólag visszagondolva – egészen meghitté teszi eme vitákat, hogy akkoriban nem került elő a másik etnikai származása, hogy tagja-e az egyetlen pártnak, kedves, szeretetre méltó emberek voltak az elméletalkotó és gyakorló kollégák, de engem leginkább a „kimeneti teljesítmény” érdekelt. Mit nyerne ezen a gyerekek? Mi a vége az egésznek? És hát ezek a végek eléggé hasonlóak voltak: rajzolgassunk-festegessünk-agyagozzunk egy kicsit, és ne menj rózsaszínnel arra a zöldre! Légy illedelmes, jól nevelt, tanulj meg kulturáltan bánni a dolgokkal.

Az iskola már csak ilyen volt akkortájt.

Kivitték a gyerekeket az erdőbe. „Látjátok ezt a csodálatos panorámát! Érzitek az ózondús levegőt! Lélegezzetek jó mélyeket! Ne másszatok fel a fára, mert leestek, és szegény fának is fáj! Majd ha nagyok lesztek, és kitanuljátok az erdész szakmát, majd akkor...”

SZÁVAI ISTVÁN: A GYIK JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJÁRA

Hogy akkor mi lesz, azt az osztály elvetemültebbjei soha nem tudták meg, mert addigra már odébb somfordáltak, visszatartották a lélegzetünket, ameddig csak tudták, és persze titokban fákra mászkáltak.

Rajzórákon az illemre nevelt festegetett, a „durva” gyerek meg sunyizott, makrancoskodott, ellenszegült. Amin meg lehetett bántódni, sértődni, ah, mi durva világban élünk, vagy rá lehetett dörrenni: „Maradj abba, fiam, mert széttütnetlek!”

A „tematikus kiállításokon” láthattunk viszonylag korrektül megfestett képeket, még nonfiguratív is, megmetszett linókat, többnyire természetesen abból a másodlagos fajtából valót. A tanár már maga sem tudta hozni, mondjuk, Van Gogh csúcspéneit, csúcscsúzeit. Valamit visszavett belőle, a tanuló meg még ebből is, de ha iparkodott, akkor később túltehetett tanárán. „Azt azért nem lehet elvitatni tőlünk, hogy mi is kortársak voltunk!”

Vagy láttuk a gyermekkor továbbélését, afféle negatív visszacsatolásként létrejött egy gyermek-művészet-világ. Kifinomult kis nippel – az „olyan kis aranyos, istenem”-től az „emberes brutális” munkáig „Mednyánszky tudott csak valami hasonlót!”. „Tizenhat éves koromra úgy tudtam rajzolni, mint Raffaello, de egy élet kellett, hogy megtanuljak úgy rajzolni, mint egy gyerek!” – sóhajtott Picasso. És hát valóban nincs annál elemibb erejű pillanat, mikor egy gyerek elmélyülten, izgatottan vagy néhány könnyed mozdulattal egymáshoz társít fogalmakat, dolgokat, megmutatja a világ egy, általunk már elfeledett arcát.

Amikor pályakezdként egy szabad képzettsétsítésos kompozíciós játékra épülő órát tartottam, döbbenet fedeztem fel a gyerekek munkáiban Vajda Lajos metafizikáját, Juan Gris szelidségét, Picasso életörömét, erejét, Rouault komorságát, Ámos Imre befelé pillantásait. Hogy ne gondolna rá az ember, hogy ebből az önfelmutatásból egyszer majd önfelismerés lehet. És persze hogy ne tudná, hogy ez a néhány megfestett kép vagy akár a végigdolgozott négy év nem jelent többet egy enyhe simítáznál, lendítésnél, ami ha jó időben, jó közegben érkezik, nagy energiákat szabadíthat fel, rossz időben, rossz közegben viszont akár nagy bajokat is okozhat. Nincs rosszabb annál, mint ha valaki ezt a gyermeket oda akarja szögezni ehhez a helyhez, kis eleven díszként. Tessék csak elolvasni Sartre-tól a Szavak-at!

A látható élmezőny mögött persze egészen más minőségek is rejtőztek. Legegyszerűbb, ha elképzélünk magunk elé egy koordinátarendszert, a függőleges tengelyt nevezzük, mondjuk, paradigmatisz tengelynek. Az origó felett néhány fokkal a sormintás, geometrikus, befoglaló, formakereső rajzolgtás, innen emelkedhetünk az élményvezérelt szabad gyermekrajzokon át a „kortárs” pedagógiákig. A vízszintes pedig legyen a praktikus tengely, azaz, hogy a tanár pedagógiai világához milyen gazdag szellemi és fizikai eszközzrendszer társul, milyen energiákat fordít pedagógiai szándékai megvalósítására. A zéróban nincs vízfesték, nincs rajzlap, a gyerekek mutatnak egy rossz olajnyomatot, vagy vetítenek pár fakó diát: ez a művészet, ezt tisztelned kell, mert nagy dolog! Most pedig vegyék elő a keretezett lapot, írjátok fel szép szabványbetűkkel: kerek kocsi, és készítsétek el a vetületi rajzokat.

Aztán megjelennek a félfamentes lapok, halvány gombfestékek, zsírkréták, majd néhány közbülső fok után ott találjuk a minden szükséges eszközzel felszerelt kortárs képzőművészeti műhelyt. A két tengely azonban még kevés, valahogy azt is jelezniünk kellene, milyen a kultúráközvetítő tanár súlya, életgazdagsága, bátorsága, figyelmé. Kellene tehát egy harmadik tengely, úgylgy hagyjuk is ezt az egészet.

Ha a pedagógia koordinátarendszer volna, kötényem is honnan volna. Elégedjünk meg azzal, hogy amire mint vizuálpedagógiánk állására hivatkozni szokás, az ötvenegynéhány embert, műhelyt jelent, a többiben kézen-közön keringő, „jól bevált” tanmenetek feladatai eredményeznek gyenge kis „bilduskákat”.

Mielőt még bárki felpattanna, hogy az iskolába rohanva dörgő hangon vonja felelősségre a rajztanárt, igazgatót, tengelyvégeket emlegetve, hadd utaljak egy egyszerű tényre: az iskolát törvény kötelezi a NAT-tartalmak tanítására, de az iskolafenntartókat nem kötelezi törvény a

KÖZTÉR

NAT-komform tantervek tanításához szükséges eszköz biztosítására, amely tantervek mögött persze hiába is keresnénk az eszközjegyzéket. Ahogy a feldolgozott irodalom is hiányzik. Elsősorban tehát azt a közoktatás-politikát kellene felelősségre vonni, amely folyamatos törvénysértésre kényszeríti tanárait, a tantervek mögött rejtett tantervek húzódnak, a szabályok mögött rejtett szabályok, viták, ha folynak (lásd titokvita), azok mélyén rejtett viták zajlanak. Máskor szívesen folytatnám a bevezetést közoktatási vadkertünk dezorganikus világába, finomítanám például a felelősségre vonás sorrendjét, most inkább visszatérnék ahhoz a pillanathoz, amikor két fiatal képzőművész – Szabados Árpád és Várnagy Ildikó – azt gondolta, hogy nem fog szemléletet formálni, nem terel senkit semmi felé, nem gondolja el, hogy egy gyereknek miféle sors való, hanem beviszi egy jó nagy terembe – mert tér, az legyen – minden nap használatos eszközeit, ecseteket, festékeket, kamerát, tollat, papírt, deszkákat, szögeket, és majd meglátjuk, mi lesz, ha gyerekek kezébe kerülnek. Mert ha körülöttünk mindenki erre-arra igyekszik hajlítani a gondolatmeneteket, akkor ne álljunk be egyik menetbe se! Álljunk inkább a gyermekek közé. Ne szemléljük a dolgokat, hanem éljünk velük, hagyjuk hatni őket magunkra.

„Az átlagos képességű gyerekek számára létrehozott, komplex, kreatív szemléletű műhelymunka a vizuális tevékenységi formákon keresztül éreztesse meg az alkotó – nem feltétlenül művészi – tevékenység motivációit úgy, hogy ez a rendszeres és folyamatos oktató-nevelő munka során egész életre szóló élményt nyújtson.”

Azaz ne elégedjünk meg azzal, hogy alkotunk, próbáljuk mindig megtalálni az alkotás természetes helyét gyerekeink életében. Kövessük azokat a nyomokat, amik őket épp akkor és épp ott elvezethetik a bennük feltámadó kérdésekig, és erre válaszokat is találnak.

Mert „a művészet nem csodálni való, megközelíthetetlen valami, hanem saját problémáikra választ adó nyelv, ha élünk eszközeivel.”

Olyan kérdésekre is válaszokat keresnek, amik felett a hagyományos művészetpedagógia könnyedén elsiklott, vagy idegesen elrántotta a kormányt.

„...evidenciaként kezelhetjük-e, hogy a művészet mindig, minden körülmények között antropológiai szükséglet kifejezése, kielégítése? Mi az a szükséglet, amit a művészet és csak a művészet elégíthet ki? Melyek ezek a 18. századi rekvizitum szóval jelölt humánus szükségletek, illetve mik azok, amiket így hívunk? És vajon tényleg azokat fejezi ki a művészet? Ha tehát létszükséglet kielégítésének tételezzük a művészetet, akkor milyen módon történik ez? – Meg kéne már egyszer vizsgálni a művészettel kapcsolatban ellenállhatatlanul feltörő, reflektálatlan, zabolátlan humanitás-furorunkat, melynek a mélyén valamiféle antropológiai önszeretetet sejtünk, azt az »összemberi« narcizmust, amit a jelzett, tragizáló historizmussal, történetfilozófiai pesszimizmussal és sematizálással csupán leplezünk, kompenzálunk, és folyóást lejárattunk.” (Balassa Péter: A színéváltozás. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982. 427. o.)

Kezdjük megint az elején.

A klasszikus gyermekrajz úgy születik, hogy a gyerek megélt egy élethelyzetet, megérintette egy élmény, egy látvány, elbábrált, eljátszott vele, szerepjátékban élte meg, vagy csak fogalmi módon, majd, amikor beérik a dolog, rajzolni, festeni, tépni, ragasztani, kapargatni kezd.

Lovakat rajzol, meg lovas katonákat, autókat, birtokba veszi a rajzolt dolgokat. Megszelídíti őket. Máskor meg nincs semmi látható indíték, mégis mázsol, kapar, törött üvegeket rakosgat, de ezt most egyelőre hagyjuk.

A klasszikus rajztanítás az utolsó ponton lépett be a játszamába. Minden csoportban volt néhány gyerek, aki bármikor, könnyedén fel tudta idézni azokat a bizonyos rögzült élményegyütteseket, mindenféle érzelmi, érzéki, gondolati beágyazottsággal, és már dolgozott is. Eltávozott egy világba, amit szabadon alakított, ha szabad volt. A többiek is merítgettek, kinek mennyi fért a markába, és hoztak valamit, hisz egy domináns egyed kérte, parancsolta, a megfelelőbbbezzhetetlen tekintélyű tanító úr, nő. (Ha megfelelőbbbezzhető volt, akkor persze fellebbeztek, ősi parancsa ez génjeinknek.)

Csak hát közben változott a világ, *oda a szellem, oda a báj*, azaz oda az iskola megfelelőbbbezzhetetlen tekintélye, ugyanakkor egyre kevésbé fogadható el a „néhányan kiválóan teljesítenek, a többi meg hát ugye...” szemlélet.

Próbálkozik szegény, eszköztelen iskola, na, nem, ez azért így erős, mondjunk inkább szellemi-anyagi eszközeiben erős kihívásokkal küzdőt, szóval próbálkozik ezzel-azzal. Egyik értéket közvetít, gyakoroltat, tanít ezerrel, másik személyiséget fejleszt, jó erősen a gyerek szemébe néz, és lassan mondva állítja, hogy ettől neki milyen jól kell éreznie magát, a harmadik hagyományokat őriz, negyedik nyakig merül a gyermekrajzverseny-pályázat világába, hogy csak néhány haladó törekvésre utaljak.

A GYIK-tanárok legnagyobb erénye, bátorsága, tisztessége épp abban rejlett, hogy nem kezdtek hálószövésbe, nem akartak okosabbak lenni az életnél, meghirdették ezt a bizonyos „nyomkövető pedagógiát”.

Ne keresgéljük, miért és hogyan és meddig lesz szüksége tanítványainknak elkövetkező felnőtt életükben a művészetekre, hanem induljunk el velük olyan ösvényeken, amelyek az élő művészet erdejébe, mezejére, szirtjeire vezetnek.

A GYIK vállalkozásában én akkoriban főleg azt csodáltam, ahogyan az *értéktelenség kritikája helyett az értéktelenség foglalkoztatja*.

Hogy szemléletünkben nincs szakadás sem az id. Markó Károlytól, mondjuk, Hajas Tiborig ívelő vertikális, sem az Ommage á Bartók installációtól a folyóparti kavicsot felemelő kézmozdulat horizontális skáláján. Foglalkozásaikon a gyerekek beavatódnak *ebbe a világba*, egyik többet érzel az anyagi, másik a gondolati világ természetrajzából, egyénenként is fontosak számukra, ismerik őket, de a feladatok jó része csak közösen teljesíthető. Gyakran tapasztalják, hogy „Tagjai vagyunk egymásnak!”. És erről nem beszélnek nekik, hanem beavatják őket. Sőt, magába a beavatásba is beavatódnak, a művészeti problémákkal való találkozásra is reflektálnak.

Szabadosék tudták, hogy amit a klasszikus módszertan állít, az voltaképp igaz, csak nem úgy, és nem annyira. Hogy amikor a gyerek minden látható ok nélkül firkál, maszatol, konstruál, az épp olyan fontos lelki érése számára, mint a konkrét fejlődéstani tartalommal nevesíthető tematikus rajzok.

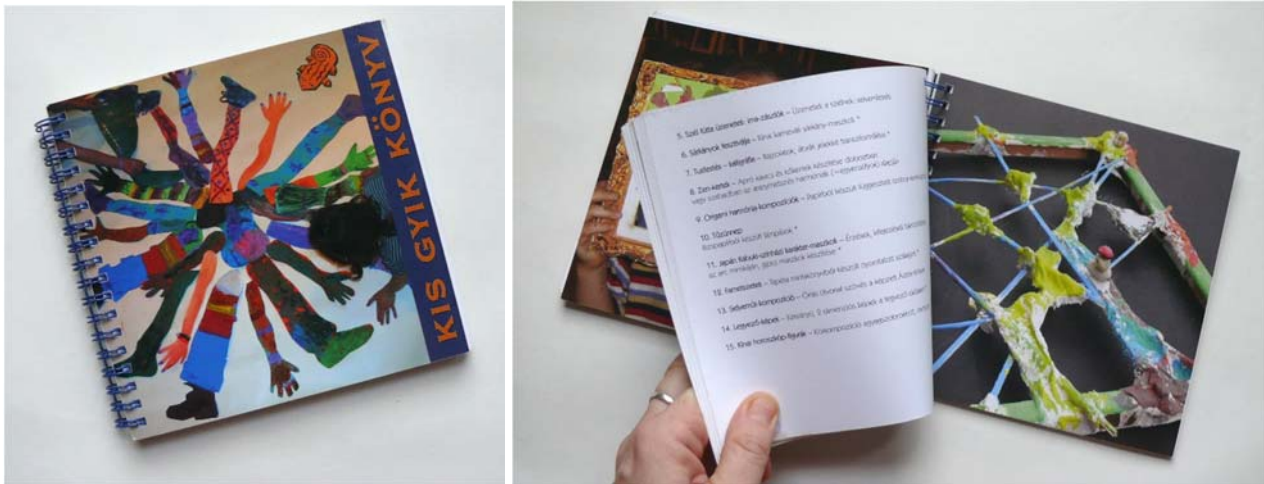
Szeretnék további jó utat kívánni az ösvényen a szakma nevében.

■ 43 ■ KIS GYIK KÖNYV – A GYIK Műhely 30 éves jubileumi kiadványa

szerkesztette: Eplényi Anna

szerzők: Eplényi Anna, Kalmár István, Keserue Zsolt, Rózsa Nelli, Sinkó István, Szarvas Ildikó, Szendrei László, GyIK-Műhely saját kiadványa, V-Print nyomda, Budapest, 2006.

■ 44 ■ Eplényi Anna: **A GYIK-Műhely művészetpedagógiai elvei, a Műhely infrastrukturális bemutatása és annak kiterjesztése a kreatív iskolai alkotókörnyezetre**
In: Réti Mónika (szerk.) *Kívül-belül jó iskola : Tanító terek*
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI), Budapest, 2011. pp. 185-190.

**A GYIK MŰHELY MŰVÉSZETPEDAGÓGIAI ELVEI, A MŰHELY
INFRASTRUKTURÁLIS BEMUTATÁSA ÉS ANNAK KITERJESZTÉSE
A KREATÍV ISKOLAI ALKOTÓKÖRNYEZETRE**

A Gyermekek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhelyt – közismert nevén: GYIK Műhelyt – 1975-ben alapította Szabados Árpád, az akkori Képzőművészeti Főiskola tanára, majd 1988-tól 1993-ig Szemadám György vezette, azóta pedig Sinkó István képzőművész irányítja. A Magyar Nemzeti Galériában működő alkotóműhely idén 35 éves, és évről évre 50-70 gyermeket hív a kreatív alkotómunka asztalához! A GYIK Műhely azonban több mint helyszín. Az itt folyó vizuális nevelés és alkotómunka több tekintetben is egyedülálló, így fontos ezen elvek hangsúlyozása. Az itt folyó alkotó tevékenység és szemlélet az évek során olyannyira összemosódott a hely adottságaival és jellemzőivel, hogy e kettő szimbiózisban él ma együtt. A műhely célkitűzéseit Szabados Árpád így fogalmazta meg: „Az átlagos képességű gyermekek számára létrehozott komplex, kreatív szemléletű műhelymunka vizuális tevékenységi formákon keresztül éreztesse meg az alkotó, nem feltétlenül művészi tevékenység motivációt úgy, hogy ez a rendszeres és folyamatos oktató-nevelő munka során egész életre szóló élményt nyújtson, segítve a harmonikus felnőtt személyiség kialakulását. [...] A művészet nem csodálnivaló, megközelíthetetlen valami, hanem saját problémáikra (érzelmi, múlt, jellem) választ adó nyelv, ha élünk eszközeivel.”⁴¹ A '70-es évek általános iskolai neveléséből hiányzott az a komplex szemlélet, amellyel a művészeti ágak között kapcsolatot tudott volna teremteni. Ezt a hiányt pótolta az akkor induló műhely, ahol a vizuális tevékenységekhez már kezdettől fogva társult a zene, a mozgás, a film és később a videó is. A GYIK Műhely nem kívánt képzőművészeti előkészítő lenni, mégis lassan minden korosztályban a tehetséges gyermekek stúdiója lett, miközben sohasem rekesztett ki egyetlen érdeklődőt sem!

A GYIK Műhely általános célja „...a kreatív, esztétikai és manuális készségek fejlesztése, művészettörténeti ismeretek bővítése mellett – a teljes emberi személyiség kialakulásának, fejlődésének segítése. A látható világ jelenségeit, a képzőművészet területeit igyekszünk tapasztalati egységben megközelíteni, bejárni, eközben előhívni az alkotó magatartás lényegi képét, az egész ember és a világ-egész kapcsolatát”.⁴²

A tehetséggondozás itt akkor kezdődik, mikor a gyermekek ecsetet tudnak a kezükbe fogni. Óvodáskortól kezdve figyelemmel kísérjük őket, és közülük nem egy a középiskolai tanulmányai befejeztével lép ki a műhelyből. Szemadám György vezetése alatt a műhely új vizuális nevelési módszerrel gazdagodott; ekkor kerültek be az egész évet kitöltő mesék és mítoszokat kalandosan feldolgozó inspiratív folyamatjátékok, a mai tantervi szaknyelven: interdiszciplináris témahetek, témacsoportok.⁴³ A kalandozásokhoz, a világeképben, térben

41 Idézte Kalmár I.: A GYIK Műhely húsz éve (1997) in: NAGY GYIK KÖNYV, Budapest: Aula Kiadó p. 13.

42 Kalmár István: Mi így csináljuk... (1997) in: A nagy GYIK könyv, Budapest: Aula Kiadó p. 34.

43 Kalmár, I.: A GYIK Műhely húsz éve (1997) in: Nagy GYIK könyv, Budapest, Aula Kiadó, p. 15.

és időben történő utazásokhoz a GYIK Műhely helyisége kiváló lehetőségeket nyújtott. A művésztanárok irányító szerepe azonban igen felelősségteljes. Az éves tematikáknak csakúgy, mint minden egyes foglalkozásnak, célja az inspiráció felkeltése, olyan alaphelyzet teremtése, amely a gyermekekkel együtt minket is kizökkent a jelenből. Szarvas Ildikó ezt így fogalmazza meg: „A GYIK Műhely metodikában fontos a »gyermeki látásmód« megőrzése, a játékos, intuitív, élményszerű tapasztalás erősítése az alkotási folyamattal karöltve. A játék az élményszerű megismerés egyik útja, amely az élettapasztalatokat összegző tudást erősíti az ifjú emberben. Erre a tapasztalási folyamatra épül a GYIK Műhely kísérleti, művészeti nevelése is, ahol a játék a különböző anyagokkal és tárgyakkal, az amorf anyagok átalakítása, jelle formálása, a környezet alakítása a rugalmas, lelkesült egyéniség alakulásának egyik záloga. [...] Minden tudás kezdete az elámulás. Az elámulásból, rácsodálkozásból sarjad a kérdezés. A kérdezés ikertestvére pedig a keserés. A gyermek akkor tanulja meg a kérdezés tudományát, ha elvezetjük őt az elámulásig. Kérdezni nem csak szóval lehet. Lehet hanggal, de lehet vonallal, tónusokkal is!”⁴⁴

Ahogy a felsorolt pedagógiai elvekből kitűnik, minden GYIK Műhelyben tanító kolléga máshogy látja az alkotáslélektan fontos sarkköveit. Pedagógiai elképzelése a csoporttól, az alkalomtól, az éppen új alapanyagoktól függ, ezeket szabadon választja meg. Egy dolog azonban közös bennünk: a rendelkezésünkre álló „TÉR”, mely mindannyiunk számára pszichológia jelentéstöbblettel rendelkező „HELLYÉ” lényegült. Jelen fejezet témája ennek az át-lényegülésnek az okait vizsgálni; az ember-környezet viszony bemutatása, azon összetevők feltárása, melyek révén a GYIK Műhely az alkotás ideális helyszínévé válik.

Munka a GYIK Műhelyben

44 Szarvas, I: Amíg gyermek a gyermek (2006) in: Kis GYIK könyv, Budapest, V-Print Kiadó, p. 14.

■ 44 ■ Eplényi Anna: A GYIK-Műhely művészetpedagógiai elvei, a Műhely infrastrukturális bemutatása és annak kiterjesztése a kreatív iskolai alkotókörnyezetre
In: Réti Mónika (szerk.) *Kívül-belül jó iskola : Tanító terek*
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI), Budapest, 2011. pp. 185-190.

187

A KREATÍV ALKOTÓMŰHELYEK INFRASTRUKTURÁLIS JELLEMZŐI A GYIK MŰHELY TÜKRÉBEN

1. ALKOTÁS ODAFENT: A GYIK Műhely különleges adottsága, miszerint a Budai Vár Palotájának harmadik emeleti teraszához tartozó teremben működik, természetesen nem lehet egy iskolai alkotóműhely kritériuma (hacsak nem abból a szempontból, hogy minden évben egyszer el kellene látogatniuk az osztályoknak a Magyar Nemzeti Galéria épületébe). Azonban meggondolandó az a tény, hogy az alkotóműhely a város/az iskola fölé magasodik, és az épület egyik toronyszobáját/manzárdtetejét elfoglalva mégiscsak térben felette áll, elkülönül a többi tanteremtől. Van ebben valami különleges, varázslatos, felemelő! Amennyiben nem kertkapcsolatos vizuális tanterme van az iskolának, akkor igen célszerű lehet a rajztermeket a tetőtérbe helyezni, mert itt nemcsak a nagy tetőablakok, de az érdekes téri formák – struktúrák, kilátások is inspiratívak lehetnek! (pl. Áldás utcai Általános Iskola, Városmajori Gimnázium)

2. BELÉPÉS AZ ALKOTÓTÉRBE: A belépés élménye, egy különleges kapu, ajtó szintén hívogató erejű! Nyugodtan alakítsuk át a vizuális termék bejáratát festéssel, gyermekmunkákkal, hiszen a bejáratnak a felszabadító, kreatív alkotást és a játékosságot kell visszatükröznie!

A GYIK Műhely gyermekszemmel, az összefestett ajtó a jobb szélén

Ez kapcsolódik a környezeti töltés elméletéhez, hiszen már a tanóra megkezdése előtt kiváltott arousal képessé teszi a diákokat az alkotás élménykeresésére. A GYIK Műhely átlagos fa ajtaját néhány éve átfestették a gyerekek, festékes kéznyomaikkal díszítették, maguk képére alakították, megszemélyesítették; így most még a zárt ajtók is jelzik az ott folyó tevékenységet.

3. A MŰHELY ILLATA: Az iskolai kémia- és biológiaszertár mellett a rajztermek számitanak még „illatos” termeknek. A belépéskor minden alkalommal megérezhetjük az agyag, a festékek, ragasztók, hígítók „műhely-illatát”, amely ilyen összetételben nem jellemez semmilyen más helyszínt. Ez a gyermekekben lassan tudatosul, mégis számukra szorosan össze is illik a helyel, a hely karakterét adja!

A szabadon hozzáférhető polcrendszer

4. SZABAD POLCRENDSZER:

A GYIK Műhely hosszabbik falán húzódik egy szabad vaspolcrendszer. Ez a polc szint több mint tárolóelem. A csoportok év elején polcot választanak maguknak, amelyen egész éven át gyűjtik munkáikat. Annak ellenére, hogy másnak a munkájához nem szabad hozzányúlni, mégis a tény, hogy mások munkája szem előtt van, akár a polcokon, akár a térben azt segíti, hogy a gyerekek követni tudják társaik alkotómunkájának alakulását – onnan ötletet merítenek, azt csodálattal és ámulattal figyelik.

5. MEGSZEMÉLYESÍTETT ASZTALOK ÉS SZÉKEK: A műhelyben hat nagyobb méretű, alacsony asztal van, melyeket tetszőlegesen lehet mozgatni. Az asztalok immáron 35 éve szolgálják a munkát, ez látszik is rajtuk. El nem távolítható ragasztók és festékek, agyag és gipsz „díszítik”, így tapintása sem sima, hanem érdes. A GYIK-székek is a hely egyediségét jelzik. Lehet „ráülni”, „beleülni”, autónak használni, vonatot, várat építeni belőle! Több olyan feladatot végeztünk az elmúlt években – nagy sikerrel –, ahol a munka a gyerekek által kialakított saját búvóhely-barlangban történt. Sok gyermek számára nem is maga az alkotómunka a fontos, hanem önmagában véve e felszabadult térben való létezés. Futnak, járnak-kelnek, elbújnak, felmásznak, átalakítják a helyiséget, mintha az egy mobil játszótér lenne. A székek, ülőpárnák további fontos szerepe, hogy a foglalkozások előtt körberakjuk őket, ezzel előkészítve a termet a felvezető beszélgetésre. E tevékenység nélkül szinte nem is lehetne a munkába belefogni. Minden berendezési tárgynak lassan önálló története és élete van, mivel a sok éve zajló foglalkozások alatt megszemélyesítődték az alkotás feladataiban.

6. „AZ ANYAG SZABADSÁGA”: A következő fontos pedagógia elv a GYIK Műhelyben, amely az alkotó folyamatok szempontjából igen fontos, hogy az alapanyagok (gipsz, gipszesgéz, agyag, rajtábla, olló, filc, ceruza, festék, vízestál, papír, termékek, faanyagok, szögek, szerszámok, kötelek, zsinegegek stb.) mindig „szem előtt vannak”: a polcokon, a szekrénye-

ken, a hátsó tárolókon. A magam megítélése szerint sokszor „rendetlenségben”, ellenben a gyerekek megítélése szerint „rendben”. A „káosz”, a rendetlenség abban segíti az alkotást, hogy a feltett művészeti kérdések megválaszolásakor az alkotást sokkal inkább segíti a „káoszból való kiválasztás”, mint a tisztaságból és rendből való „teremtés”. Szarvas Ildikó így fogalmazza meg e jelenséget: „A játékkal, a kísérletezéssel jár a természetes rendezetlenség, melynek mezejéből a ragyogó gyermektekintetek tűzében születnek meg az alkotások. Az alkotási folyamatban kialakuló keszkekuszaságot a koordináló partnernek, a felnőttnek tiszteletben kell tartania. Hiszen a rend a logikus rendszeresség sajátja. A jelképzés folyamatában pedig nem a logosz, a logikus gondolkodás nyer elsősorban teret, hanem a mítosz és az intuitív felismerések sorozata jut érvényre. A mítosz talaján kibontakozó alkotási folyamat feltételezi a világ teremtésének folyamatát, amikor egy alkotás születni akar. A káosz szükségszerű. A rendezetlenségből válik ki az egyedi, egyéniségre vágyó mű. Amikor ezt figyelmen kívül hagyja a felnőtt, nem tesz mást, minthogy egy a plasztikai gondolkodástól idegen területre tolja az alkotó gyermek személyiségét.”⁴⁵

Asztalok és multifunkciós székek

Festékes és anyagos polc

45 Szarvas, I: *Amíg gyermek a gyermek* (2006) in: *Kis GYIK könyv*, p. 16.

■ 44 ■ Eplényi Anna: A GYIK-Műhely művészetpedagógiai elvei, a Műhely infrastrukturális bemutatása és annak kiterjesztése a kreatív iskolai alkotókörnyezetre

In: Réti Mónika (szerk.) *Kívül-belül jó iskola : Tanító terek*

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI), Budapest, 2011. pp. 185-190.

190

Ez a „rendetlenség” ezek után érthető szükséglete az alkotásnak. Az, hogy a gyerekek mégis miért rendként értelmezik ezt a keszekuszsaságot, arra az lehet a válasz, hogy ez megkönnyíti és segíti a munkájukat, így ezt már szükséges *kelléknek* tartják. A gyermekek szeme előtt tartott anyagok változatos formáival, alakjaival, tapintásával, illatával, színével mind különböző ingereket váltanak ki és segítik a kombinálás képességét. Az általános szabályként ismert *összeilléseket* és *össze nem illéseket* így kreativitással fel lehet szabadítani. Az agyagok új funkciót kapnak, értelmet-cserélnek és művészi tartalmat nyernek.

8. **INSTALLÁLÁS A PADLÓN ÉS A PLAFONON:** A GYIK Műhelyben a mennyezetten négy vassín található, ezzel lehetőség nyílik a munkák fellógatására, felakasztására, ilyen formán is kihasználva a tér harmadik dimenzióját. Lengő, repülő tárgyak, égis éró fák, totemoszlopok felállítására nyílik lehetőség. Fontos, hogy a rajztermekben ne csak a falakra erősített tablókön legyenek láthatóak a szabályosan felragasztott festmények, hanem az egész tér installációs jellegű maradjon.

9. **A TÉR ÁTALAKÍTÁSA A TANÓRÁKON:** Végül néhány olyan konkrét feladat bemutatására kerül sor, amelyek során a tér dimenzióit, annak fizikai jellemzőit és érzelmi minőségeit dolgoztuk fel direkt és indirekt módon egyaránt. *Sötét üvegablakok:* Üvegablak festése a sötét teremben úgy, hogy az üveglapokat alulról világítjuk meg, így a festett formák úgy jelennek meg a mennyezetten, mint a gótikus templombelsőkbön az üvegablakok elvarázsoló fényei. *Selyemút nyomában:* A kiemelkedő részekhez kötözve papírszalagokkal szőtűk-fontuk be a teret egy nagy pókhálóvá! *Vízköpők és őrző-védők:* Egyszer őrző-védő fantázialényeket, máskor vízköpő lényeket kellett készíteni a terem „őrszem-pontjaira”, melyek valamilyen szempontból kiemelkedő figyelmet követelnek. Ilyenek: a küszöb, a kilincs, az ajtó,

a polc teteje, az ablakpárkány. Olyan helyre helyeztük el őket átmenetileg, melyeknek mitikus jelentőséget tulajdonítottunk. *Tűkörbolygók:* CD-re színes bolygórajzolókat festettünk tussal; ezekből lebegő harmónia-kompozíciókat készítettünk, majd a sötétben a diavetítővel megvilágítottuk. A mozgó bolygók tükréről visszavert fények világították be a teret. *Lengőképek:* A automatikus festés egyik formája a lengő festékesdobozból csurgatott kép. A plafonra akasztottuk a festékesdobozt, és óriáspapírokra lengettük a festéket. *Sátorépítés:* Több tematika alkalmával sor kerül a történetbe ágyazva sátor, baldahin, repülőszőnyeg készítésére, amelybe több anyagot, bútortárgyat bevonunk.

A tér megmunkálása a GYIK Műhelyben

folytatás másik dokumentumban....